

Выдаецца
з 9 жніўня 1917 г.

18 ВЕРАСНЯ 2014 г.

ЧАЦВЕР

№ 177 (27787)

Кошт 1800 рублёў

Б Е Л А Р У С К А Я Г А З Е Т А

**Гвалт
у родных
сценах:
выйсце ёсць?**

**Таты таксама
нараджаюць**

ЦЫТАТА ДНЯ

Лора ТАК,
віцэ-прэзідэнт
Сусветнага банка па рэгіёне
Еўропы і Цэнтральнай Азіі:

*«Беларусь дасягнула значных
вынікаў па шэрагу напра-
мкаў развіцця. У краіны ёсць
патэнцыял стаць квітнею-
чай, канкурэнтнай экано-
мікай. Каб яго рэалізаваць,
неабходны шэраг структур-
ных рэформаў. Сваю ролю
Сусветны банк бачыць у
аказанні аналітычнай, кан-
сультацыйнай падтрымкі, у
прадастаўленні інфармацыі,
заснаванай на міжнародным
вопыце. Эксперты СБ, на-
прыклад, прапануюць свае
мерапрыемствы ў план дзе-
янняў беларускага ўрада па
забеспячэнні збалансаванага
ўстойлівага развіцця экано-
мікі краіны. Сярод захадаў,
якія яны рэкамендуюць Бела-
русі, — стварыць адрасную
праграму сацыяльнай пад-
трымкі менш абароненых
слаёў насельніцтва, а такса-
ма працягнуць забяспечваць
рост прыватнага сектара,
дзякуючы якому будзе ства-
рацца больш працоўных мес-
цаў з высокай зарплатай».*

Курсы замежных валют,
устаноўленыя НБ РБ з 18.09.2014 г.

Долар ЗША		10520,00 ▲
Еўра		13630,00 ▲
Рас. руб.		274,00 ▲
Укр. грыўня		765,09 ▲

ISSN 1990 - 763X

14177>

9 771990 763008

«ГОРКАЕ ЗОЛАТА»

Менавіта так можна назваць багаты ўраджай цыбулі, які вырастае ў ААТ «Фірма «Кадзіна» Магілёўскага раёна. Вітаміннага прадукту тут мяркуюць сабраць больш за тысячу тон. Прадпрыемства актыўна падключылася да праграмы імпартазамышчэння: яшчэ некалькі гадоў назад такой якаснай айчынай цыбулі ў крамах было не знайсці. Цяпер жа беларуская прадукцыя ні па знешнім выглядзе, ні па смаку не саступае польскай або іспанскай.

Наша нават лепшая, пераканана аграном-насеннявод
Аксана ЮШКЕВІЧ.

Што ж, варта пакаштаваць...

ФОТЭ БЕЛТА

■ Самыя-самыя

ЗОРНАЕ НЕБА ДЛЯ «ХРУСТАЛЬНАГА ЖУРАЎЛЯ»

49 педагогаў сустрэнуцца ў фінале Рэспубліканскага конкурсу прафесійнага майстэрства педагогічных работнікаў «Настаўнік года Рэспублікі Беларусь-2014», які стартуе ў Мінску 22 верасня. Незалежна ад яго вынікаў, усе фіналісты — гэта сапраўдныя «зоркі». Людзі, цалкам адданыя сваёй прафесіі...

Апошні раз лепшага педагога краіны вызначалі тры гады назад. Уладальнікам гэтага звання і сімвала конкурсу — «Хрустальнага жураўля» — стала ў 2011 годзе настаўніца англійскай мовы з дзятлаўскай гімназіі Інэса Зубрыліна.

СТАР.2

«ЛІСТАПАД» РАСКРЫВАЕ КАРТЫ

І карты аказваюцца казырнымі. Прышоў час абвясціць назву фільма, які будзе адкрываць міжнародны мінскі кінафорум. Пашану і адказнасць бярэ на сябе карціна «Я не вярнуся» эстонскага рэжысёра Льмары РААГА. Фільм сумеснай вытворчасці, да якога датычная і Беларусь, ужо паездзіў па фестывалях і вярнуўся не з пустымі рукамі.

Можна гадаць, чым карціна прывабіла патрабавальных фестывальных адборшчыкаў «Лістапада», але становішча (ці ўжо званне) фільма-адкрыцця фестывалю ставіць выразны штамп гарантыі якасці. Экзистэнцыянальная карціна, роўд-муві, сацыяльная драма — можна рознымі азначэннямі характарызаваць фільм, але лепш спытаць пра яго ў самога рэжысёра. Спецыяльна для чытачоў «Звязды» Льмар Рааг распавёў пра здымкі фільма «Я не вярнуся», пра саму карціну, сваю рэжысёрскую працу і мастацтва кіно.

СТАР.4

АГУЛЬНЫ КЛОПАТ

Савет кіраўнікоў дзяржаў СНД на пасяджэнні, якое адбудзецца ў Мінску 10 кастрычніка, разгледзіць праекты дакументаў у сферы бяспекі

Гаворка ідзе, у прыватнасці, аб пагадненні, якое прадугледжвае парадак фарміравання і прымянення сумесных груп спецыялістаў (экспертаў) пагранічных ведамстваў для хуткага рэагавання на пагрозы бяспекі на знешніх межах дзяржаў — удзельніц СНД, паведамляе БЕЛТА.

Чакаецца, што кіраўнікі дзяржаў на пасяджэнні прымуць праекты іншых дакументаў у сферы бяспекі, у ліку якіх заява аб захаванні і ўмацаванні міжнароднай сістэмы кантролю над наркотыкамі; праграма супрацоўніцтва ў супрацьдзеянні незаконнай міграцыі на 2015–2019 гады; канцэпцыя супрацоўніцтва ў супрацьдзеянні гандлю людзьмі.

У агульным пераліку пытанняў, якія плануецца да разгляду, значны блок накіраваны на паглыбленне супрацоўніцтва ў гуманітарнай сферы. Найбольш значымі з іх з'яўляюцца праект звароту кіраўнікоў дзяржаў да народаў дзяржаў — удзельніц Садружнасці і сусветнай грамадскасці ў сувязі з 70-й гадавінай Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гадоў; праект рашэння аб рэалізацыі ў 2015 годзе міждзяржаўнай праграмы «Культурныя сталіцы Садружнасці» ў Расіі і Таджыкістане, а таксама праект аб'яднання 2016 года ў СНД Годам адукацыі.

Усяго на чарговым пасяджэнні Савета кіраўнікоў дзяржаў плануецца разгледзець 15 пытанняў, якія ахопліваюць 17 праектаў дакументаў. А 9 кастрычніка ў Мінску адбудзецца пасяджэнне Савета міністраў замежных спраў дзяржаў — удзельніц СНД.

ЗОРНАЕ НЕБА ДЛЯ «ХРУСТАЛЬНАГА ЖУРАЎЛЯ»

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

Адметнасцю апошняга конкурсу стала ўвядзенне прадметных намінацый. Да выхаду ў суперфінал лепшыя з лепшых вызначаюцца ў сямі намінацыях: фізика, астраномія, матэматыка, інфарматыка; замежныя мовы; беларуская мова і літаратура, руская мова і літаратура; пачатковыя класы; музыка, выяўленчае мастацтва, працоўнае навучанне, чарчэнне, фізічная культура і здароўе, дапрызыўная падрыхтоўка; гісторыя, грамадазнаўства, геаграфія, хімія, біялогія; дашкольная адукацыя.

У тым, што педагагічная прафесія становіцца выключна жаночай, няцяжка пераканацца, калі паглядзець на склад фіналістаў. Сярод іх 39 жанчын і ўсяго 10 мужчын. Але насамрэч мужчын у школах у працэнтных суадносінах яшчэ менш, чым у фінале конкурсу.

Заклучны этап конкурсу ўключае фінал і суперфінал. У фінале лепшых педагогаў краіны чакае самапрэзентацыя камандаў, прэзентацыя сістэмы работы «Навучаючы, я выходваю...», урокі ў незвычайнай аўдыторыі, майстар-класы, педагагічнае і псіхалагічнае тэсціраванне. У суперфінале ўдзел возьмуць толькі 7 педагогаў — пераможцы ў сваіх намінацыях.

Суперфінал, які адбудзецца 26 верасня, уключае прэс-канферэнцыю для журналістаў, міні-ўрок на сцэне і публічнае выступленне.

Надзея НИКАЛАЕВА.

НА ПЫТАННІ ВАЙСКОВЫЯ

Семинар з удзелам кіраўнікоў рэспубліканскіх СМІ адбыўся на базе 5-й асобнай брыгады спецыяльнага прызначэння, што ў Мар'інай Горцы. Абмяркоўвалі пытанні вайсковыя — будаўніцтва і развіццё Узброеных Сіл краіны.

Акрамя таго, удзельнікі семінара — а гэта каля 30 прадстаўнікоў кіруючага складу СМІ — пазнаёміліся з вучэбна-матэрыяльнай базай славаўтай вайсковай часці, паназіралі за правядзеннем заняткаў па тактыка-спецыяльнай падрыхтоўцы, наведвалі музей гісторыі і баявой славы брыгады і 334-га асобага атрада спецыяльнага прызначэння. На вайсковым стрэльбішчы славаўтай «пяцёркі» давалася ўбачыць узоры ўзбраення, ваеннай і спецыяльнай тэхнікі, уніформу і экіпіроўку сіл спецыяльных аперацый беларускай арміі. А некаторыя кіраўнікі СМІ нават апрабавалі стралковую зброю падчас выканання практыкаванняў.

— Мне як чалавеку, які адказвае за баявую гатоўнасць Узброеных Сіл, хацелася б, каб вы на свае вочы пабачылі яе рэальны стан, — зазначыў начальнік

Генеральнага штаба Узброеных Сіл — першы намеснік міністра абароны Рэспублікі Беларусь генерал-маёр Алег БЕЛАКОНЕЎ. — І вы можаце асабіста пе-

раканацца, што беларуская армія здольная забяспечыць нашым грамадзянам спакойны сон і мірную працу.
Кар. «Звядзі».

РЭГІСТРУЕМ НЕРУХОМАСЦЬ У РЭЖЫМЕ АНЛАЙН

Такім чынам тэрмін адпаведных дзеянняў скарачаецца цяпер да адной гадзіны

Гэта прадугледжана Праграмай развіцця сістэмы дзяржаўнай рэгістрацыі нерухомай маёмасці, правоў на яе і здзелак з ёй на 2014–2018 гады, якая зацверджана пастановай Савета Міністраў Беларусі № 874 ад 11 верасня 2014 года, паведамляецца на сайце Нацыянальнага прававога партала краіны.

У прыватнасці, праграма прадугледжвае вядзенне Адзінага дзяржаўнага рэгістра нерухомай маёмасці ў рэжыме рэальнага часу. Тэрмін дзяржрэгістрацыі па некаторых аб'ектах скарачаецца да адной гадзіны. Таксама грамадзянам прадастаўляецца права аддаленай падачы дакументаў у электрон-

най форме для рэгістрацыі маёмасці па прынцыпе «аднаго акна».

У першую чаргу новаўвядзенне паспрыяе аптымізацыі выдаткаў на ўтрыманне, спрашчэнне і паскарэнне выканання адміністрацыйных працэдур па дзяржрэгістрацыі маёмасці, а таксама павінна садзейнічаць стварэнню «электроннага ўрада». Рэалізацыя такіх мерапрыемстваў дасць магчымасць павысіць празрыстасць дзелавых працэсаў на рынку нерухомасці і інвестыйную прывабнасць краіны.

Лічыцца, што гэтая праграма адпавядае сусветным стандартам сістэм зямельнага адміністравання. Айчынная мадэль рэгістра нерухомасці будзе адаптавана да базавай мадэлі зямельнага адміністравання Land

Administration Domain Model, прынятай у якасці стандарту Міжнароднай арганізацыі па стандартызацыі, а таксама да інфраструктуры прасторавай інфармацыі.

Нагадаем, што сёлета мінімальны тэрмін дзяржаўнай рэгістрацыі па некаторых рэгістрацыйных дзеяннях складаў да двух працоўных дзён. Доля сумарнай плошчы зямельных участкаў, якія ўнеслі ў рэгістр нерухомасці, складае 21,5% да агульнай плошчы тэрыторыі Беларусі. Прадугледжана, што да 2018 года такая доля будзе дасягаць ужо 60%. А вось доля электронных рэгістрантаў маёмасці павінна ўзрасці з 1% да 25% на працягу бліжэйшых чатырох гадоў.

Сяргей КУРКАЧ.

■ Звярніце ўвагу

Што зменіцца ў працоўных кніжках?

Пастановай Міністэрства працы і сацыяльнай абароны вызначаны ўзор працоўнай кніжкі і ўкладыша да яе. Новы ўзор кніжкі змяшчае тыя ж часткі, што і цяперашні, аднак ліквідаваны недакладнасці, дапушчаныя ў ранейшым узору.

— Значных змен па раздзелах у новым узору працоўнай кніжкі няма. Але цяпер на тытульным аркушы замест графы «імя» будзе пазначана «ўласнае імя», а да графы «імя па бацьку» дадасца «калі такое ёсць», — распавяла «Звездзе» кансультант аддзела працоўнага заканадаўства юрыдычнага ўпраўлення Мінпрацы Таццяна РАХУБА.

Зацверджана таксама інструкцыя аб парадку вядзення працоўных кніжак, якая вызначае парадак іх запаўнення, выдачы працоўных кніжак (укладышаў да іх), дублікатаў працоўных кніжак, разлікаў за працоўныя кніжкі (укладышы), іх улік і парадак захоўвання наймальнікам. Інструкцыя таксама змяшчае шэраг нормаў па раней не ўрэгуляваных пытаннях. Так, яна вызначае паняцце працоўнай кніжкі, выпадкі, у якіх яна выдаецца, а таксама канкрэтны пералік работнікаў, на якіх афармляюцца і вядуцца працоўныя кніжкі. У прыватнасці, вызначана, што працоўныя кніжкі вядуцца таксама на хатніх работнікаў, членаў сям'я-

скай (фермерскай) гаспадаркі. Вызначаны звесткі, якія ўносяцца ў працоўную кніжку, парадак іх унясення, а таксама звесткі, якія ў яе не ўносяцца. Апроч таго, прадугледжана ўнясенне ў працоўную кніжку запісаў пры прыёме на працу асоб, якія не маюць адпаведнай кваліфікацыі (разраду, класа) па прафесіі; аб прызначэнні на пасаду часовага (антыкрызіснага) кіраўніка і вызваленні ад выканання абавязкаў па асноўным месцы працы (службы) на перыяд выканання абавязкаў часовага (антыкрызіснага) кіраўніка. Інструкцыя вызначаны парадак унясення (выпраўлення) запісаў у працоўнай кніжцы работніка ў выпадку выяўлення прапушчанага, няправільнага або недакладнага (няпоўнага) запісу, а таксама парадак запэўнення запісаў у працоўнай кніжцы работніка ў выпадку смерці наймальніка — фізічнай асобы.

Між тым наяўныя ў наймальнікаў бланкі працоўных кніжак і ўкладышаў да іх узору рэспубліканскай працоўнай кніжкі 1995 года з'яўляюцца сапраўднымі да іх поўнага выкарыстання.

— У нас яшчэ ёсць запас бланкаў старога ўзору, так што пакуль наймальнікам будзем выдаваць іх, але з часам паступова прыйдзем на новыя, — сказала Таццяна Рахуба.

Дзіяна СЕРАДЗЮК

■ Знешняя палітыка

РУХ НА ЗАХАД

Прэм'ер-міністр Беларусі Міхаіл Мясніковіч у верасні прыме ўдзел у Канферэнцыі ААН у Нью-Ёрку. Ён правядзе сустрэчы з генеральным сакратаром ААН Пан Гі Мунам і кіраўнікамі ўрадаў замежных дзяржаў. Канферэнцыя, якая адбудзецца напярэдадні адкрыцця чарговай сесіі Генасамблеі ААН, будзе прысвечана зменам клімату.

Намеснік міністра замежных спраў Аляксандр Гур'янаў падкрэсліў высокі ўзровень гэтага мерапрыемства. На саміт прыбудуць каля 60 кіраўнікоў дзяржаў на ўзроўні прэзідэнтаў і віцэ-прэзідэнтаў; каля трох дзясяткаў краін, у тым ліку Беларусь, будуць прадстаўляць прэм'ер-міністры.

«Плануецца выступленне Міхаіла Мясніковіча на гэтым мерапрыемстве, а таксама ўдзел ва ўрачыстасцях, якія арганізуюцца з нагоды пачатку чарговай сесіі Генеральнай асамблеі ААН», — расказаў журналістам намеснік міністра замежных спраў.

Аляксандр Гур'янаў таксама паведаміў, што працэс далучэння Беларусі да Сусветнай гандлёвай арганізацыі зрушыўся з мёртвага пункта ў дыялогу з ЗША. «У апошні час мы актыўна абменьваемся пытаннямі і адказамі ў частцы ўдасканалення заканадаўства Беларусі ў вобласці знешняга гандлю, — сказаў намеснік міністра. — Амерыканскіх калег цікавіць цэлы шэраг кірункаў, уключаючы прынцыповую тэму для амерыканскіх кампаній — правы інтэлектуальнай уласнасці».

«Што да беларуска-амерыканскіх адносін і тэматыкі СГА, мы дамовіліся прагматычна і паступальна рухацца ў рамках перамоў экспертаў і не прыпыняць гэты працэс», — дадаў Аляксандр Гур'янаў.

Вольга МЯДЗВЕДЗЕВА

■ Гучная справа

«АДКАТ» — 50 ТЫСЯЧ ДОЛАРАЎ

Дырэктар ААТ «Ружаны-Агра» (Пружанскі раён) затрыманы ў момант атрымання 25 тысяч долараў за вырашэнне пытання набыцця па завышаным кошце ва ўласнасць акцыянернага таварыства аб'екта нерухомаці адной з камерычных структур Гродзеншчыны. Агульная сума «адкату» складала 50 тысяч долараў, паведамляюць у прэс-службе Камітэта дзяржаўнай бяспекі.

Падчас вобшыку па месцы жыхарства кіраўніка сельскагаспадарчага прадпрыемства было канфіскавана 232 тысячы долараў і 10 тысяч еўра. Падчас перадачы незаконнага ўзнагароджання супрацоўнікі КДБ затрымалі і пасрэдніка, а пазней і таго, хто даваў хабар — заснавальніка фірмы, якая прадавала аб'ект нерухомаці. Заведзена крымінальная справа.

Святлана БАРЫСЕНКА

Уважаемые акционеры ОАО «Слуцкий льнозавод»

29 сентября 2014 г. в 11.00
СОСТОИТСЯ ВНЕОЧЕРЕДНОЕ СОБРАНИЕ АКЦИОНЕРОВ
ОАО «СЛУЦКИЙ ЛЬНОЗАВОД»

ПОВЕСТКА ДНЯ:

1. Об утверждении результатов закрытой подписки на акции.
2. Об увеличении уставного фонда Общества на сумму закрытой подписки.
3. Об утверждении решения о дополнительном выпуске акций.
4. О внесении изменений в устав Общества.

Список акционеров для участия в собрании будет составлен по состоянию реестра на 25 сентября 2014 года.
Время регистрации участников – в день проведения собрания с 10.00 до 10.45 по адресу: ул. Ленина, 300.
Регистрация акционеров проводится по паспорту, а представителей акционеров – по паспорту и доверенности.

УНН 690657228 Наблюдательный совет. (616-55)

■ Знак якасці

НАШ ЦЭМЕНТ ПРЫЗНАЛІ І ЁЎРОПЕ

Аляксандр КРУЧАНАЎ.

Сёлета ў нашай краіне назіраецца ўстойлівае павелічэнне аб'ёмаў экспарту будаўнічых матэрыялаў. Галоўным пакупніком гэтай прадукцыі з'яўляецца Расія, аднак сапраўды якасныя айчыныя будматэрыялы карыстаюцца ўпэўненым попытам сёння нават на тэрыторыі Еўрасаюза. Аб гэтым паведаміў на цырымоніі ўзнагароджанняў конкурсу «Лепшы будаўнічы прадукт года 2014» першы намеснік міністра архітэктуры і будаўніцтва Аляксандр КРУЧАНАЎ.

Рост экспарту галіны тлумачыцца, у першую чаргу, завяршэннем мадэрнізацыі ўсяго будаўнічага комплексу, упэўнены першы намеснік міністра. Разам з тым выхад на знешнія рынкі беларускай прадукцыі стымулююць і прафесійныя конкурсы, якія прымушаюць нашых вытворцаў больш комплексна ставіцца да сістэмы якасці на сваіх прадпрыемствах. Напрыклад, акцыянернае таварства «Краснасельскбудматэрыялы» атрымала за мяжой маркіроўку сваёй прадукцыі класа СЕ, што дазваляе прадпрыемству прадаваць цэмент у Польшчу і краіны Балтыі.

Усяго сёлета пераможцамі рэспубліканскага штогадовага конкурсу сталі больш за 70 беларускіх кампаній. Як адзначыў Аляксандр Кручанаў, конкурс ужо 11 гадоў збірае лепшыя прадпрыемствы будаўнічай галіны нашай краіны. Будаўнічая індустрыя Беларусі перажывала і спады, і ўздымы, і пэўныя цяжкасці, але заўсёды выходзі-

ла з крызісаў з новым прадуктам і добрымі паказчыкамі, адзначаў спадар Кручанаў. Павялічваецца аб'ём вытворчасці экспартары-ентаванай, імпартазамышчальнай прадукцыі. Магутнасці дзейных прадпрыемстваў будаўнічай галіны дазваляюць выпускаць больш за 100 відаў будаўнічых матэрыялаў і вырабаў. Гэта дазваляе не толькі забяспечваць у поўным аб'ёме патрэбы будаўнічага комплексу Беларусі, але і значную частку пастаўляць за мяжу (прыкладна ў 30 краін свету). Аснову экспарту на 80% складае керамічная плітка, цэмент, паліраванае шкло, будаўнічыя канструкцыі і сілікатная цэгла.

Конкурс праводзіцца штогод з 2004 года. За 10 гадоў у ім прынялі ўдзел больш за 400 вытворцаў і пастаўшчыкоў будаўнічых матэрыялаў, канструкцый і сістэм — як айчынных, так і замежных.

Сяргей КУРКАЧ

■ Шпацыр па Камароўцы

«ЧОРНЫ ПРЫНЦ» — ПА 30

А звязка сушаных баравікоў каштуе, як вядзерца свежых

ФОТА © СЕРГЕЙ ПІКАНОВІЧ.

Шчодры на грыбы верасень запоўніў прылаўкі вядзерцамі з баравікамі, маслякамі і чырвонагаловікамі. Наварыць супчыку, пасмажыць з бульбай і цыбуляй — адно задавальненне. Цікава, наколькі схуднее кашалёк ад такой шыкоўнай вярчы «па-сялянску»?

— Бярыце, раніцай яны яшчэ ў лесе сядзелі, — прапануе смакату бабуля. Баравічкі невялічкія, адзін у адзін, акуратныя. За лясны падарунак просяць 35 тысяч рублёў. Тут жа і сабраныя яшчэ ўранку, але ўжо ачышчаныя і падрыхтаваныя для варкі маслякі — слоічак за 25 тысяч. «Супчыку наварыце, грыбочкі толькі адзін раз зліць трэба», — працягвае пераконаваць бабуля і выдае фірмавы рэцэпт. Але яе перабівае суседка: «Танная малінка, усяго 10 тысяч за слоік, яблычкі «Слава Пераможцам» таксама за дзясятку». Падзякаваўшы жанчынам за клопат, шыбу да іншага гандлёвага месца. Тут чакаюць свайго часу смалявічкія баравічкі па 40 тысяч за паўлітровы слоік, адпаведна, вядзерца «важыла» ўжо 80 тысяч. Сярэдняя лічба па рынку, затое тавар адрозніваецца: адны прапануюць буйныя грыбы, іншыя — драбязу. Здзівіла і тое, што звязка сушаных грыбоў ідзе па адным кошце са свежымі. «А вам на суп трэба? — пацікавілася

прадаўшчыца. — Вось акурат на невялікі рондаль, аддаю за дзясятку. Тут больш — 15, і далей па нарастальнай».

Крочу да гародніны: хочацца набыць для салаты і памідораў, і агуркоў. З апошнімі ўсё проста: кілаграмчык «хатніх» можна ўзяць у сярэднім па 10 тысяч. Затое з памідорамі атрымалася цэлая гісторыя. Звычайныя невялічкія таматы «сліўкі» недарогія — кілаграм за 8 тысяч. А ўсё ж хочацца больш буйных, мясістых прыгажуню, напрыклад, херсонскіх. Прадаўцы ведаюць кошт такога тавару: на цэнніку значыцца лічба «19». Непадалёк ва ўсю завіхаецца прадаўшчыца ў гадах: за кілаграм таматаў са свайго агарода яна хоча атрымаць 25 і нават 30 тысяч. Гатунак «Чорны прынец». Напэўна, смак у іх таксама спецыфічны, бо чым яшчэ можна патлумачыць такі высокі кошт?

Сапраўды, пакупнікі не надта шанавалі сваёй увагай гэтыя памідоры, затое немагчыма было прабіцца каля танных і якасных украінскіх і малдаўскіх таматаў, якія ішлі пад цэннікам у 12 тысяч.

Зараз яблычны сезон — самы час паласавачка беларускімі гладамі розных гатункаў. Асартымент садо-вых прысмакаў ужо сфарміраваўся: невялічкія антонаўкі аддаюць па 6,5 тысячы рублёў; салодкі, з прысмакам віна залаты ранет і прыемныя, рэзкія на смак штрыфелі — па 10-15 тысяч

за кілаграм. Каштэля ў сярэднім каштуе 11—15 тысяч.

Завяршаючы шпацыр, прабягаючы вачыма па прылаўках і заўважаючы заморскія гранаты па неверагодным кошце — 170 тысяч за кілаграм. У думках адзначаю: за гэтыя грошы можна аб'есціся малінамі ці буякамі.

ЛІЧЫЛЬНІК «ЗВЯЗДЫ»
(кошты за кілаграм, калі не пазначана інашэ)

- Перац балгарскі — 7—16 тысяч
- Кабачкі — 15 тысяч
- Бульба — 4—8 тысяч
- Баклажаны — 14—16 тысяч
- Капуста — 3—5,5 тысячы
- Пекінская капуста — 10 тысяч
- Цыбуля чырвоная салодкая — 35 тысяч
- Радыска — 15—20 тысяч за пучок
- Пятрушка — 5 тысяч за пучок
- Кроп — 10 тысяч за пучок
- Салата — 15 тысяч за пучок
- Бананы — 6—18 тысяч
- Чарнасліў — 11 тысяч
- Лімоны — 48 тысяч
- Грушы — 20—45 тысяч
- Дыня мядовая — 13 тысяч
- Кавун — 7 тысяч
- Вінаград — 12—17 тысяч
- Ківі — 45 тысяч
- Сала — 75—90 тысяч
- Ялавічына — 80—95 тысяч
- Каубаскі (са свініны і ялавічыны) — 63—68 тысяч.

Кацярына РАДЗЮК

ИЗВЕЩЕНИЕ О ПРОВЕДЕНИИ АУКЦИОННЫХ ТОРГОВ С УСЛОВИЯМИ

на право проектирования и строительства капитальных строений (зданий, сооружений) в г. Бресте

Предмет аукциона	Право на заключение договора на реализацию права проектирования и строительства капитальных строений (зданий и сооружений) на земельном участке				
	лот № 1	лот № 2*	лот № 3	лот № 4	лот № 5
Предмет аукциона	в районе ул. Гоголя и ул. Папанина, площадью 2,1918 га	по ул. Карла Маркса, 90, 92 и 94, площадью 0,1671 га	на пересечении ул. Менжинского, 3 и ул. Салтыкова-Щедрина, площадью 0,4703 га	в квартале, ограниченном ул. Советских Пограничников, 4, 6/1, 8 и ул. 17 Сентября, 3, 5, 13 и ул. Буденного, площадью 0,6079 га	по ул. Леваневского, 18, 20 и 22, площадью 0,4453 га
Функциональное назначение земельного участка	строительство многоквартирных жилых домов с объектами соцкультбыта на 1 этаже	строительство объекта общественного питания и торговли	строительство объекта торгово-административного назначения	строительство группы жилых домов с объектами торговли и услуг и (или) административно-офисного назначения	строительство группы жилых домов
Вещное право предоставляемого земельного участка	в аренду сроком 5 лет	в аренду сроком 5 лет	в аренду сроком 5 лет	в аренду сроком 5 лет	в собственности негосударственного юридического лица Республики Беларусь
Объекты недвижимости, подлежащие сносу	здания и сооружения КУП «ЖРЭУ г. Бреста», ЧУПП «Феликс» и граждан на территории бывшего в/г «Интендантский» в г. Бресте	жилье дома граждан по ул. Карла Маркса, 92 и 94	жилой дом граждан по ул. Менжинского, 3	здания и сооружения РСУП «Брестплемпредприятие», КУПП «Брестское котельное хозяйство», КУП «ЖРЭУ г. Бреста», ООО «Брестский городской центр научно-технического творчества молодежи», а также изолированные помещения и сараи, находящийся в собственности граждан	здания и сооружения: КУП «ЖРЭУ г. Бреста» по ул. Леваневского, 20 и 22, ул. Чапаева, 6; граждан по ул. Леваневского, 18/1 и ул. Чапаева, 4; РУП «Брестэнерго» по ул. Чкалова, 17 (ТП-112)
Снос объектов недвижимости производится в установленном законодательством порядке. Объекты расположены в районах с развитой инженерной инфраструктурой					
Начальная цена продажи (руб.)	2 568 386 221	246 089 205	623 848 872	749 843 493	1 700 561 514
Сумма задатка (руб.)	513 670 000	49 210 000	124 760 000	149 960 000	340 110 000
Расходы по подготовке земельно-кадастровой документации, тех. условий, АПЗ (руб.)	41 969 776	24 018 128	10 943 936	49 585 734	20 574 050
Ориентировочный размер убытков, причиняемых изъятием земельных участков и сносом расположенных на них объектов недвижимости, возмещаемый победителем аукциона землепользователям, (руб.)	13 053 028 797 (на 05.05.2014 г.)	1 492 139 000 (на 27.05.2014 г.) Сумма фактического размера убытков будет рассчитываться на этапе отвода земельного участка, при этом дом по ул. Карла Маркса, 90 после отселения будет переведен в состав нежилого фонда и оценен по рыночной стоимости	512 550 000 (на 28.06.2014 г.)	3 363 172 181 (на 11.06.2014 г.)	918 770 657 (на 18.08.2014 г.)
* дополнительное условие продажи по лоту № 2 — при изъятии земельного участка по ул. Карла Маркса, 92 в г. Бресте возмещение убытков землепользователю в виде предоставления в собственность квартиры типовых потребительских качеств из расчета не менее 15 кв. метров на собственника и на каждого члена его семьи, зарегистрированного по месту жительства.					
Организатор торгов — КУП «Брестский городской центр по управлению недвижимостью».					

Условия продажи:

Земельный участок будет предоставляться победителю аукциона либо единственному участнику несостоявшегося аукциона, выразившему согласие на предоставление ему предмета аукциона, в аренду сроком на 5 лет для строительства и обслуживания объекта, на основании решения Брестского горисполкома об изъятии и предоставлении земельного участка в аренду, при соблюдении следующих условий:

- в день проведения аукциона будет подписан акт выбора места размещения земельного участка;
- в установленном порядке будет заключен с проектной организацией договор на разработку проектной документации на строительство объекта (с выделением при необходимости отдельных этапов) с учетом ее государственной экспертизы в срок, не превышающий двух лет, со дня утверждения акта выбора места размещения земельного участка;
- в срок, не превышающий одного года со дня утверждения акта выбора места размещения земельного участка, будет предоставлен в ДУП «Проектный институт Брестипрозем» генеральный план объекта строительства с проектируемыми инженерными сетями, разработанный в составе проектной документации — архитектурного проекта или утверждаемой части строительного проекта, с учетом прохождения в установленном порядке согласования в управлении архитектуры и градостроительства Брестского горисполкома, и заключен договор подряда на разработку проекта отвода земельного участка под объект строительства;
- в течение 10 рабочих дней со дня принятия решения об изъятии и предоставлении земельного участка в

аренду на р/с городского бюджета будут внесены суммы платежей, отраженных в протоколе о результатах аукциона либо признания аукциона несостоявшимся в размерах, определенных соответствующим протоколом аукционных торгов в счет оплаты за предмет аукциона (победителем аукциона — в размере цены продажи, сформированной по результатам аукциона, а единственным участником — в размере начальной цены предмета аукциона, увеличенной на 5 процентов) и компенсации расходов, понесенных городским бюджетом, по подготовке земельно-кадастровой документации, архитектурно-планировочного задания и технических условий на размещение объекта;

- до обращения за государственной регистрацией в отношении земельного участка, подписания договора на реализацию права проектирования и строительства капитальных строений (зданий, сооружений), а также договора аренды земельного участка будут выполнены условия, предусмотренные в решении об изъятии и предоставлении земельного участка в аренду.

Победитель аукциона либо единственный участник несостоявшегося аукциона обязан приступить к освоению (занятию) земельного участка в течение шести месяцев со дня утверждения в установленном порядке проектной документации на строительство объекта в соответствии с целью и условиями его предоставления (начать строительство объекта).

Аукцион проводится в соответствии с Положением о порядке организации и проведения аукциона с условиями на право проектирования и строительства капитальных строений (зданий, сооружений), утвержденным постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 26.03.2008 №462, и состоит

при наличии не менее двух участников. В аукционе могут участвовать юридические лица и индивидуальные предприниматели.

Перечень документов, представляемый участником аукциона: заявление на участие в аукционе; документ, подтверждающий внесение суммы задатка (задатков); **юридическим лицом Республики Беларусь или индивидуальным предпринимателем** — копия документа, подтверждающего государственную регистрацию юридического лица или индивидуального предпринимателя, без нотариального засвидетельствования; **иностранным юридическим лицом** — копии учредительных документов и выписка из торгового реестра страны происхождения (выписка должна быть подготовлена в течение шести месяцев до подачи заявления на участие в аукционе) либо иное эквивалентное доказательство юридического статуса в соответствии с законодательством страны происхождения, документ о финансовой состоятельности, выданный обслуживающим банком или иной кредитно-финансовой организацией, при необходимости легализованные в установленном порядке, с нотариально заверенным переводом на белорусский или русский язык; **представителем заявителя (кроме случаев, когда юридическое лицо представляет его руководителем)** — доверенность, выданная в установленном законодательством порядке, при необходимости легализованная в установленном порядке, с нотариально заверенным переводом на белорусский или русский язык. При подаче документов заявитель (его представитель) предъявляет документ, удостоверяющий личность, а руководителем юридического лица также — документ, подтверждающий его полномочия.

Порядок осмотра предмета аукциона (лота) осуществляется участником аукциона по согласованию с организатором торгов.

Лицо, желающее принять участие в аукционе, обязано подписать с организатором торгов Соглашение, определяющее взаимные права, обязанности и ответственность сторон в процессе подготовки и проведения аукциона.

Задаток в размере до 20% от начальной цены предмета аукциона (лота) перечисляется КУП «Брестский городской центр по управлению недвижимостью» на р/с № 3012780360011 в филиале № 100 Брестское областное управление ОАО «АСБ «Беларусбанк» г. Бреста, код 246, УНП 290433924.

В случае признания участника победителем аукциона либо единственным участником несостоявшегося аукциона, выразившим согласие на предоставление ему предмета аукциона по начальной цене, увеличенной на 5 процентов, данное лицо обязано в течение 10 рабочих дней с даты проведения торгов возместить организатору аукциона затраты на организацию и проведение аукциона, в том числе расходы, связанные с изготвлением и предоставлением участникам документации, необходимой для его проведения, окончательный размер которых определяется до аукциона и фиксируется в соответствующих ведомостях ознакомления участников.

Аукцион состоится 4 ноября 2014 г. в 11.00 по адресу: г. Брест, ул. Энгельса, 3, каб. 607.

Заявки на участие в аукционе принимаются с 8.30 18.09.2014 г. до 17.30 29.10.2014 г. (перерыв с 13.00 до 14.00; вых.: суб., вс.) по адресу: г. Брест, ул. Ленина, 50. Контактные телефоны: 53 81 92, 53 45 65. Сайты: www.bgcn.by, www.city.brest.by и www.gki.gov.by

Разабрацца ў паняцці «мастацтва кіно» — тое ж самае, што знайсці сэнс жыцця. Але ж калі пошукі сэнсу жыцця ніколі не спыняліся, то і спробы зразумець, у чым заключаецца сутнасць мастацтва кіно і яго адрозненне ад кінапрадукту, маюць права на існаванне.

У гэтых пошуках да нас далучаюцца людзі са свету кінематографа. Яны раскажуць пра сваю працу, сваё бачанне кіно, пра метафізічнае і рэальнае, пра сусветнае і вузкасацыяльнае, пра важнае і банальна простае. І таксама, як пасля добрага кіно мы становімся іншымі людзьмі, магчыма, гэтыя інтэрв'ю дапамогуць нам аддаліцца ад нязручных сацыяльных умоўнасцяў.

— «Я не вярнуся» — ваш шосты поўнаметражны фільм...

— Я лічу, што ўсё ж такі чацвёрты, таму што для мяне першым сапраўдным фільмам быў «Клас». Пасля гэтага былі карціны «Эстонка ў Парыжы», «Керту» і «Я не вярнуся».

— «Я не вярнуся» — адзін з тых фільмаў, у якіх вы быццам змагаецеся са стэрэатыпамі. У «Эстонцы...» была эмігрантка, у «Керту» — сацыяпатка, у фільме «Я не вярнуся» — дзяўчаты з дзіцячага дома. Ці ёсць у гэтым нейкая сістэма?

— Сістэмы няма. Хоць у мяне розныя гісторыі, некай падчас здымак я зразумеў, што ў маіх фільмах ёсць пэўнае падабенства: у кожным ёсць герой, якога не разумеюць. Я пачаў баяцца, што я мастак, які піша адну і тую ж карціну.

— Гэта невыпадкова, што менавіта цяпер у цэнтры вашага фільма апынуліся «дзедмаўскія» дзеці?

— Мне проста даслалі сцэнарыі з Расіі і папрасілі прачытаць. Я не быў упэўнены, але напісаў доўгі ліст прадзюсарам, дзе тлумачыў, чаму менавіта я павінен здымаць карціну. Я ўбачыў у сцэнарыі паэзію, якой не было ў маіх ранніх работах. І мяне прывабіла тое, што ў сярэдзіне фільма жанр быццам мяняецца. Сацыяльная драма ператвараецца ў магчымы рэалізм. Для мяне гэта нерэалістычны фільм.

— А ў чым яго нерэалістычнасць?

— У нас з'явілася версія, што правобраз сіраты Крысціны — анёл, які вучыць галоўную гераіню Аню кахаць. Аварыя, якую мы бачым у фільме, вядома, можа здарыцца ў рэальным жыцці, але ў фільме яна быццам сімвалізуе, што праца Крысціны зроблена, а дзея працягваецца.

Я зразумеў таксама, што ў нейкім сэнсе частка Ані знаходзіцца ўва мне. Гэты персанаж месціць у сабе ўніверсальны самападман, бо ўсе мы часам думаем, што каханне мы павінны атрымаваць. Але гераіня прыходзіць да разумення, што безумоўная любоў, гэта калі мы яе аддаём.

— Дзе праходзілі здымкі?

— Гарадская частка здымалася ў Піцеры. Амаль уся «дарога» — у Беларусі і трохі ў Расіі, а фінал — у Казахстане. Здымкі доўжыліся 35 дзён, з іх амаль два з паловай тыдня праходзілі ў Беларусі. Першае ўражанне аб краіне было звязана якраз з тым, што мы глядзелі на беларускія дарогі і думалі, што гэта зусім не падобна да Расіі: тут усё як быццам у парадку.

— Вашы галоўныя гераіні заўсёды валодаюць неназойлівай прыгажосцю. Гэта дзяўчаты, якіх правільней назваць абаяльнымі. Ці ёсць у гэтым свядомы падтэкст ад рэжысёра? Як вы выбіраеце актрыс на галоўныя ролі?

— Для мяне важна, каб глядач мог бачыць унутраную прыгажосць, а знешнасць яе часам

засланяе. Я шукаў актрыс, вочы якіх могуць паказаць, што ўнутры ў іх цэлы спектр эмоцый.

— У фільме «Я не вярнуся» ёсць момант, калі Вікторыя Лабачова, якая іграе Крысціну, плача наўзрыд. Як атрымалася яго зняць?

— Я сам не верыў, што ў нас атрымаецца гэтая сцэна, хоць мы з дзяўчатамі на працягу месяца рэпетыравалі яшчэ да пачатку здымак. Для гэтага эпизоду мы выкарысталі дзве камеры, таму што я думаў: калі Віка будзе рыдаць, яна зможа зрабіць гэта толькі адзін раз. На трэцім дублі Віка нарэшце вырашыла, што трэба ўсё аддаць, але сыграць добра. І сыграла. Пасля таго, як я сказаў «стоп», яна выцерла вочы і спытала: «А цяпер марозіва можна?». У гэты момант я ўбачыў у ёй вялікую актрысу, адна секунда паказала, што рыданні былі для яе проста іграй.

«ФІЛЬМ «Я НЕ ВЯРНУСЯ» ЗАСНАВАНЫ НА ІДЭЯХ РАМАНТЫЗМУ»

— Мне здаецца, з дапамогай пэўных сюжэтных дробязяў, элементаў вопраткі, характэрных слоў вы наўмысна спрабуеце ўздзейнічаць на пачуцці глядача, расчуліць яго. Гэта ваш свядомы акцэнт на дробязях?

— Калі я сам пішу сцэнарыі, адразу пачынаю думаць пра дэталі і атрыбуты персанажа — важна, каб у кожнага героя яны былі. Я ведаю, што яны даюць фарбы фільму, а без іх амаль немагчыма ахарактарызаваць персанажа.

— Дзякуючы гэтаму вашы фільмы максімальна набліжаны да рэальнага жыцця. Глядач знаходзіць шмат знаёмых і такіх натуральных рэчаў... У гэтым выпадку кіно выступае не як незнаёмы свет, у які можна паглыбацца, а наадварот — гэта свет, які вакол нас.

— Калі я быў студэнтам у Амерыцы, наш выкладчык па сцэнарыстыцы патрабаваў ідэй для новых сцэнарыяў. Аднойчы ён сказаў, што мы быццам прыносім сюжэты для баевікоў і фантастыкі: «Я чытаю і разумею, што вы не ведаеце свет, у якім адбываецца дзеянне. Але калі вы будзеце яго ведаць, гісторыя будзе мацнейшай». Я паверыў гэтаму, і цяпер гэта маё крэда. Калі я нешта здымаю, мне вельмі важна ведаць сваіх герояў і месца, дзе адбываецца дзеянне.

— Напрыклад, у фільме «Эстонка ў Парыжы» Ані прыязджае ў Парыж у вопратцы, вельмі характэрнай для постсавецкай прасторы. Доўгая куртка, берэт, шэрыя штаны...

— У гэтым фільме вопратка — адна з магчымасцяў паказаць развіццё Ані. Я ніколі так шмат не працаваў з касцюмамі, як у гэтым фільме. Гэта амаль гісторыя маёй маці, якая з'ехала працаваць у Парыж. Я памятаю свае

Ільмар РААГ:

«СУВЯЗЬ ПАМІЖ КАМЕРЦЫЙНЫМ КІНО І САПРАЎДНЫМ МАСТАЦТВАМ ВЕЛЬМІ НЕЗРАЗУМЕЛАЯ І ТОНКАЯ»

Ільмар РААГ.

ўражанні: калі сустрэў яе, падумаў: «Яна не з гэтага горада». Але праз месяц я ўбачыў зусім іншую жанчыну.

— Ці даводзіцца падчас працы над фільмам ісці на кампрамісы, якія прыводзяць да змены першапачатковай задумкі?

— Часам бывае. Кампрамісы — гэта тонкае мастацтва. У мяне ёсць добры прыклад: калі мы здымалі фільм «Я не вярнуся» ў Беларусі, у канцы кастрычніка раптам выпаў снег. Мы чакалі дзень, два, а потым я падумаў: можа, у гэтым ёсць нейкі знак? Гэта значыць, дзеянне фільма адбываецца восенню, а трагедыя здараецца зімой. Так я вырашыў здымаць нягледзячы на змену надвор'я. І ўрэшце, гэта добра спрацавала для паэтыкі фільма.

Была яшчэ адна падобная выпадковасць. Мы знялі адну са сцэн і ўжо гатовыя былі пайсці. Я вырашыў прагуляцца і недалёка ад здымачнай пляцоўкі раптам знайшоў маленькае возера. Тое, што я ўбачыў, было вельмі прыгожа. Мы з аператарам вырашылі зняць экстра-кадр. Мы нават не ведалі, дзе ў фільме ён апынецца, але гэта была такая чыстая прыгажосць.

— Вы любіце выкарыстоўваць сімвалы?

— Так, кожная гісторыя, якую я распавядаю, павінна існаваць у форме вобраза. Для мяне яна — не проста сюжэтная нітка, але і метафара, пасланне. У гэтым сэнсе, калі гісторыя добрая, яна ўжо існуе ў форме вобраза.

— Аня ў пачатку фільма «Я не вярнуся» чытае лекцыю па Байрану і гаворыць пра сімвал дарогі: «Яна не прыязджае вас да шчаслівай развязкі ці, вобразна кажучы, дадому». Ставіцца знак пытання над усім будучым дзеяннем. Маўляў, што гэта за дарога і ці знойдзе Аня свой дом.

— Сцэнар першапачаткова быў напісаны як п'еса для тэатра. Я некай сказаў яго аўтару Яраславе Пуліновіч: «Ты ж рамантычная маралістка». Яна адказала: «Няўжо?». У фільме «Клас» таксама быў настаўнік літаратуры, ён гаворыў пра літаратуру Лермантава, Гюго. Героі «Класа» паводзяць сябе, як тыповыя героі эпохі рамантызму: дзеля ідэі гатовыя ісці на смерць. І фільм «Я не вярнуся» заснаваны на ідэях рамантызму.

«ПРЫГАЖОСЦЬ СЛУЖЫЦЬ ПАСЫЛУ»

— Давайце паразважаем пра мастацтва кіно. Варта супрацьпаставіць яго кінапрадукцыі, камерцыйнаму кіно, кіно як асабістому эксперыменту. У такім выпадку што такое мастацтва кіно?

— Гэта цяжкае пытанне. Мастацтва — вельмі суб'ектыўнае паняцце. Я думаю, што праўда заўсёды ў вачах глядача. Рэжысёры французскай новай хвалі цанілі амерыканскі фільм у жанры «нуар». Гэта значыць, што сувязь паміж камерцыйным кіно і сапраўдным мастацтвам вельмі незразумелая і тонкая. Самае важнае, каб за фільмам знаходзіўся нехта, хто хоча сказаць нешта асабістае. Я не

магу сказаць, што такое мастацтва кіно, але я змагу яго пазнаць.

— Вы казалі, што праўда заўсёды ў вачах глядача. Але ж мэйнстрым збірае больш глядачоў, чым аўтарскае кіно.

— Быўшы студэнтам, я вырашыў паказаць сваім сябрам самы лепшы фільм, які я ведаў на той момант, — «Фані і Аляксандр» Інгмара Бергмана. Яны без эмоцый дагледзелі карціну да канца і спыталі: «Ну і што гэта было?». Мае сябры былі вельмі добрымі людзьмі, і я падумаў пра культурную розніцу паміж намі. Калі яны не змаглі ўбачыць мастацтва ў гэтым фільме, ці значыць гэта, што яны няцэласныя асобы? Не, яны былі вельмі прыстойнымі, маральнымі, але мастацтва яны бачылі ў амерыканскіх камерцыйных фільмах.

Пасля таго, як я сказаў «стоп», яна выцерла вочы і спытала: «А цяпер марозіва можна?»

Для мяне самае важнае — этычныя пытанні, пасыл фільма. Я часта чытаю крытыкаў, якія адзначаюць ігру акцёраў ці кажуць: «Аператарская праца тут выдатная». Можна пісаць пра тэхнічныя моманты, але самае важнае тое, што мы даведаемся дзякуючы фільму. Для мяне фільм галоўным чынам не эстэтычная з'ява, а платформа для этыкі.

— Тым не менш вашы фільмы вельмі прыгожыя. Пасыл фільма павінен быць звязаны з манерай яго перадачы. Але пасыл важнейшы?

— Прыгажосць служыць пасылу. Каб глядач зразумеў, што я хачу сказаць, я прапаную глядачу прыгажосць або «непрыгажосць». Але праца над фільмам дастаўляе мне эстэтычнае задавальненне таксама.

Больш за ўсё я люблю, калі перад камерай адбываюцца цуды. Мы здымалі сцэну, у якой Аня заплятае Крысціне коскі перад люстэркам. У сцэнарыі яна нязначная, але тут мы разумеем, што галоўныя гераіні сталі сапраўднымі сяброўкамі. Калі актрысы пачыналі іграць, я глядзеў і думаў, як моцна можа працаваць прастата. Нічога асаблівага быццам не здарылася, але тут ёсць сапраўдная эмоцыя. Я нават словамі не магу выказаць, што адчуваў у гэты момант.

— Ці абавязкова ўнутраны свет рэжысёра праяўляецца ў яго фільмах? Ці можна ўбачыць маральнае аблічча аўтара праз яго творчасць?

— Вельмі спадзяюся, для мяне гэта натуральны падыход да рэжысёрскай працы, хоць ёсць рэжысёры, якія працуюць на заказ. Я мог бы мець іншую прафесію, але кіно я здымаю, таму што мне ёсць што сказаць. Фільм для мяне — інструмент для перадачы паслання.

...І я падумала, калі ўнутраны свет рэжысёра сапраўды можна прачытаць у яго працах, то свету Ільмара Раага можна толькі пазаздросціць.

Ірэна КАЦЯЛОВІЧ.

Кадр з фільма.

3 ДНЁМ НАРОДЗІНАЎ, «НЕМАЎЛЯ»!

«Глядзі ты, як час бяжыць!». Як часта гэты выраз даводзіцца чуць бацькам, у якіх падростаюць дзеці. Здавалася б, толькі ўчора сябры і сваякі замілоўваліся худзенькім або шчакатым немаўлём са здзіўленымі вачыма, а сёння гэты вялікі чалавек ужо тупае сам... бяжыць у садок... у школу... падыходзіць да ЗАГСа пад расчуленымі позіркамі родных.

Дзеці сапраўды растуць хутка, і не толькі чужыя. Вось і звяздоўскае «дзіця» — тэматычны дадатак «Сямейная газета» — адзначае сваю першую гадавіну. Нібыта ўчора было: спрачаліся да хрыпаты наконт таго, якая з двух дзясяткаў назваў найлепшая, прыдумлялі новыя рубрыкі, бясконца правілі тэксты, а потым, здаўшы познім вечарам у друк газетныя палосы, хваляваліся: як прымуць чытачы, ці спадабаецца ім дадатак, ці зацікавіць?.. Цяпер, праз год без аднаго дня, можна досыць упэўнена меркаваць: відаць, з большага ў нас атрымалася. Атрымалася зрабіць так, што многія з тых, прапанаваных напачатку, рубрык прыжыліся, і паступова з'явіліся новыя. Атрымалася запусціць фотаконкурс, які «пайшоў у народ» і выклікаў жывы водгук. Атрымалася, думаю, паступова знайсці і вытрымліваць такі тон гаворкі з чытачамі, каб не перасячы тонкую мяжу паміж павагай і празмерным замілаваннем, каб, паказваючы ўзорныя сем'і і станючы гаворка з'явы, не заплываць вочы на праблемныя і балючыя тэмы. Мяркуючы па лістах і званках, атрымалася адказаць на многія пытанні з дапамогай розных спецыялістаў — юрыстаў, псіхалагаў, урачоў... Магчыма, атрымалася разбурыць ці хоць бы пахіснуць пэўныя стэрэатыпы, што дагэтуль існавалі наконт гендарных роляў, правоў і абавязкаў кожнага ў сям'і. А галоўнае — прынамсі, вельмі на гэта спадзяюся — атрымалася лепш зразумець адно аднаго, стаць бліжэй.

Клапатлівымі і адказнымі бацькамі, мудрымі бабулямі і дзядулямі, добрымі дзецьмі не нараджаюцца. Сямейнаму шчасцю немагчыма навучыцца па кніжках — толькі на ўласным вопыце, набіваючы гузакі і складваючы ў засекі памяці маленькія і вялікія радасці. Але можна падзяліцца і абмяняцца вопытам з іншымі, хто гэтаксама разумее, што сям'я, блізкія людзі, лад у доме — бадай, галоўнае ў жыцці, тое, што варта цаніць і берагчы...

Дзякуй, што робіце гэта разам з намі. Калі вам хочацца яшчэ пра нешта пагаварыць на старонках «СГ», прапанаваць нейкія тэмы, задаць пытанні — пішыце і тэлефануйце! А мы пастараемся знайсці патрэбныя адказы.

Вікторыя ЦЕЛЯШУК.

■ Быць разам

Сямейная пераемнасць — з'ява, якую вельмі лёгка ўбачыць у спорце. Вось і **Уладзіслаў ЗАНКАВЕЦ**, сын вядомага беларускага трэнера, былога хакеіста нашай зборнай, таксама спрабаваў сябе на лёдзе. Але праз пэўны час з прафесійным хакеем завязаў, напісаў кнігу і стаў трэнерам па фізічнай падрыхтоўцы ў сталічным «Дынама». І ўсё гэта паспеў зрабіць хлопца, якому ў маі споўнілася толькі 23 гады! У бадзёрым інтэрв'ю Занкавец-малодшы расказаў пра бацькоўскія праўкі ў кнізе, экстрэмальны сямейны адпачынак, а таксама назваў фізічнае практыкаванне, якое не любяць хакеісты.

«ЗА МЕСЯЦ ВЫВУЧЫЎ АНГЛІСКУЮ МОВУ»

— Гады тры таму я шукаў кантакты нарвежскага легіянера салігорскага «Шахцёра». Дык мне тады парайлі: «Тэлефануй Уладзіслаў Занкаўцу. Ён адзіны, хто з ім паанглійску кантактуе». Адкуль прага да валодання замежнай мовай?

— Жыццё прымусіла! На пачатку 2000-х бацька выступаў у ЗША за каманду «Рокфард Айсхогс» («Лядовыя вепрукі з Рокфарда». — **Аўт.**) У Амерыцы я пайшоў у школу з нулявым валоданнем мовы, але праз месяц ужо мог вольна размаўляць. Мне нават цяжка растлумачыць, як так атрымалася. Схопліваў усё адразу. Да таго ж у нас быў інтэрнацыянальны клас: разам са мной вучылася дзяўчынка з Манголіі, афраамерыканцы... Праўда, праблем на гэтай глебе паміж намі не ўзнікала. Калі вучыўся ў Германіі, добра ведаў нямецкую. Нават быў лепшым вучнем у класе па нямецкай літаратуры.

Дзяцінства наогул было для мяне неверагодным часам. Германія, Фінляндыя, Данія, ЗША... Я шчаслівы ад таго, што здолеў наведаць гэтыя краіны, павучыцца ў тамтэйшых школах.

сарамлівы, любіць ілюстраванія кнігі.

— Наш Дзіма любіць увагу, пяшчоту, клопат, — расказвае **выхавальніца Ірына ПЯТРОЎСКАЯ**. — Можна будзе спартсменам — фізічна ён добра развіты, хутка бегае. Як і ўсе хлопчыкі ў яго ўзросце, не можа сядзець на месцы. А таму патрабуе пастаяннай пільнай увагі. Але ці можна адмовіць яму ў гэтай увазе? Глядзіш на Дзіму — і ўжо любіш. Ён вельмі чакае сваіх бацькоў, і гэта чытаецца ў яго позірку. Мне

— **Уладзіслаў, ты нарадзіўся ў хакейнай сям'і і, упэўнены, табе было наканавана палюбіць гэты спорт, а лепшымі цацкамі выбраць клюшку і шайбу.**

— Так і было, — усміхаецца суразмоўца. — У 3 гады я ўпершыню ўзяў у рукі клюшку, а ў 4 пачаў катацца на каньках. У маёй сям'і было складана не любіць хакей. Помню, пасля аднаго з матчаў на катку ў парку Горкага бацька ўзяў мяне на рукі і катаў ад борта да борта. Шмат часу я праводзіў разам з дзядулем Васілём, які добра ведаў спорт, быў маім лепшым сябрам і галоўным балельшчыкам. Наведваў усе мае гульні. У дзяцінстве я марыў стаць добрым хакеістам, аднак не шкадую, што завяршыў кар'еру занадта рана.

— **А як адпачывалі разам?**

— Калі жылі за мяжой, вольны час імкнуліся заўжды праводзіць утраіх: маці, бацька і я. Мне вельмі запаміналася, як мы ўсе разам каталіся на санках з гары вышынёй з пяціпавярховы дом. Уражанні ад падобнага перадаць немагчыма! Адночы ляцелі з такой шалёнай хуткасцю, што не справіліся з кіраваннем. Едзем далей і адчуваем, што нешта з намі не так. Глядзім, а санак пад намі ўжо і няма! Яны побач едуць сваёй дарогай. Скончылася ўсё для нас добра, але было надта весела.

— **Хатнія заданні бацька правяраў?**

— Толькі дзённік.

— **І як, па папругу не хадзіў?**

— Такім чынам мяне ніколі не выхоўвалі. Але тата «плюшчыў» мяне з самага дзяцінства. Заўжды трэба было павышаць сваю планку. Ён мог сказаць мне: «Ты атрымаў толькі 8, а чаму не 9?», а праз пэўны час спытаць: «Табе 9 паставілі, а калі ўжо будзе 10?» Гэта тычылася ўсяго. Ён насамрэч вельмі шмат зрабіў для мяне, і я прыслухоўваюся да кожнай яго парадцы.

ШТО ТАКОЕ «12 ПА 400»?

— **Цікава, а як адбылося тваё пераўвасабленне з хакеіста ў трэнера па фізпадрыхтоўцы?**

— Усё здарылася вельмі хутка. Я шмат вучыўся, чытаў спецыялізаваную літаратуру, а таму, калі атрымаў прапанову ад «Дынама», быў падрыхтаваны да новай працы. З 18 гадоў у кожнай камандзе, за якую я выступаў, былі хлопцы, якіх я трэніраваў.

— **Гэта як?!**

— Пасля ранішняй трэніроўкі мы звычайна мелі час на самастойную падрыхтоўку ў трэнажорнай зале. Вось я і збіраў ахвотных і працаваў разам з імі.

— **З чаго складаюцца твае заняткі з дынамаўцамі?**

— Прыходжу ў нашу трэнажорку, рыхтую інвентар, уключаю на экраны музычны канал, а пасля заходзяць гульцы і я тлумачу ім задачы, паказваю, што трэба рабіць, сачу за выкананнем, нешта карэкую. Цяпер трэніроўка складае хвілін 30, а падчас падрыхтоўкі да першынства КХЛ магла доўжыцца і больш за гадзіну.

— **А якое з практыкаванняў хакеісты літаральна ненавідзяць?**

— Усе баяцца бегаць 12 разоў па 400 метраў. У гэтым практыкаванні ўсё робіцца толькі з невялічкім перапынкам паміж забегамі.

— **Ці сапраўды паміж арганізмам звычайнага чалавека і спартсмена існуе прорва?**

— Рэч у тым, што ў спартсменаў многія функцыянальныя сістэмы знаходзяцца на іншым узроўні. І гэта працягваецца ва ўсім. Напрык-

час? Гуляць у камп'ютарныя гульні, чытаць, глядзець кіно. А я кожны дзень пасля трэніровак садзіўся за камп'ютар і пісаў. Рабіў гэта нават ноччу. Адпачываў толькі тады, калі прыязджаў у Мінск да сваякоў. У мяне была вялікая матывацыя, вельмі хацеў напісаць кнігу пра фізічную падрыхтоўку хакеістаў. Першым чытачом стаў бацька, які ўносіў праўкі ў тэкст самастойна. Асабліва яму не падабалася слова «мускулы», увесь час мяняў яго на «мышцы». З назвай ён мне таксама дапамог. Кнігу я выдаваў за свае сродкі, за ўсё заплаціў больш за 2 тысячы долараў. Напісана яна не навуковай, а лёгкай для ўспрымання мовай, якую зразумее кожны чалавек. Спадзяюся, будзе карыснай для чытачоў. Дарэчы, нядаўна я паступіў у магістратуру Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта фізічнай культуры. У будучыні планую вучыцца ў аспі-

Уся сям'я Занкаўцоў у зборы: Уладзіслаў, Вераніка, Эдуард і Святлана.

лад, у харчаванні. Гэта самы просты прыклад. Для ўсіх дзейнічаюць агульныя законы харчавання, але я не бачу ў нашай краіне, каб людзі імкнуліся правільна сталавацца. Як мне здаецца, есці трэба не 3 разы на дзень, а 6. Толькі меншымі порцыямі не тлустай ежы. У маім рацыёне больш гародніны і амаль адсутнічаюць мучныя вырабы. Газіроўку не п'ю ўжо вельмі даўно. Безумоўна, я не ідэальны чалавек, аднак я заўжды прытрымліваюся правіла: «90 працэнтаў часу ты мусіш харчавацца правільна, і толькі 10 можаш выкарыстаць на тое, каб расслабіцца».

НІ ДНЯ БЕЗ РАДКА

— **Ты згадваў, што пісаў сваю кнігу «Хочаш пакончыць з хакеем — забі сваё цела» ўвесь сезон.**

— У той час я яшчэ быў хакеістам. Гуляў за каманду з Салігорска. Ну а што можна рабіць у такім маленькім горадзе ў вольны

рантуры і напісаць кандыдацкую дысертацыю.

— **Добрыя кнігі пішуць людзі, за плячыма якіх — стосы працы-таных твораў.**

— Я шмат чытаў мастацкую літаратуру. Асабліва мяне ўразілі Міхаіл Булгакаў, Паўла Казель. Апошні наогул прымусіў задумацца пра сэнс жыцця, Бога і веру.

— **Упэўнены, што ты марыў аб сумеснай працы разам з бацькам.**

— Ён цяпер працуе ў трэнерскім штабе омскага «Авангарда», а я — у мінскім «Дынама». Таму пакуль гэта, зразумела, немагчыма. Але мы нядаўна разам працавалі ў нашай хакейнай зборнай. І мне здаецца, што калі мы робім штосьці разам, лепш разумеем адзін аднаго.

Тарас ШЧЫРЫ.

Фота аўтара і з сямейнага архіва сям'і Занкаўцоў

■ У вас будзе дзіця

Трэці год на тэлеканале АНТ існуе рубрыка «У вас будзе дзіця». Кожны тыдзень беларускім глядачам расійскай праграмы «Пакуль усе дома» паказваюць сюжэты пра дзяцей, якія чакаюць усынаўлення. Дзякуючы праграме свае новыя сем'і знайшлі амаль 50 дзяцей. Да праекта далучылася і наша газета.

Дзіма

9-гадовы Дзіма выходзіць у Радашковіцкім доме-інтэрнаце. Спакойны, сціплы,

хочацца, каб у нашага Дзімка былі самыя лепшыя бацькі.

Каб даведацца пра Дзіму больш, пазваніце па нумары Нацыянальнага цэнтру ўсынаўлення Міністэрства адукацыі (017) 2847151. Для тых, хто хоча ўсынавіць дзіця, на сайце videorassport.ru змешчаны відэакурсы, падрыхтаваныя сумесна НЦУ і творчай групай праекта «Пакуль усе дома».

Святлана БАРЫСЕНКА

■ Балючая тэма

ЯК ЗАБІВАЛІ КАХАННЕ

Гэтыя гісторыі расказалі мне ў хвіліну шчырасці жанчыны, розныя па ўзросце, светаўспрыманні, жыццёвым і сямейным вопыце — і разам з тым вельмі падобныя. Бо ў душы кожнай з іх, аднойчы ці сістэматычна, забівалі каханне — бязлітасна, безнадзейна...

БАБА ВЕРА

— Ці кахала я свайго мужа? Дзетачка мая, ды якое там каханне? Мы пасля вайны слова такога не ведалі — шукалі, каб чаго з'есці, бо голад быў страшэнны. У нас на вайне бацька загінуў, маці хворая, нас, дзяцей, трое, я — старэйшая, не да пагулянак было. Але замуж хацелася, як і ўсім. І дзетак хацелася... У дзеўках застацца — у тых часы гэта сорам вялікі быў, ганьба: нікому, маўляў, не патрэбна.

Да мяне Мікалай пасватаўся. Таксама сіраціна, толькі яшчэ большы, чым я — у яго маці памерла, а неадрама ж людзі кажучы: «Матка памерла — бацька аслеп». Не да дзяцей яму было: самі раслі, як гарох пры дарозе. А Мікалай да таго ж яшчэ і калечка, кульгавы на правую нагу. Вядома ж, каторая з багацейшых, ды за добрымі бацькамі, за яго б не пайшла. Вось ён і прыйшоў да мяне. Пабраліся — голы з босым.

Я шкадавала: дасталася яму ў жыцці, сэрбануў гора па поўніцы. І шанавала — за тое, што працавіты быў, рукі залатыя меў. Усё мог зрабіць: і хату скласці, і печку зляпіць, і боты пашыць. Ішлі да яго людзі: аднаму тое трэба зрабіць, другому — гэтае. Усё ж капейка ў хату. А яна ніколі лішняй не была, бо дзеткі, як гарох, пасыпаліся: адно за адным, ажно пяцёра — іх карміць, адзяваць-абываць трэба.

Але з-за яго залатых рук не толькі грошы ў хаце завяліся. Папіваць стаў мой Мікола — многім было прасцей і танней з ім бутэлькай разлічыцца. А як напіваўся мой мужык, то проста шалёным становіўся. Во гэты рубец бачыш? Гэта ён мяне нажом паласнуў. Добра, што неяк крутанулася, дык толькі край пляча зачэпіў... А вось тут шрам — гэта ён у мяне на галаве бутэльку з гарэлкай разбіў. Закамандаваў сярэд ночы: «Дзе хочаш вазаі, а прынясі паўлітру». Пайшла я да суседкі, выпрасіла. Прынесла — а ён той бутэлькай мне па галаве... Шчасце яшчэ, што на грабеньчык папаў. Грабеньчык колішні быў,

касцяны, моцны — бутэлька разбілася. Я стаю, з галавы кроў і самагонка цякуць, з валасоў шкло сыплецца, паўночы яго потым вычэсвала...

Колькі разоў з дзецьмі голыя-босыя з хаты ўцякалі — і не злічыць. І ў мароз, і па снезе, і пад дажджом... Няма ў вёсцы той хаты, куды б мы не прасіліся на начлег, няма той адрывы ці хлява, дзе б не хаваліся...

Рукі-ногі мае не раз перабітыя, толькі пазрасталіся ўжо: дзе роўна, дзе няроўна, але ж хаджу, лыжку трымаю — і за тое дзякуй Богу. І хваробы сённяшнія — адкуль яны? А страх? Яго ўжо восем гадоў няма, а да гэтага часу скрозь сон прахоплюваюся ў ліхаманцы: Мікалай п'яны дахаты ідзе!

Чаму жыла, чаму не разышлася? Дзетачка, ды пра што ты пытаеш?! Гэта ж у вас, маладых, сёння ўсё проста: сышліся, разышліся... А раней, ды яшчэ ў вёсцы жывучы... Куды б я пайшла са сваімі пяццю дзецьмі? За што б жыла? Паехаць з вёскі? А дзе каму я патрэбна, спецыяліст такі — калгасны палывод. Ды і не адна я такая — у вёсцы ў рэдкай хаце муж жонку не біў. У наш час гэта лічылася нармальным: яго жонка, што хоча, тое і робіць. Хто сэрца меў, шкадаваў мяне. Але дапамагчы ніхто не спрабаваў — каму ж хочацца ў чужую сям'ю лезці?

Дзеці, калі павырасталі, сталі ўгаворваць: кідай, мама, ты яго — колькі можна трываць такіх здзекі? Пажыві хоць апошнія гады ў спакоі. Я ўжо было і пагадзілася, сабралася паехаць жыць да малодшай дачкі. Ды ён захварэў моцна — рак. Не кінеш жа аднаго, хворага, паміраць у пустой хаце... Дагледзела да смерці.

Ці хацела б на тым свеце з Мікалаем сустрэцца? Барані Бог! Я на гэтым, як у пекле, пражыла, спадзяюся, што на тым, калі ён ёсць, чаго лепшага заслужыла.

ТАМАРА

У маім жыцці былі два лёсавызначальныя дні. Першы — калі я выходзіла замуж за свайго каханага Андрэйку. Другі — калі мы з ім разышліся... І паміж імі — жыццё даўжынёй у дваццаць тры гады...

Як я яго кахала, расказаць немагчыма — мне здаецца, слоў такіх яшчэ не прыдумалі. Я жыла ім, я ім дыхала, для мяне ўвесь свет быў у ім адным.

Першы раз ён мяне ўдарыў... Ну, мы тады былі ўжо жанатыя гадоў дзесяць, дадалі сына і дачку. У той вечар ён прыйшоў дахаты раззлаваны, ды яшчэ нападлітку... А я вярчу не паспела прыгатаваць — са школы позна вярнулася, потым маці адной з вучаніц патэлефанавала. Але нават растлумачыць яму нічога не змагла: Андрэй зайшоў на кухню, убачыў, што я яшчэ толькі абіраю бульбу, — і заляпіў аплывуху. Без слоў. І пайшоў у спальню.

Праплакала ўсю ноч: за што ён так са мной? Назаўтра прыйшоў як ні ў чым не бывала: вясёлы,

пшчотны... Ну, я палічыла, што ён сам зразумеў, што паступіў няправільна.

Чаму так лёгка даравала тую першую абразу? Ведаецца, я вырасла ў сям'і, дзе бацька з намі асабліва не цырымоніўся, біў маці часта і густа, ды і нам, дзецям, перападала. Мы, як падраслі, стараліся яе абараніць — хоць гэта была хутчэй маральная падтрымка, чым абарона. І вядома ж, мы ўсе, тры сястры, былі ўпэўнены, што ў нашых сем'ях такога не будзе ніколі! Але, напэўна, гэтая рабская пакорлівасць жанчыны перад мужчынам была закладзена ў нас недзе на ўзроўні падсвядомасці.

...Прычыны другой аплывухі я ўжо нават не памятаю. Зрэшты, як і наступных — яны сталі рэгулярнымі. То сарочка ў час не адпрасавана, то над сшыткамі сяджу доўга замест таго, каб ісці спаць. Зразумела, мне гэта не падабалася — каму можа спадабацца, калі яго зневажаюць? Я нават спрабавала пагаварыць з Андрэем пра гэта. Але ён то пераводзіў усё ў жарт, то спісваў на тое, што быў п'яны — не памятае нічога. На людзях мы былі амаль што ідэальнай сямейнай парай: ён заўсёды такі ўважлівы, клепатлівы, пшчотны, грошы ўсе — у сям'ю, у доме ўсё сваімі рукамі зрабіў. У любой кампаніі — душа: і жартуе, і спявае... Ну і я старалася падтрымліваць імідж прыстойнай, прыгожай сям'і.

Я з дзяцінства была цвёрда ўпэўнена, што сям'я — самая галоўная каштоўнасць у жыцці. І захоўваць яе трэба любой цаной. Але аднойчы гэтае маё перакананне кардынальна змянілася. У адзін момант.

...У мяне якраз быў дзень нараджэння. Вечарам прыйшлі сяброўкі павіншаваць. Прасіла мужа вярнуцца дахаты раней, пасядзець з намі, ды ён сказаў, што шмат работы. З кім ён «пасядзеў», не ведаю — дахаты прыйшоў моцна п'яны. Мае госці толькі што пайшлі, а я сяджу, кампліментарамі абсыпаная, шчаслівая — з кветкамі, з падарункамі. А стол між тым не прыбраны. І раззлаваны Андрэй не проста заляпіў чарговую аплывуху, а ўдарыў у твар — моцна, кулаком, з усёй сілы. Раз, другі, трэці... Я адляцела ў кут, ударылася аб роў шафы — і страціла прытомнасць.

Напэўна, гэтая рабская пакорлівасць жанчыны перад мужчынам была закладзена ў нас недзе на ўзроўні падсвядомасці.

Апрытомнела ад таго, што сын паліваў мяне з чайнікі. Дачушка пабегла клікаць на дапамогу. Муж, спалохаўшыся ці то адказнасці, ці то майго стану, пайшоў з хаты... «Хутку!» выклікалі суседзі — такім чынам міф аб нашай добрапрыстойнай сям'і лопнуў, як мыльняная бурбалка.

Некалькі дзён я ляжала ў рэанімацыі. Глядзела ў адну кропку — і ўспамінала. Як мы хадзілі вечарам за весніцы слухаць салаўёў... Як ён прапанаваў мне выйсці замуж... Вяселле... Як забіраў мяне з радзілы... Як будавалі свой дом... Як пайшоў у школу сын... І затым — першую аплывуху, другую... І сваю маці... І першую настаўніцу, якую забіў п'яны муж...

Але прадстаўніку праваахоўных органаў, які прыйшоў у бальніцу пацікавіцца, адкуль у мне страшэнне мозга і сінякі на ўвесь твар, сказала, што сама так няўдала ўпала: не хацела, каб Андрэй трапіў у турму. Ён слёзна прасіў прабачэння. Напэўна, я яго тады ўсё яшчэ кахала.

І ўсё ж каханне незаўважна пачало праходзіць, выцякаць з мяне па кропельцы — як вада з трэснутага кубка... Не, ён потым не біў мяне. Але становіўся ўсё больш чужым. Калі я сказала, што падала на развод, ён не мог паверыць і зразумець: чаму? Не даваў згоды.

На судзе нешта плёў пра дзяцей, пра ўзаемную адказнасць за тое, што адбываецца ў сям'і. Мне ж хацелася плакаць...

Ніна РЫБІК

Ёсць метады

Паводле слоў намесніка начальніка ўпраўлення прафілактыкі галоўнага ўпраўлення аховы правапарадку і прафілактыкі міліцыі грамадскай бяспекі МУС Беларусі Сяргея КРАСУЦКАГА, практычна кожнае трэцяе забойства і наўмыснае прычыненне цяжкіх цялесных пашкоджанняў беларусы здзяйсняюць у дачыненні да блізкіх людзей. Толькі сёлета зарэгістравана 68 забойстваў і 117 выпадкаў прычынення цяжкіх цялесных пашкоджанняў.

Найбольш праблемныя рэгіёны ў сэнсе бытавых злачыннасці — Брэсцкая і Гомельская вобласці, дзе колькасць бытавых забойстваў павялічылася ў параўнанні з мінулым годам у 2 і 2,4 раза адпаведна, а таксама Міншчына, дзе на 60% вырасла колькасць бытавых забойстваў. Па-ранейшаму асноўная частка пацярпелых — жанчыны, асабліва ў сельскай мясцовасці; хоць прыкладна ў 40% выпадкаў і самі жанчыны, не знаходзячы доўгі час выйсця з тупіка, учыняюць цяжкія злачынствы...

Да бытавых агрэсараў усё больш шырока прымяняюцца меры прававога ўздзеяння, у тым ліку крмінальныя справы прэвентываўнай накіраванасці, што папярэджваюць больш цяжкія злачынствы. Найчасцей заводзяць справы па артыкулах КК № 152 (наўмыснае прычыненне лёгкага цялеснага пашкоджання), 154 (катаванне), 186 (пагроза забойствам, прычыненнем цяжкіх цялесных пашкоджанняў ці знішчэннем маёмасці), 189 (абраза). Яшчэ адна дзейсная мера супраць сямейных скандалістаў — прымяненне так званых абароннага прадпісання (гэта новая норма, што з'явілася ў красавіку бягучага года ў Законе «Аб асновах дзейнасці па прафілактыцы правапарушэнняў»). **Прадпісанне можа ўстанаўліваць забарону на кантакты, наведванне, высвятленне месцазнаходжання пацярпелага ад сямейнага гвалту або, па просьбе пацярпелага, абавязвае агрэсара наогул пакінуць агульнае жылёе памяшканне на тэрмін ад 3 да 30 дзён.** З пачатку дзеяння закона супрацоўнікі міліцыі прымянілі ўжо 26 абаронных прадпісанняў, у тым ліку ў 19 выпадках «тыранам» давялося часова пакінуць агульнае жылё. «Нязначная колькасць абаронных прадпісанняў абумоўлена найперш нежаданнем саміх пацярпелых яго прымянення, — адзначае Сяргей Красуца. — Ды і само выяўленне фактаў гвалту ў сям'і ўскладняецца тым, што ахвяра, баючыся сапсаваць рэпутацыю сям'і, не адважваецца звярнуцца па дапамогу ні ў праваахоўныя органы, ні нават да родных».

Сёння ў Беларусі на базе тэрытарыяльных цэнтраў сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва дзейнічаюць 94 крызісныя пакоі, дзе ахвяра сямейнага гвалту можа пажыць, атрымаць дапамогу псіхологаў і юрыстаў. З 2012 года дапамогу ахвярам сямейнага гвалту аказваюць таксама 19 некамерцыйных арганізацый у розных рэгіёнах: Мінску, Брэсце, Гомелі, Магілёве, Пінску, Смаргоні, Лідзе, Наваполацку. Кансультацыйную дапамогу аказвае і тэматычны інтэрнэт-рэсурс ostanovinasilie.org, паслугамі спецыялістаў якога скарысталіся больш за 150 беларусаў.

Вікторыя ЦЕЛЯШУК.

У ТЭМУ

— Злачынствы ў сферы сямейна-бытавых адносін адбываюцца часцей за ўсё, але гавораць пра іх найменш, — адзначае **сямейны псіхолог, выкладчык БДУ Раман КРУЧОК**. — Дагэтуль гвалт у сям'і як быццам знаходзіцца пад покрывам легітымнасці, і нават самі яго ахвяры часта не ўспрымаюць свой стан як штосьці незвычайнае, што выходзіць за межы нормы. Прычын таму мноства, і не ўсе яны ляжаць на паверхні. Многія кіруюцца міфамі, якія перадаюцца з пакалення ў пакаленне, маюць аналагічны вопыт стаўлення да бацькоўскай сям'і, таксама сустракаюцца віктымныя паводзіны, сузалежнасць ахвяры і агрэсара і г.д. Спецыялісты могуць аказаць дапамогу, падтрымку, але ніхто не зробіць пэўных крокаў, не прыме адказнага рашэння выйсці з гэтых адносін, акрамя самой ахвяры.

Вось адзін з нядаўніх прыкладаў у маёй практыцы. Жанчына прыехала з-за мяжы да родных, яе муж жыве тут і працягвае дамажыцца насілле. На адпаведны зварот вельмі хутка адрэагавалі, уступіла ў сілу абароннае прадпісанне, якое забараняе агрэсара працягваць на адной тэрыторыі з ахвярай. Але, нягледзячы на забарону, ён таемна жыве ў гэтай кватэры, і жонка яго пакрывае...

Выхаванне як пакаранне

Гэта ўжо другі этап рэспубліканскай кампаніі «Дом без гвалту», якая ўзяла пачатак у 2012 годзе дзеля абароны жанчын і дзяцей. Першы этап — «Кухня без гвалту» з удзелам Юліі Высоцкай — падтрымаў работу «гарачай лініі» 8 801 100 8 801 для тых, хто пацярпеў ад хатняга гвалту. За два гады работы паступіла звыш 5 тысяч званкоў. Новы этап кампаніі скіраваны на папярэджанне жорсткага абыходжання з дзецьмі. «Давайце жыць мірна!» — заклікае тэнісіст Максім Мірны, які стаў новым тварам інфакампаніі.

— Дзеці і падлеткі нярэдка становяцца ахвярамі і сведкамі гвалту ў сям'і, — кажа каардынатар праекта «Па-вышэйнае нацыянальнага патэнцыялу Рэспублікі Беларусь па супрацьдзеянні хатняму гвалту», начальнік упраўлення прафілактыкі галоўнага ўпраўлення аховы правапарадку і прафілактыкі міліцыі грамадскай бяспекі Міністэр-

ства ўнутраных спраў Беларусі **Алег КАРАЗЕЙ**. — Дзіця можа пакутаваць як ад непасрэднага прымянення сілы, так і ад пастаяннага назірання за тым, як бацька здзекуецца з маці. Больш за тое, падобны стыль паводзін пераносіцца пазней і на ўласнае сямейнае жыццё. Хлопчыкі капіруюць дзеянні бацькаў, а дзяўчаткі, як і іх мамы, — церпяць...

А вось апошнія звесткі з глабальнага даклада ЮНІСЕФ

«Скрытае на вачах ва ўсіх». Кожная другая дзяўчына-падлетак згодна з пазіцыяй сілы мужа ў пэўных абставінах. Трое з дзесяці дарослых людзей лічаць фізічнае пакаранне неабходным для выхавання падрастаючага пакалення. Амаль кожнае пятае дзіця ў 58 краінах свету падвяргаецца жорсткаму фізічнаму пакаранню.

У Беларусі, паводле даследаванняў, кожнае трэцяе дзіця

ад 2 да 14 гадоў знаёмае з фізічным уздзеяннем. А калі гаварыць пра 2-4-гадовых, то доля пацярпелых вырастае да 50 працэнтаў. Фактычна толькі трэць дзяцей выходзіць за фізічнага пакарання і псіхалагічнага ціску, толькі просьбамі ды тлумачэннем. Многія бацькі прызнаюцца, што не хацелі б уздзеяннаць падобным чынам, аднак не ўмеюць абыходзіцца без «узнятай рукі».

Падрабязней чытайце ў буклетах «ад 0 да 3 гадоў» і «ад 0 да 18 гадоў». Спецыяльныя рэкамендацыі размяшчаюцца на старонцы www.detskaya.unicef.by.

Р.С. Заклучны этап інфармацыйнай кампаніі «Дом без гвалту» пачнецца ў 2015 годзе і разлічаны ён будзе на мужчын, якія працягваюць агрэсію ў сям'і.

Святлана БАРЫСЕНКА

«ДАВАЙЦЕ ЖЫЦЬ МІРНА!»

■ Розныя — роўныя

Арганізатарам яго выступіла грамадскае аб'яднанне «Беларуская асацыяцыя дапамогі дзецям-інвалідам і маладым інвалідам». На два гады некалькі беларускіх гарадоў стануць пляцоўкай для рэалізацыі мерапрыемстваў, разлічаных на стварэнне і падтрымку прыязнага стаўлення да людзей з асаблівасцямі ў развіцці.

— Праект разлічаны на фарміраванне станоўчага стаўлення да людзей з інваліднасцю сярод моладзі ад 16 да 25 гадоў, — расказвае кіраўнік праекта Ірына ЛОГВІН. — Сёння мы вызначаемя са зместам і напўненнем мерапрыемстваў. Спачатку плануем правесці даследаванне сярод моладзі, ужо распрацавалі спецыяльныя анкеты для апытанняў. Так мы высветлім і сістэматызуем адносіны моладзі да людзей з інваліднасцю. Пасля апытання распачнецца адукацыйная праграма: гэта будуць своеасаблівыя трэнінгі ў фармаце «роўны роўнаму». Трэнерамі будуць як людзі з інваліднасцю, так і без. На трэнінгах паспрабуем навучыць маладых людзей узаемадзеянню. Пасля зноў будзе праведзена даследаванне, якое дапаможа ўбачыць, як змянілася стаўленне да інвалідаў. Паралельна з адукацыйнай праграмай будзе праходзіць серыя мерапрыемстваў

*** Інклюзія (inclusion — уключэнне)** — працэс стварэння для людзей з інваліднасцю роўных з іншымі грамадзянамі магчымасцяў, фактычнае ўключэнне людзей з абмежаванымі магчымасцямі ў актыўнае грамадскае жыццё.

культурнага напрамку: фотавыставы, фестывалі і тэатральныя пастаноўкі, у якіх будуць рэалізоўваць свае ідэі людзі незалежна ад наяўнасці ці адсутнасці ў іх дыягназаў.

— На ваш погляд, чаму такі праект неабходны ў Беларусі?

— Так атрымалася, што ў нашай краіне шмат гадоў людзі з інваліднасцю былі адарваны ад грамадскага жыцця і ўвогуле грамадства. Сёння актыўна ідуць адваротныя працэсы. Многім ужо вядомы паняцці інклюзія і інтэграцыя. Але мы сутыкнуліся з тым, што само грамадства не гатова прыняць людзей з інваліднасцю. Пашкадаваць і нават ахвяраваць грошы — так, але не прыняць. Гэта адбываецца таму, што людзі проста не ведаюць, як з імі ўзаемадзейнічаць. І гэта натуральна, што ў нас узнікла ідэя пачаць здымаць гэтыя псіхалагічныя бар'еры ў зносінах паміж людзьмі з абодвух бакоў.

— Я ведаю, што ў Беларусі ўжо адкрыта шмат класаў, у якіх дзеці з абмежаванымі магчымасцямі інтэгруюцца ў дзіцячы калектыв...

— Гэта так, але дзеці растуць. Грамадства ўвогуле недастаткова інфармавана аб тым, што з людзьмі з асаблівасцямі можна паўнаўнаважна ўзаемадзейнічаць. Сёння ў падлеткаў з рознымі відамі інваліднасці самая надзённая праблема — рэалізаваць сябе. Ім проста неабходна даць гэтую магчымасць.

— У чым адметнасць гэтага праекта?

— Калі мы рыхтавалі працоўныя групы да даследаванняў, то раптам выявілі, што падобных даследаванняў у нашай краіне ніхто не праводзіў. У Расіі праводзілі, але толькі

ў дачыненні да людзей з фізічнымі абмежаваннямі. Мы вырашылі ахапіць усіх, нават людзей з разумовымі асаблівасцямі.

— Але здараецца, што людзі з разумовымі асаблівасцямі могуць быць агрэсіўнымі...

— Агрэсія ў такіх людзей мае свае прычыны. Калі сем ці восем чалавек на ўсё жыццё змясціць у адну палату са своеасаблівым рэжымам, то любы чалавек не вытрымае... Людзі з разумовымі асаблівасцямі амаль выключаны з жыцця грамадства. На іх глядзяць скрозь прызму нейкага дыягназу, не звяртаючы ўвагі на іх здольнасці, на іх асобу. У гэтым праекце мы зможам паказаць, што гэта адкрытыя і добрыя людзі, з якімі можна сябраваць. У іх таксама ёсць таленты і здольнасці, якія яны могуць рэалізаваць на роўні з людзьмі без абмежаванняў і дыягназаў. Проста неабходна стварыць для гэтага ўмовы.

— У якіх гарадах плануецца рэалізоўваць праект?

— Мы вызначылі чатыры гарады, дзе будзем праводзіць даследаванні: Гомель, Бабруйск, Кобрын і Мінск. Рэалізацыя гэтага праекта не магла быць магчымай без падтрымкі нашых міністэрстваў, а гэта Міністэрства адукацыі, Міністэрства культуры, Міністэрства інфармацыі, Міністэрства працы і сацыяльнай абароны. Хацелася б адзначыць Агенцтва ЗША па міжнародным развіцці USAID, якое падтрымлівае наш праект фінансава і арганізацыйна. Увогуле, наш праект

аб'ядноўвае многія грамадскія арганізацыі, а таксама людзей мастацтва, медыяперсон і проста таленавітых і творчых асоб незалежна ад наяўнасці ці адсутнасці інваліднасці.

Наталля ТАЛІВІНСКАЯ

Афіцыйна

Таццяна КУНЦЭВІЧ, кансультант аддзела спецыяльнай адукацыі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь: У нашай краіне за апошнія пятнаццаць гадоў ужо шмат зроблена для павышэння якасці жыцця людзей з інваліднасцю. Да 1999 года ў Беларусі існавала група дзетак, «необучаемых». У Расіі такая група і засталася. У нас ужо заканадаўча замацавана: незалежна ад стану здароўя дзіця мае права на навучанне. І гэта права рэалізуецца не толькі ва ўстановах адукацыі, але і ў дамах-інтэрнатах сацыяльнай абароны. Туды таксама прыйшлі настаўнікі вучыць і развіваць дзяцей. Сёння створана 141 карэкцыйна-развіваючая і рэабілітацыйная ўстанова, куды прыйшлі дзеці з цяжкімі абмежаваннямі. Больш за тое — 70 працэнтаў усіх дзяцей, якія раней стаялі на ўліку стварэння асаблівых умоў для навучання, ужо інтэграваны. Сёння неабходна ствараць умовы для рэалізацыі магчымасцяў людзей з інваліднасцю. Мы падтрымліваем мерапрыемствы праекта, таму што ён робіць крокі ў гэтым кірунку.

■ Вазьму твой боль...

АДНА ФРАЗА, ЯКАЯ ВЫЗНАЧАЕ ЛЁС

Лена вельмі захапілася ідэяй «Клуба 5000», калі дапамагчы можа кожны і невялікага ўнёску дастаткова для вырашэння жыцця. Яна прымала ўдзел у акцыях, ахвяравала грошы, рэчы, узяла шэфства над трыма сем'ямі. Лена шукала спонсараў, вяла перамовы з буйнымі кампаніямі, ездзіла ў Цэнтр дзіцячай анкалогіі, гематалогіі і імуналогіі, вяла перапіску, атрымлівала і развозіла перадачы для дзяцей.

Аднойчы ёй давалося працаваць у звязцы з іншым валанцёрам. А ён быў не ў гуморы. Раздражняўся сам і тузаў Алену. Яна не разумела, у чым вінаватая, за што ён так. Напарнік падкрэсліваў, што марнуе свой час на Лену. Справу яны зрабілі. Не так хутка, як маглі, але зрабілі. Яшчэ б, столькі часу пайшло на спрэчку! У выніку Лена адышла ад актыўнай дзейнасці.

«Мне цяпер прасцей пералічыць грошы і забыцца. Я перагарэла, — крыху збынтэжана прызналася дзяўчына. І пасля паўзы дадала: — Пасля таго выпадку».

Мы шмат працуем. Увесь час трымаем у галаве паралельныя праекты, баімся пераблытаць іх, забыцца нешта выканаць. Турбуемся, перажываем, хвалюемца і нервуемца. Акрамя дабрачынных спраў, у кожнага ёсць асноўная праца, неабходнасць зарабляць на пражыванне, сям'я, родныя, дзеці, сябры. І калі абавязкі выходзяць за рамкі, суткі пралятаюць імгненна, усе патрабуюць увагі — мы ўзрываемся. У самы непадыходзячы момант. І асколкі ляцяць на самых невінаватых людзей.

Такое бывае. Бывае з кожным. Усё б нічога, калі б не момант. Лёсавызначальны момант. Па законе бутэрбрэда, выбухі прыпадаюць якраз на такі ж момант у жыцці чалавека, якому дастаецца наш гнеў.

«Прышліце да мяне іншага валанцёра, у нас не склаліся адносіны з гэтым», — піша дзяўчына, якая вызвалася перадачы падарункі для анкахворых дзяцей. Што магло не скласціся? Стэлефанаваліся, прыехала, забрала, адвезла. Але гэта быў той самы лёсавызначальны момант. Валанцёрка адказвала ўжо на дзявяты званок у дзесяць гадзін раніцы, пры гэтым круціла руль, едучы ўжо па трэцім адрасе і пазіраючы ў люстэрка на сваю малодшую дачку, якую няма з кім пакінуць дома. Ці мела яна права адказаць без энтузіязму ў голасе, ці маглі пераблытаць адрас, выказаць жаль ад таго, што сёння ўжо была ў тым раёне? Як просты чалавек

— магла. Але як чалавек, што ведае пра лёсавызначальны момант, — не. Бо падарункі мы так і не забралі.

Да нас часта звяртаюцца бацькі з просьбай дастаць за мяжой рэдкія лекі. З дапамогай інтэрнэт-рэсурсаў шукаем у далёкіх краінах дактароў і правізараў, спонсараў і проста неабыхавых людзей. Я даўно вывучыла лацінскія і камерцыйныя назвы прэпаратаў, іх дазіроўкі, уздзеянне, пабочныя эфекты і колеры ўпакоўкавак. Праблему складае і беларускі рэцэпт, які не прымаюць у іншых краінах, і спосаб захавання лекаў у дарозе, і пераправа праз мытню. Гэта няпростая і марудная справа: ланчужок, па якім атрымліваецца знайсці прэпарат, часта налічвае дзясяткі персон. І яшчэ столькі ж трэба чалавек, каб даставіць яго. Час ад часу мы робім гэта паспяхова і своечасова, але бывае, няправільна разлічваем суму і грошай не хапае, прывозім не тыя лекі, блытаем фірму-вытворцу, трапляем на махляроў ці спазняемся...

І вось аднойчы пад нашай аб'явай пра пошук замежных лекаў з'яўляецца каментар: «Вы прадаеце метатрэксат? Колькі ён каштуе? Як можна набыць?» Мы самі шукаем лекі, і пра гэта ясна напісана ў аб'яве. Пытанні няўважлівых чытачоў крадуць час і прыводзяць у лютасць. Адказваю каротка, але выразна: «Мы НІКОЛІ НІЧОГА НІКОМУ не прадавалі. Чытайце ўважліва». Праз нейкі час з'яўляецца трэці ўдзельнік віртуальнай размовы: «Таццяна, мне здаецца, вы груба адказалі жанчыне. Яна, маці хворага дзіця, шукае магчымасць выратаваць яго і, можа, бачыць тут апошнюю надзею».

Сперажыцеся грубіць іншым. Бойцеся раздражнёнасці ў размовах. Пазбягайце рэзкіх выказванняў. Незнарок кінутая фраза можа стаць лёсавызначальнай для некага іншага.

Я ўявіла, як маці праглядзела мільён аб'яў у інтэрнэце, дзе значылася заповітнае слова «метатрэксат». Паралельна яна адлічвае кроплі хіміятэрапіі, гукае медсястру, клапатліва папраўляе коўдру. У перапынках ляціць у краму, бо любяе дзіцятка нарэшце папрасіла есці, таўчэцца на агульнай кухні і слухае гісторыі такіх жа мам. Дзе ёй учытвацца, калі разбірацца?

Мне сорамна за той адказ. Але менавіта ён адкрыў мне вочы на лёсавызначальны момант. З таго часу я навучылася браць сябе ў рукі, спраўляцца з раздражнёнасцю, хаваць незадаволенасць і не апраўдвацца стомленасцю.

Кожны дзень я атрымліваю дзясяткі лістоў ад незнаёмых людзей. У сярэднім пяць гадзін на суткі трачу на адказы. Пытанні бываюць самымі неверагоднымі і самымі банальнымі, яны бянтэжаць і шакіруюць.

Як стаць донарам касцявога мозгу?

Да якога доктара звярнуцца, калі страўнік другі дзень не прымае ежу?

У які дзіцячы дом адвезці цацкі?

Як арганізаваць фонд?

Што падарыць 20-гадоваму хлопцу?

Я так жа, як і вы, не ведаю адказаў на гэтыя пытанні. Але ж я ведаю пра лёсавызначальны момант. Таму не дазваляю сабе простыя адпкі. Набіраю ў пошукавіку, вывучаю пытанне, параўноўваю крыніцы і пішу падрабязныя адказы.

«Можна задаць вам асабістае пытанне? Ці былі на вашай практыцы выпадкі, калі дзеці праходзілі трансплантацыю касцявога мозгу пасля некалькіх рэцыдываў і выжывалі?»

Я збынтэжана. «На маёй практыцы» — а што я практыкую? Ці сама перасаджваю ствалавую клетку? Ці лічу колькасць рэцыдываў? Ці маю што адказаць?

І тут я разумю, што «асабістае» пытанне не для мяне, а для таго, хто яго задае, што чалавек па той бок экрана хвалюецца за кагосьці блізкага. Я павінна падбадзёрыць, даць надзею, супакоіць. І гэта той самы лёсавызначальны момант.

Я рыюся ў памяці, падымаю спісы сваіх падапечных, іх выпіскі, дакументы. Узнагародай за сваю цярплівасць атрымліваю абсалютна адкрытага суразмоўцу, які ўжо не баіцца турбаваць, не хаваецца і не інтрыгуе: «Мне праз дзень ехаць у клініку, я лчылася там раней. Хвалююся, што з трэцім рэцыдывам за мяне не возьмуцца».

Ува мне жыве звычайны чалавек, схільны да рэзкай рэакцыі. Ён умее і хоча ставіць на месца невукаў і лайдакоў. Можна грубіяніць і агрызацца. Але побач з ім ціхенька туліцца маленькая асоба, якая ведае сакрэт лёсавызначальнага моманту. І калі першы чалавек выстуквае пальцамі па клавіятуры, набіраючы ганебныя лісты, то другі акуратненька выдалае літарку за літаркай, супакойваецца і садзіцца пісаць новае паведамленне. Магчыма, яно вырашыць чыйсьці лёс.

Таццяна НЕМЧАНІНАВА,
кіраўнік дабрачыннага руху «Клуб 5000»

7 РАЗУМНЫХ ПРЫЛАДАў, якія аблягчаюць жыццё мамам

Многія хатнія гаспадыні, асабліва жанчыны «ў дэкрэце», скардзяцца, што праводзяць на кухні большую частку дня. На жаль, пры ўсім багацці мультыварак, камбайнаў, хлебапечак і пасудамыйных машын пакуль не прыдуман робат, які мог бы цалкам замяніць «чалавечы фактар» на кухні. Затое рэгулярна з'яўляюцца ўсё новыя прылады, якія дазваляюць выканаць тую ці іншую справу з істотнай эканоміяй часу і сіл.

Гэтае спецыяльнае прыстававанне зберажэ нервы мамам, чые дзеці яшчэ не маюць зубоў і толькі вучацца есці садавіну і агародніну. Нублер падобны да пустышкі, але замест гумкі ў яго здыманая сеткачка, куды і кладзецца кавалачак прадукту. Малое знаёміцца з новымі смакамі, а мама спакойна можа займацца іншымі кулінарнымі справамі, не хвалючыся, што дзіця падавіцца.

АЧЫШЧАЛЬНІК ЗЯЛЕНІВА АД СЦЯБЛІН

Прылада дазволіць хутка і лёгка аддзяліць лісткі духмянага зяленіва — размарыну, лаванды, чабору. А разметка падкажа, колькі зяленіва трэба дадаць у страву. Усё,

што трэба зрабіць — проста працягнуць сцябліну праз патрэбную адтуліну ў прыладзе, і лісткі адразу ж трапяць у кантэйнер.

ЦУДА-КАЧАЛКА ДЛЯ ВЫПЕЧКІ

Проста грэх не зрабіць з яе дапамогай фігурнае печыва або пернікі з арнаментом! На падобных качалках ёсць самыя розныя малюнкi: сардэчкі, дрэвы і кветкі, музычныя інструменты, зоркі, фігуркі дзяцей і шмат чаго іншага.

ЁМІСТАСЦЬ «ДВА Ў АДНЫМ» ДЛЯ ЗАХОЎВАННЯ АЛЕЮ І ВОЦАТУ

Арыгінальнай формы бутэлька адразу выклікае асацыяцыі з алхімічнай лабараторыяй. Насамрэч гэта надзвычай зручная штука, якая дазваляе захоўваць адначасова

ва алей і воцат (альбо соевы соус, бальзаміка і г.д.), пры тым не змешваючы іх. Да таго ж яна эканоміць месца для захоўвання.

ЗАВАРАЧНЫ ЧАЙНІК З ДВУМА АДДЗЯЛЕННЯМІ

У вялікай сям'і рэдка знойдзецца напой або ежа, якія абсалютна ўсім даспадобы. Скажам, вы любіце зялёны чай, а муж — гарбату з зёлак? Вось тут і вырuchyць чайнік для заваркі з асобнымі герметычнымі аддзяленнямі. Прычым на дзве часткі падзелены не толькі сам шклянны посуд, але і сіцечка для заваркі.

З гэтай жа серыі папулярна апошнім часам патэльня з некалькімі аддзяленнямі — каб не марнаваць ранішні час, гатуючы «пад заказ»

спачатку амлет, потым яечню, а потым грэнкі.

СТЭПЛЕР ДЛЯ ВЫДАЛЕННЯ КОСТАЧАК

Традыцыйны, «бабулін» рэцэпт вішнёвага варэння мае на ўвазе выкарыстанне вішань з костачкамі. Але, шчыра скажам, мала прыемнага выдаляць потым «сюрпрыз для зубоў» з кожнай лыжачкі дамашняга дэсерту. На

тое ж, каб прыгатаваць джэм ці варэнне без костачак, або падрыхтаваць начынку для пірага ці торта, звычайна ідзе ў некалькі разоў больш часу (а колькі ваджаныні з дапаможнымі сродкамі — пруткамі або шпількамі!). Стэплер для выдалення костачак, як сцвярджаюць яго распрацоўнікі, не расціскае спелыя вішні ці чарэшні і не распырсквае сок.

ІНТЭРАКТЫЎНЫЯ ДОШКІ

Здавалася б, як можна палепшыць такую простую і звычайную на любой кухні прыладу, як апрацоўчая дошка? Хіба толькі вырабіць яе з асабліва трывалага матэрыялу, устойлівага да вільгаці і розных пашкодджанняў. Аднак, аказваецца, існуюць і іншыя хітрыкі — як, напрыклад, падняцця ўгору краі аднаго з бакоў. Яны дазваляюць адправіць усе нарэзаныя дробныя кавалкі куды трэба і не рассыпаць нічога па дарозе. Яшчэ адна вынаходка — сумяшчэнне апрацоўчай дошкі і вагі, дзякуючы чаму вельмі зручна кантраляваць колькасць неабходных для прыгатавання прадуктаў.

А вы якую з кухонных прылад лічыце найбольш карыснай?

Ліна МАЛІНІНА.

НУБЛЕР

Здаровы дух

ТАТА — ЛЕПШЫ ТРЭНАЖОР!

Як сцвярджае стары анекдот, спачатку бацькі вучаць дзіця хадзіць і гаварыць, а потым — сядзець і маўчаць. Гэта жарт толькі напалову. Сапраўды, бацькам многіх непасед даводзіцца паламаць галаву над тым, якім чынам накіраваць неўтаймавальную энергію дзяцей у мірнае рэчышча. З неактыўнымі ж малымі сітуацыя адваротная: што б такога прыдумаць, каб іх разварушыць, павысіць тонус і ўмацаваць мышцы?

І ў тым, і ў другім выпадку варта паспрабаваць сумесную гімнастыку — такія заняткі мала таго што згуртоўваюць сям'ю, але і, безумоўна, ідуць на карысць усім удзельнікам.

1+

Для малых «дасадаўскага» ўзросту падыходзіць, напрыклад, практыкаванне «**Жывы масток**». Уздымаючы і апускаючы корпус са становішча седзячы на падлозе, дарослы (а займацца з дзіцем, пакуль яно не занадта цяжкае, могуць як тата, так і мама) умацуе мышцы брушнага прэса, а сын ці дачка, якія сядзяць на жываце ў дарослага, навучацца трымаць раўнавагу. Засвоіўшы практыкаванне на месцы, можна ўскладніць яго: пахадзіць назад-наперад і ўправа-ўлева. Для ўмацавання паставы і развіцця навываку арыентацыі ў прастору дзіця можа пралазіць пад «мастком» і перабірацца цераз яго.

У практыкаванні «**Я — мячык**» мячыкам можа стаць як мама (што дае добрую расцяжку для спіны), так і дзіця, якое, скруціўшыся ў клубок, трэніруе ўменне групавацца, а ў будучыні — кувырцацца. Можна проста рабіць перакочванне на спіне і вяртацца ў зыходнае становішча, а пазней — рабіць поўны кулёк. Не забывайцеся толькі, што для гэтага практыкаванна патрэбны гімнастычны дыванок ці мат.

«**Маленькая малпа**». У гэтым практыкаванні дзіцяці, якое трымаецца за рукі дарослага, трэба забегчы або заскочыць як мага вышэй па нагах таты ці мамы. Эфект для дарослага — больш моцныя і зграбныя сцёгны, малое ж вучыцца трымаць раўнавагу і ўмацоўвае паставу. Найбольш энергічныя дзеці падчас такіх «забегай» умудраюцца зрабіць кулёк назад.

«**Тачка**» — перасоўванне на руках, пакуль другі чалавек трымае цябе за ногі — добра

знаёмая ці не кожнаму па ўроках фізкультуры. Каб для вашага дзіцяці гэтае практыкаванне не трапіла ў шэраг нелюбімых, трэба будзе пастарацца, тым больш гэта выдатны спосаб для ўмацавання мышцаў рук і спіны.

Яшчэ адно практыкаванне, якое ўмацоўвае мышцы брушнага прэса і лёгка ператвараецца ў гульню — «**Палятаем!**». Стоячы на руках і абхаліўшы пояс дарослага нагамі, дзіцяці трэба «ўзляцець», раскінуўшы рукі на манер самалётных крылаў. Амплітуду пад'ёму тулава павялічвайце паступова.

4+

Калі вы займаецеся з дзіцем з маленства, то і надалей, хоць бы да малодшых класаў школы, пастарайцеся не закідаць сумесныя «фізкультхвілінкі» — па-першае, разам займацца заўжды веселей, а па-другое, карысная звычайна патрабуе рэгулярнага падсілкоўвання.

Тым больш існуе вялікае мноства практыкаванняў, што не патрабуюць ніякай дадатковай экіпіроўкі і трэнажораў — найлепшы трэнажор (ён жа трэнер і вучань адначасова) у гэтым выпадку сам тата. Па ім можна ўздымацца і спускацца, на ім можна вісець, з ім можна баксіраваць...

Групы парных практыкаванняў, якія паслядоўна задзейнічаюць мышцы рук, тулава і ног, падабраны такім чынам, што з іх можна самастойна скласці комплексы для заняткаў з дзіцем у звычайнай гарадской кватэры. Назвы дадзены вельмі ўмоўна, іх можна змяняць на ўласны густ — галоўнае, каб усім удзельнікам «фізкультхвілінкі» было цікава. І памятайце, што ў гэтых комплексах асноўная нагрузка ідзе на мускулатуру таты!

Для **мышцаў рук** падыходзяць, напрыклад, практыкаванні «Ліфт» (са становішча стоячы, трымаючы дзіця за талію, падымаць яго ўгору і апускаць на падлогу), «Якар» (віс на перакладзіне з «жывым грузам» аднолькава карысны як тату, так і дзіцяці), «Пад'ёмны кран» (стоячы, ногі паасобку, трымаць дзіця прамымі рукамі за сцёгны — дзіця ж мусіць трымацца за шыю бацькі; малое трэба падымаць да гарызантальнага становішча і потым апускаць уніз).

Умацаваць **мышцы тулава** дапамогуць практыкаванні «Вежа» (павароты вакол вертыкальнай восі, прытрымліваючы за ногі дзіця, якое сядзіць на шыі бацькі); «Карусель» (дзіця ўтрымліваюць пад жывот і за ногі і мякка, не пераступаючы нагамі, робяць павароты вакол вертыкальнай восі); «Качалка» (седзячы на лаўцы, тата ўмацоўвае ногі за нерухомаму апо-

ру і ўтрымлівае рукамі дзіця на грудзі; з такога становішча трэба легчы і зноў сесці, але з-за вялікай нагрукі на брушны прэс практыкаванне падыходзіць толькі добра трэніраваным бацькам).

Сярод практыкаванняў для **мышцаў ног** — «Ліфт» (прысяданні з дзіцем на шыі, лепш каля сцяны); «Кентаўр» (бацька з дзіцем на шыі падымаецца то адной, то другой нагой на прыступку ці скрыню); «Хакей» (тата падымае дзіця, якое сядзіць верхам на яго нагах, пры гэтым адной рукой трэба ўтрымліваць раўнавагу, а другой падстрахоўваць «вершніка»); «Пісталет» (парныя прысяданні на адной назе, утрымліваючы другую прамоў).

Рана ці позна дзіця запатрабуе большай нагрукі ў практыкаваннях — «хачу, як тата!». Прапануйце яму, напрыклад, практыкаванні «Акрабат» (дзіця скарыстоўвае татавыя калені як паралельныя брусы і выконвае стойкі на плячах — пры гэтым яго неабходна страхваць за ногі); «Складанчык» (дзіця седзячы або стоячы выконвае нахілы наперад, а тата дапамагае, мякка націскаючы на плечы; практыкаванне трэба рабіць, ужо добра разагрэўшы мышцы, у некалькі серый); «Конік» (скокі са зменай ног на прыступку ці скрыню пад цацак, трымаючыся за татавыя рукі); «Човен» (лежачы на жываце, дзіця абхоплівае рукамі ступні ці шчыкалаткі, а тата мякка гайдае «човен» уперад-назад і сочыць, каб канструкцыя не расчалілася), і г.д. Для завяршэння заняткаў выбірайце спакойныя практыкаванні на расслабленне мышцаў і супакаенне дыхання.

• ВАЖНА!

— Заняткі можна праводзіць у любы зручны час, апроч гадзіны-паўтары перад сном, у халаднаватым праветраным памяшканні ці на вуліцы, у лесе, парку. Нават падчас паходу/вяртання ў садок ці школу можна прыдумаць мноства цікавых заданняў: скачкамі ўзняцца па лесвіцы, прайсціся па бардзюры і г.д.

— Карысць ад практыкаванняў будзе толькі ў тым выпадку, калі іх праводзіць рэгулярна і ў добрым настроі ўсіх удзельнікаў.

— Заняткі спадабаюцца дзіцяці, калі яму будзе цікава і зусім не страшна, таму строга выконвайце ўсе правілы бяспекі і не прымушайце рабіць тое, што яго відавочна палюе.

— Не фарсіруйце падзеі, ускладняйце практыкаванні паступова.

— Галоўны рэгулятар нагрукі — самаадчуванне. Сачыце за станам дзіцяці, пазбягайце перанапружанняў.

Займайцеся на здароўе!

■ Пункт гледжання

МУЖЧЫНЫ ТАКСАМА
НАРАДЖАЮЦЬ

Калі для многіх замежных сем'яў нараджаць дзіця разам — норма, то беларусы ставяцца да гэтай з'явы ўсё яшчэ насцярожана. Пра партнёрскія роды прыдумляюць разнастайныя байкі, пра іх ходзіць шмат чутак і плётак, склаліся пэўныя стэрэатыпы. Я пагутарыла з мужчынамі, якія прайшлі праз сумесныя роды. Яны і развеялі міфы.

МІФ ПЕРШЫ

Мужчинская псіхіка слабейшая за жаночую, таты ў працэсе родаў губляюць прытомнасць.

Сяргей НЕМЧАНІНАЎ, праграміст, мае сына:

— На партнёрскіх родах я настаяў: хацеў жонцы дапамагчы. Дапамога заключалася ў псіхалагічнай падтрымцы — проста быць побач. Так ёй лягчэй перанесці стрэс. І я нерваваўся менш, чым калі б сядзеў дома ў невядомасці. А так — усё на тваіх вачах, ведаеш, як прайшло.

Радзільня так толькі называецца, а на-самрэч гэта звычайная бальніца. У такіх умовах проста знаходзіцца — ужо страшна. Прасцей, калі блізка чалавек побач. Нейк жонцы аперацыю на назе рабілі. Я тады шкадаваў, што мяне не пусцілі. Патрымаў бы за руку — ёй лягчэй было б. А тое, што кажуць, маўляў, страшна мужыкам, — хлусня! Не мы ж нараджаем, чаго нам баяцца?! Яно яшчэ і карысна. Чым больш напружаных момантаў вы перажывяце разам, тым бліжэй станеце.

МІФ ДРУГІ

З-за непрывабнасці фізіялагічнага працэсу ад жонкі потым «адварочвае».

Андрэй М., ваеннаслужачы, бацька дачкі:

— Партнёрскія роды — гэта самае складанае, што я рабіў у жыцці. Мужчыны так устроены, што ім трэба ўсё трымаць пад кантролем. А тут я не мог нічога кантраляваць. Быць проста назіральнікам неверагодна цяжка. Ты можаш падаць вады, памасіраваць спіну, але не можаш ні на што ўплываць. Тым не менш мая прысутнасць не была лішняй. Для парадзікі ў гэты момант важная маральная

Саша НЭМА, спявак, бацька дзвюх дачок:

— Мне не давялося нараджаць разам з жонкай. Першы раз я не быў гатовы ў сілу ўзросту і развіцця. Да гэтага, безумоўна, трэба прыйсці. Другі раз я пайшоў бы на партнёрскія роды, але ў гэты момант быў за мяжой. Света (жонка. — **Аўт.**) пасля казала: «Мне было б лягчэй, нават калі б ты проста за дзвярыма пастаяў». Я хацеў быць побач, бо ёй гэта патрэбна. Не дзеля сябе, не дзеля таго, каб захаваць момант у памяці, не дзеля ўражанняў. Я проста ведаў бы, што ёй лягчэй.

Я сам вельмі моцна перажываў гэты момант. Хоць быў далёка, але адчуваў вялізнае хваляванне. Мала сказаць, што я быў не ў сваёй талерцы! Нават калі б я не ведаў, што яна нараджае, я адчуў бы гэта. У той момант нарадзілася новая стадыя нашых адносін, з'явіўся інстынкт узаемнай вырочкі.

Гэта варта рабіць для падтрымкі каханага чалавека, якому зараз вельмі цяжка. Калі ў нашым жыцці надарыцца трэці раз, я абавязкова буду побач з жонкай.

падтрымка блізкага чалавека. Гэта супакойвае, здымае трывожнасць. А яшчэ прысутнасць старонняга назіральніка дысцыплінуе медперсанал.

На мой погляд, прысутнасць мужа (ці іншага блізкага чалавека) на родах — гэта не прыхамаць, яна мае вялікае практычнае значэнне. Калі падыходзіць рацыянальна, то гэта нават абавязковая ўмова. Хаця павінен адзначыць, што партнёрскія роды падыходзяць не для ўсіх пар. Паміж партнёрамі павінен быць найвышэйшы ўзровень даверу, адносіны іх — праверанымі.

Нягледзячы на складанасць сітуацыі, я

гатовы прайсці яе яшчэ раз, бо разумею, што гэта патрэбна і вельмі карысна. Пачынаеш лепш разумець, чаго каштуе жанчыне падарыць новае жыццё, праз што яна праходзіць. Я нарэшце ўбачыў на ўласныя вочы, як чалавек з'яўляецца на свет.

Гэта адназначна не адварочвае ад жанчыны, як пішуць на шматлікіх форумах. Наадварот, з'яўляецца пачуццё суперажывання і падзякі. І сам вынік — тваё дзіця, народжанае на тваіх вачах — гэта вельмі моцная, ні з чым не параўнальная эмоцыя!

МІФ ТРЭЦІ

Ад мужа на родах няма карысці, будзе толькі перашкаджаць жанчыне і адцягваць яе ўвагу.

Аляксандр КАЛЯДКА, урач, мае дачку:

— Рашэнне пра партнёрскія роды мы з жонкай разам прынялі, ні ў кога не было ніякіх сумненняў. Я з самага пачатку разумеў, што ёй са мной будзе лягчэй. Так яно і было. Толькі жонка пасля скардзілася, што я шмат мітусіўся, актыўнічаў. Трэба было проста прысутнічаць, ціхенька пасядзець у куточку, каб яна ведала, што не адна. Я не шкадую, што пайшоў у радзільную залу. Не зваліў усё на жонку, не пакінуў яе адну пераносіць стрэсавую сітуацыю, падтрымаў псіхалагічна. І не страшна гэта зусім. Нармальна фізіялагічная з'ява.

МІФ ЧАЦВЁРТЫ

Партнёрскія роды — проста модны жаночы капрыз.

Дзмітрый СМІРНОЎ, радыёвядучы, у чаканні трэцяга дзіцяці:

— Першага сына нарадзілі разам — гэта была ідэя жонкі, я лёгка пагадзіўся. Разумеў, што чалавеку ў незнаёмых абставінах

будзе прасцей з кім-небудзь знаёмым. Для мяне было складана доўгі час глядзець, як пакутуе блізка чалавек, а ты нічым не можаш дапамагчы. Але ёй сапраўды было лягчэй са мной. Другі раз я збіраўся ў радзільню без сумненняў, бо знайшоў шмат карысці ў сумесных родах.

Няправільна, калі жанчына адна праходзіць такі складаны працэс, а мужчына лічыць сваім абавязкам у гэты час напіцца разам з сябрамі. Праз некалькі дзён яна вяртаецца дадому іншым чалавекам, яна ўжо навучылася абыходзіцца з немаўлём: мяняць падгузкі, адзяваць яго, калыхаць. Мужчына ж нават на рукі дзіця ўзяць баіцца. Так і адсейваюцца таты ў першыя моманты выхавання: ты ўмееш, ты і рабі. Партнёрскія роды даюць раўнапраўе ў гэтым сэнсе.

Акрамя таго, гэты працэс ідзе на карысць абам — сумесныя перажыванні маюць адносінны характар. Жанчына разумее, што не адна прайшла праз выпрабаванне, што мужчыну таксама было цяжка. Гэта аб'ядноўвае.

Трэцяе дзіця мы будзем нараджаць разам — гэта нават не абмяркоўваецца.

...Мужчыны аказаліся абсалютна салідарнымі, зусім непрадказальнымі і вельмі парадавалі сваімі адказамі. Ніхто з іх не ішоў на сумесныя роды дзеля экзотыкі, ніхто не планавалі наталіць сваю цікаўнасць, ніхто не меў падспуднага плана забраць у маці яе долю любові. Усе хацелі аднаго — падтрымаць каханую і аблегчыць яе пакуты. І цяпер агаворка Сашы Нэма не здаецца мне жартам:

— Вы нарадзілі дачку разам з жонкай? — Не, паасобку, — сур'ёзна адказаў спявак.

Мужчыны таксама нараджаюць. Яны пражываюць увесь спектр эмоцый разам з намі. Для гэтага дастаткова кахаць і ўсё дзяліцца на дваі.

Таццяна САЛДАЦЕНКА

■ Школа для дарослых

ДВАНАЦЦАЦЬ КРОКАЎ,
або Калі бацьку не ўсё адно

Што галоўнае для мужчыны? Грошы, самасцвярджанне, сям'я? У XXI стагоддзі любы адказ на гэтае пытанне можна залічыць як правільны. І кожны павінен выбраць па сабе. Для тых, хто пакулі не вызначыўся ці спыніўся на класічным «сям'я», якраз і створана школа «Бацькоўства».

4 гады таму выкладчык Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Сяргей Васільевіч КІРПІЧ прыйшоў у фонд «Сям'я — Яднанне — Айчына» з канкрэтнай ідэяй: «Хачу стварыць школу для бацькаў». Яму далі згоду. З таго часу і ладзяцца сустрэчы для прадстаўнікоў моцнага полу, неабякавых да пытанняў выхавання дзяцей.

Заняткі праводзяцца са жніўня па снежань ва ўтульным памяшканні сталічнага Дома праваслаўнай кнігі. Там заўжды ветліва сустракаюць гарбатай з цукеркамі і добра ставяцца да кожнага аматара вучыцца. Дарэчы, татам дазваляецца наведваць сустрэчы са сваімі дзеткамі (для іх ёсць асобны пакой).

Калі мерапрыемства некалькі гадоў таму толькі распачыналася, арганізата-

ры настойліва прасілі: «Жанчыны, прыходзьце да нас толькі з мужчынамі!» І нават калі няма мужа ці кандыдата на гэтую ролю, шукайце сярод знаёмых таго, хто будзе вас суправаджаць. Гэта, вядома, сказана жартам, але не без долі праўды — усё ж такі сустрэчы ладзяцца перадусім для мужчын.

Усяго за год адбылася 12 сустрэч «Школы», як 12 крокаў да будаўніцтва моцнага дома пад назвай «Сям'я». На іх можна даведацца пра ролю мужчыны ў сям'і, адметнасць бацькавай любові, важнасць прыняцця адказнасці за сваіх родных ды іншыя аспекты бацькоўства.

На сустрэчы праекта запрашаюцца святары, псіхалагі ды іншыя мужчыны з пазітыўным досведам сямейнага жыцця. Ды і сам Сяргей Васільевіч — тата траіх дзяцей — можа шмат чым падзяліцца. Ён упэўнены, што няма нічога важнейшага для мужчыны, чым роля бацькі.

Найбліжэйшая сустрэча школы «Бацькоўства» адбудзецца 24 верасня а 18-й гадзіне ў Мінску па адрасе: Берасцянская, 17.

Вераніка ПУСТАВІТ

• ЯШЧЭ РАЗ ПРА...

* У Грузіі, пры ўездзе ў гарадок Гурджаані, усталявана 15-метровая скульптура — помнік бацьку, уасоблены ў вобразе героя кінафільма «Бацька салдата» (1964 г.), знятага рэжысёрам Рэзо Чхаідзе. Адкрыты гэты мемарыяльны комплекс быў 35 гадоў таму ў Дзень Перамогі.

* Вясной гэтага года з'явіўся помнік бацьку і ва Украіне — ён усталяваны на тэрыторыі Данецкага рэгіянальнага цэнтра аховы мацярынства і дзяцінства, проста пад вокнамі радома.

* У свой час помнік бацьку быў усталяваны ў Брэсце — у 1950-я гады ў ліку іншых скульптур постаць таты з дачкой упрыгожвала гарадскі парк імя 1 Мая. Апошнія некалькі гадоў мясцовыя актывісты прапануюць гарадскім уладам у тым ці іншым выглядзе аднавіць помнік.

■ «Вам і не снілася...»

НЕРАСТРАЧАНАЯ ПЯШЧОТА

Франя нарадзілася ў далёкі даваенны год ва ўкраінскім мястэчку Свірж Львоўскай вобласці. Маці яе памерла, калі дзяўчынцы споўнілася шэсць гадоў. Неўзабаве бацька прывёў у дом мачаху. Старэйшыя тры браты і сястра пакінулі бацькоўскі дом, як толькі сталі на сваё крыло. Франі ж даводзілася дапамагаць у працяжэнні з гаспадаркай, а падрасла — пайшла зарабляць на кавалак хлеба.

Тады рабочых рук ва Украіне хапала. Таму знайсці грашовую працу было няпроста. Хоць Франя вучылася ў школе добра, але атрымліваць далейшую адукацыю не мела магчымасці, бо не было ў сям'і сродкаў.

Прайшла па мястэчку чутка, што ў Латвіі, у гаспадароў-хутаранцаў, можна добра зарабіць. Франя была ўпэўнена ў сваіх сілах і здольнасцях — так і выправілася з сяброўкамі ў белы свет.

Францішка ведала родную, украінскую мову, магла размаўляць па-польску і разумела ідыш. А там давялося слухаць толькі латышскую. «Разумеіце, як хочаце!», — сурова папярэдзіла гаспадыня. Дзяўчына здагадалася па жэстах, запамінала словы найбольш частага ўжытку.

Працаваў у гэтага ж гаспадара парабкам хлопец Сяргей Ждановіч з Беларусі. Ён часта дапамагаў Франі ў выкананні асабліва складанага для яе задання. Сталі прыглядацца адно да аднаго дый закахаліся. Хлопец прапанаваў дзяўчыне руку і сэрца. Яна не адмовіла. Але трэба было віць сваё гняздо. Сяргей усё часцей стаў пагаворваць, каб паехаць ім на яго радзіму, у Беларусь. Франя не вагалася, бо вельмі любіла свайго нарочнага, ды і вяртацца ва Украіну не было сэнсу. За каханым чалавекам — хоць на край свету!

Вырашылі, што першым паедзе Сяргей, «падрыхтуе» радню, а потым, у дамоўлены час, прыедзе да яго і Франя. Паехаў любі дадому, і, здаецца, цемра закрыла ўвесь свет. Хвалявалася: можа, забудзецца ён пра яе... Як паставяцца да нявесткі бацькі? Яны ж хацелі, каб сваю, вязковую, сын узяў.

Дабіралася да Шаркаўшчыны (радзімы мужа) цягніком. Выйшла Францішка з вагона — усё навокал незнаёмае, чужое. Раптам голас аклікнуў: «Франя!» Азірнулася. Мужчына, вельмі падобны да Сяргея, сядзеў на коннай павозцы. Аказалася, брат любяга прыехаў за ёю, каб адвезці ў вёску.

Адлягло ад сэрца, нібы камень зваліўся з душы. Значыць, усё добра будзе. Пайшлі цягжкія, напружаныя дні сумеснага жыцця. Гараджанцы вельмі цяжка было выконваць вязковыя работы. Бывала, выйдзе ў поле жыта жаць, а слёзы градам коцяцца, засцілаюць вочы, бо серп не слухаецца ў руках. Пот па твары ручаём сцякаў. Як хочаш, а трэба дзялянку за дзень зжаць, каб свякроўка вечарам коса не глядзела. Дзівам здавалася і вязковая печка. Складаней за ўсё было ў ёй бліны пячы: чапала не слухалася.

Але, як там ні было, для Сяргея Франя заставалася любімай жонкай, не слухаў ён дакору радні. Яе ж сагравала ласка і пяшчота мужа. І тут новае, цяжкае выпрабаванне прынесла жыццё: пачалася вайна. Сяргей са зброяй у руках пайшоў абараняць Радзіму.

Цяжарная, адна ў чужым краі, у няродным куточку і з не вельмі прыязнай свякроўкай засталася Франя, як галінка, адарваная ад дрэва. Усе хатнія клопаты ляглі на яе худзенькія плечы, бо старыя станавіліся нямоглымі. Цяжэй за ўсё было перажываць зімы. Трэба было запасіць дровы, каб абаграваць хату.

Збіраліся такія ж жанчыны-салдаткі і ішлі ў бліжэйшы лес па хмызняк, які потым цягнулі на сваіх плячах да дому. Нарадзілася ў Франі дачка Яніна. Радавацца трэба, а вочы не прасыхалі ад слёз. Ад мужа з фронту ніякіх вестак. Яшчэ больш сэрца шчаміла, калі чула, як здэкуюцца фашысты з людзей, як паляць вёскі...

Непадалёку ад вёскі Крапіўнікі, дзе жыла цяпер Франя з дачкой, была каля самага лесу вёска Журавоўшчына. У адзін з вясенніх дзён фашысты, спадзеючыся застаць там партызанаў, падпалілі вёску з людзьмі, сагнанымі ў пуно. Смуродлівы дым даносіўся і да Крапіўнікаў.

Сабраліся пасля такой жудаснай ночы адзінокія жанчыны вёскі ў адной з хат, чакалі, што прыйдзе і іх чарга. Але партызаны адбілі ворага.

...Скончылася вайна. Сталі вяртацца былыя салдаты дамоў — параненыя, палечаныя, знясіленыя, але жывыя.

«Дзе ж Сяргей?» — чакала жонка. Пэўна, загінуў. Што рабіць? Ехаць у родныя мясціны? Ды хто там чакае? Тым больш, даведлася, што ў час вайны ўсе родныя пераехалі: хто ў Польшчу, хто ў Чэхаславакію...

Яшчэ доўга выходзіла ўпотаі маладая жанчына на тую шашу, на якой праводзіла апошні раз любімага чалавека. А раптам?... Але гэтага не здарылася.

Бацькі Сяргея памерлі, і заставаліся ў іх хаце жыць Францішка з дачкой

а ён застаўся... У адным з баёў мы трапілі ў палон да ворага. Затым аказаліся ў Англіі. Ніякіх вестак пра сябе паведамляць не маглі. Па загадзе Сталіна палонныя лічыліся здраднікамі. Значыць, шлях да вяртання на радзіму быў адрэзаны. Я цяжка захварэў на сухоты, а там такія не патрэбны, вось і выбраўся на радзіму, — расказваў незнаёмец, назваўшыся Пятром. Ён дастаў з патаемнай кішэні фотакартку і працягнуў Францішцы.

— Гэта адзінае, што мог перадаць Сяргей — як доказ свайго існавання на гэтай зямлі.

На здымку быў яе муж у салдацкай форме. Вось такая сустрэча адбылася з блізкім чалавекам! Жанчына, калі Пётр развітаўся, паднесла здымак да вуснаў, затым сціснула ў далонях, нібы абняла.

Калі Яніна была ўжо дарослай дзяўчынай, змянілася палітычная сітуацыя, і бацька мог ужо свабодна пісаць ім пра сваё жыццё, падрабязна расказваць, як ваяваў і трапіў на чужыну.

Стаў дапамагаць, як мог — быццам хацеў загладзіць сваю віну. Кожны месяц дасылаў пасылкі з далёкага краю для дачкі, хоць ні разу яны адно аднаго не бачылі.

З гадамі Сяргей Антонавіч змірыўся са сваім лёсам; стварыў новую сям'ю, у ёй таксама нарадзілася дачка. Толькі ў кожным лісце, які дасылаў на сваю радзіму, адчуваўся сум і адчай.

Старасць, хваробы, ваенная кантузія усё часцей нагадвалі аб сабе. Сяргей стаў дрэнна бачыць. Лісты ў Беларусь пачала пісаць яго дачка Эла на англійскай мове. Каб прачытаць іх, трэба было шукаць перакладчыка.

Яніна выйшла замуж, і Францішка Францаўна засталася адна ў вясковым доме. Трымала сваю гаспадарку, працавала ў мясцовай школе. На пенсіі яшчэ 20 гадоў не пакідала свайго рабочага месца.

— Так цікавей праходзіць жыццё, і не так хутка яно бяжыць, — адказвала цікаўны.

Наведвалася Яніна з сям'ёй і расказвала, пра што піша бацька. А ён, як паведамляла Эла, кожную вестачку з радзімы абмываў слязамі. Доўга ўглядаўся ў фотаздымкі

родных, сядзеў над імі ў задуменні. Ці здагадваўся Сяргей, што кожны ліст, кожная пасылка ад яго болей адбіваліся ў Франіным сэрцы? Толькі змяніць нічога нельга было.

Радзей і радзей сталі прыходзіць лісты з Вялікабрытаніі, а потым і зусім спынілася перапіска.

Ішлі гады. Сям'я, клопаты, работа па-ступова згладжвалі ўспаміны і яны адыходзілі на другі план. У Яніны Сяргееўны выхоўваліся два сыны.

— Лічу, што ім удасца адшукаць свае карані, — меркавала бабуля.

Малодшае пакаленне праз Чырвоны Крыж даведлася, што іх дзядуля Сяргей Антонавіч памёр і пахаваны на могілках горада Чард у Англіі.

Схіліўшы галаву долу, слухала старэнькая жанчына сумную вестку, якую чытаў унук. Пра што яна думала — толькі ёй адной вядома было...

Да скону дзён сваіх пражыла Францішка Францаўна ў вёсцы — усяго тыдзень не дажыла да свайго 85-гадовага юбілею. Імя любімага чалавека яна захавала ў памяці як самы светлы ўспамін сваёй маладосці, хоць рысы яго захінуў густы туман часу. А ў патаемнай кішэні яе сумачкі, з якой ніколі не расставалася, ляжала фотакартка Сяргея — тая, якую некалі прывёз яго таварыш...

Кацярына СОСНА,
г.п. Шаркаўшчына.

■ Крок насустрэч

ВЫКЛАДЧЫКІ ДЛЯ БАБУЛЬ

Асветніцкі праект па навучанні пенсіянераў камп'ютарнай граматыцы шукае валанцёраў

Ужо ў кастрычніку ва ўсіх абласных гарадах Беларусі праект «Сеціву ўсе ўзросты пакорныя», арганізаваны мабільным апэратарам «МТС», прыме новых вучняў. За тры месяцы адукацыйнай праграмы пажылыя людзі камп'ютарам і інтэрнэтам.

Мэта праграмы, якая ахопіць сёлета Мінск, Брэст, Віцебск, Гродна, Гомель, Магілёў, а таксама Бабруйск, — у прастай і даступнай форме пазнаёміць пажылых студэнтаў з сучаснымі тэхналогіямі, навучыць іх карыстацца карыснымі анлайн-сэрвісамі: чытаць і глядзець навіны, шукаць неабходную інфармацыю, кантактаваць з сябрамі і роднымі праз электронную пошту і сацыяльныя сеткі, аплачваць камунальныя паслугі, заказваць білеты да ўрача, квіткі на канцэрты і г.д. Зрэшты, узяць удзел у праекце моўсяць не толькі бабулі і дзядулі, але і іх унукі — у якасці выкладчыкаў. Праекту неабходна дапамога маладых валанцёраў. Каб трапіць у іх лік, трэба насамрэч зусім мала: быць гатовым падзяліцца ўласнымі ведамі і вопытам, а таксама асабістым часам (1 гадзіна на тыдзень) з тымі, хто мае ў гэтым патрэбу. Працу выкладчыкаў арганізуюць з улікам іх пажаданняў: кожны з валанцёраў можа выбраць той вучэбны клас, які яму зручнейшы і бліжэйшы ў геаграфічным плане, а таксама ўзгадніць папярэдняе месца і час правядзення заняткаў.

«Мы шукаем адказных і спагадлівых людзей, якія гатовы дапамагаць і стаць для пажылых людзей своеасаблівымі праваднікамі ў свет сучасных тэхналогій, — падкрэслівае кіраўнік камерцыйнага дэпартаменту «МТС» Юген БРАНЦАЎ. — Пенсіянерам у тэхналагічным грамадстве новыя веды вельмі патрэбныя, але яны не заўжды гавораць пра гэта ўголас: хтосьці з-за страху, нехта з-за няўпэўненасці ва ўласных сілах. За-

дача валанцёра — знайсці з пенсіянерамі агульную мову, наладзіць даверлівыя стасункі. Як паказвае вопыт папярэдніх этапаў праекта, іншыя аспекты — пол, узрост, колькасць вышэйшых адукацыйных выкладчыкаў — па вялікім рахунку, значэння не маюць». Так, сярод валанцёраў былі і бухгалтары, і праграмісты, і студэнты гуманітарных спецыяльнасцяў, і інжынеры. Адно з груп у мінулым сезоне вёў 67-гадовае пенсіянер, які вучыўся раней у праекце. А самай юнай выкладчыцай стала... 12-гадовая школьніца, якая не проста гутарыла са студэнтамі на адной мове, але і стала адной з найбольш любімых настаўніц у пажылых людзей!

Вы пазналі ў партрэце валанцёра сябе? Тады да 1 кастрычніка бягучага года неабходна даслаць заяўку на ўдзел у праекце на адрас vozzrast@mts.by, пазначыўшы сваё імя і прозвішча, кантактны тэлефон, месца працы ці вучобы і найбольш зручны для вас час заняткаў. Да пачатку новага навучальнага сезона ва ўсіх рэгіёнах будуць арганізаваны трэнінгі для валанцёраў: спецыялісты прэзентуюць спецыяльна распрацаваную праграму для навучання пажылых людзей і падзяляцца ўласным вопытам і распытаюць, на якія аспекты і тэмы варта звярнуць асабліва ўвагу.

Дарэчы, сёлетні этап стане ўжо трэцім у праекце. Наогул праграма «Сеціву ўсе ўзросты пакорныя» стартавала ў кастрычніку мінулага года ў Мінску на базе чатырох тэрытарыяльных цэнтраў сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва. За першыя два этапы сіламі валанцёраў досвед працы з камп'ютарам і інтэрнэтам набылі каля 1000 сталічных пенсіянераў. Летась жа праект быў прызнаны найлепшай адукацыйнай ініцыятывай на першай беларускай прэміі ў галіне карпаратыўнай сацыяльнай адказнасці.

Вікторыя ЗАХАРАВА

■ Казка для...

ЧАСТКА ПЕРШАЯ —
ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Умяне пытаюцца: «Дзе ты гэтую Рыжамоціну знайшла?» Я кажу: «У лесе...»

Іду я аднойчы па лесе — дровы нарыхтоўвалі тады. Гляджу, Яно сядзіць пад елкай... Скурчанае такое, рудое, касматае і з вушамі... У рабацінкі яшчэ — во! Я кажу:

— Вой, хто гэта?

А Яно мне з-пад елкі:

— Я...

Аж адскочыла ад нечаканасці...

— А ты што, яшчэ і размаўляць умееш?

— Умею.

— Можа, у цябе і імя ёсць?

— Рыжамоціна...

— І хто ж цябе так назваў? (Паспела схаваць усмешку.)

— Леснікі. Яны тут штосьці ядуць кожны дзень, а тое, што не з'ядаюць, на пяньку пакідаюць і кажуць: «Якая-небудзь рыжамоціна даець». Ну а я ж рыжае... І даядаю... Значыць, я Рыжамоціна і ёсць.

Баючыся страціць такое цікавае знаёмства, я паспрабавала падтрымаць размову далей:

акенца, і я ляцела адчыняць дзверы.

Першы раз убачыўшы тэлевізар, Рыжамоціна аслупянела, потым стралою падскочыла ўгору і стала ўважліва сачыць за людзьмі на экране, а затым — лапай лавіць іх. Гэта было вельмі смешна, і я ледзь стрымлівалася.

Рыжамоціне чамусьці спадабаліся мае шкарпэткі. Яно сцягвала іх у які-небудзь кут і хавала там.

— Паслухай, — здзіўлялася я, — ты навошта мае шкарпэткі хаваш?

— Не ведаю, — сарамліва адказвала Яно і, размяшчаючыся ў крэсле, хітра назірала, як я шукала іх.

Тады я звязала шкарпэткі Рыжамоціне: прыгожыя, з узорамі. Але Яно іх не ўзяло. Сказала, што дарагія.

— Ды не ж, я іх не купляла, я іх сама звязала.

— Вось таму і дарагія.

Дзіўнае Яно было...

ЧАСТКА ДРУГАЯ —
ДЛЯ ДАРОСЛЫХ

Але вёска ёсць вёска. У ёй нічога нельга ўтаіць. І ўпартыя чуткі паўзлі пра тое, што да мяне па начах нехта дзіўны ходзіць.

род палохе. Уся вёска з цябе смяецца!».

Я кінулася з усіх ног. На дарозе каля варот, скурчанае і патрапанае, сядзела Рыжамоціна... Вароты былі залеплены брудным снегам.

— Ты чаго тут? Што з табой? — задыхнулася я.

Здавалася, Яно скамянела. Поўсць яго таксама была ў гразі.

— Цябе чакала, — ледзь чутна прагаварыла Яно. — А яны ў мяне гразею кідалі і дражнілі, як у дзяцінстве...

— Дык чаму ж ты не схавалася?

— Цябе чакала... — упарта паўтарыла Яно.

І раптам, раскруціўшыся са свайго клубка, Яно спытала пакрыўджана:

— Ты дзе была?

— Я? — тут я адчула сябе няёмка. — Я з адным таварышам у горад ездзіла.

— А-а-а... Магла б папярэдзіць.

Я паглядзела на Рыжамоціну: выгляд у яго сапраўды быў смешны і варты жалю. Хто тузануў мяне ў гэты момант, я і сама не ведаю. Я толькі ведаю, што ў наступны момант я здрадзіла яму, таму што раптам... зарагатала... А людзі як

РЫЖАМОЦІНА

— Слухай, а пайшлі да мяне ў гасці, а?

Яно маўчала.

— А я цябе гарбатай пачастую, традыцыйна — з варэннем! Пайшлі! Фотаздымкі свае пакажу. Ты ведаеш, што такое фотаздымкі? — як апошні козыр выпаліла я.

Яно аблізнула, вушамі патрэсла і, напэўна, усё ж такі спакусілася...

— Пайшлі... Толькі я хутка не ўмею, я павольна...

І Яно пакацілася, паклыпала па дарозе. Я крок замарудзіла.

— Слухай, Рыжамоціна, а адкуль ты ўзялася?

— Ніадкуль, я заўсёды тут было.

— А чаму цябе ніхто не бачыў?

— Таму, што мяне не ўсе бачыць.

— Ну, я ж убачыла.

— Ты іншая...

— Якая?

— Ты вунь з сабакам сваім размаўляеш.

— А адкуль ты...

— Мінулы раз за вамі назірала.

— Дык ты падглядваеш і падслухоўваеш?

— Не. Я проста живу так.

— Як?

— Непрыкметна... Так спакойней.

ПА АДЫХОДЗЯЧЫ да вёскі, я заўважыла, што Яно раптам страціла спакой.

— Ты чаго, Рыжамоціна?

— Ды як табе сказаць — там людзі розныя... Яшчэ ўбачаць нас — дражніцца пачнуць, як у дзяцінстве...

— Ты ж нябачнае.

— Ды я,разумееш, калі кантактаваць з кім-небудзь пачынаю, бачным раблюся. І тады безабароннае. А з вамі, людзьмі, безабаронным быць нельга.

Я шукала выйсце.

— А ведаеш, што? Мы з табой ад ракі агародамі пойдзем.

У доме Рыжамоціне, відавочна, ніколі бываць раней не прыходзілася. Спачатку абнохвала ўсё, мацала. Потым уселася ў крэсле і засапло, амаль як дзіця. Наогул, у ім было шмат дзіцячага: і рудыя валасы, і вяснушкі, і наўнасьць, з якой Яно ўспрымала свет. Крэсла потым так і засталася яго любімым месцам, і нават увагнутасць у ся-

дзена абазначылася, у якой Яно ўкладвалася.

Гарбату я паставіла побач з крэслам на табурэце. Яно расплюшчыла адно вока, смачна цыкнула і стала хлябтаць з кубка. І было незразумела: ці то Яно п'е, ці то Яно плёскаецца ў гарбаце. Напіўшыся і павесалеўшы, Яно разгаварылася:

— А ведаеш, я ў дзяцінстве вельмі саромелася свайго рабацінны і рыжага колеру... Мяне дражнілі...

— У нас таксама так.

— Я нават хацела да вашых лекараў звярнуцца, каб вывелі і колер змянілі... Ды пабаялася, што ў клетку пасадзяць — вывучаць будуць. Вось з тых часоў так і живу ў адзіноце. Затое ніхто не цвеліць.

— Ды хто ж табе сказаў, што ты рыжае? У цябе выдатны колер: медна-залаты.

— Праўда?

— Праўда.

— Дзякуй, што ты мне так сказала.

І Яно зноў засапло.

Раніцай яго не стала. Яно знікла, але праз якія дзверы?

Я нават на ўсялякі выпадак сумку аглядзела, але там нічога не было кранута.

І я адчула, як саромеюся свайго ўчынку пад нябачным Рыжамоціным поглядам...

Пацягнуліся сумныя дні. Па начах выў вецер. Снегам заносіла двор. Удзень я яго расчышчала, насіла дровы і зноў хавалася ў хаце да раніцы. І ўсё згадвала пра гэтую дзіўную касматую істоту з рабаціннем...

А ДНОЙЧЫ мяцеліца сціхла. Прачнуўшыся, я знайшла дзіўныя сляды пад вокнамі. Ну, вядома ж, гэта было Яно!

Сэрца ў мяне заспявала ад радасці. Я ніколі не думала, што чаканне можа так абвастрыць пачуцці. Я пабегла праз сад да ручая, сама не ведаю чаму, і ў думках клікала Рыжамоціну, як быццам спрабавала вярнуць яго па слядах з ночы. Але час быў страчаны, ужо быў дзень. І сляды былі пракладзены даўно і нават паспелі падмерзнуць.

На наступную ноч я вырашыла не зачыняць ушчыльную дзверы і па-

класці там палена. Бацька сварыўся, але я ўсё роўна не зачыняла. І недзе на пачатку дванацатай гадзіны я пачула, як Яно затупала, завуркатала і заварочалася на верандзе.

На бягу адчыніла дзверы: Яно стаяла ў дзвярным праёме, разкалмаціўшыся яшчэ больш. Ад радасці мне хацелася скакаць да столі, але, баючыся спалохаць уразлівага гасця, я стрымалася.

— Заходзь, калі ласка, куды ты знікла?

ЯНО пакульгала ў пакой.

— Гарбату з варэннем?

— Фотаздымкі нясі, абяцала яшчэ мінулы раз...

Яно амаль прыжылося ў нас у доме. Варта было мне толькі прыслушацца ўначы да ветру, як тут жа раздаваліся тры ледзь чутныя стукі ў

быццам толькі гэтага і чакалі. Чакалі, чый бок я прыму.

І тут — не ўбачыла, а абсалютна дакладна адчула, як мяне абпаліла... Мяне пранізваў цалкам асэнсаваны чалавечы погляд, ад якога стала ніякавата... Мне нават здалася на момант, што я пра нешта вельмі важнае здагадалася... Але гэта адчуванне імгненна знікла.

Рыжамоціны на слупе больш не было... Я дагнала Яго ўжо за агародамі:

— У нас так нельга, у нас абараняцца трэба, — апраўдвалася я.

— Не хачу я, як у вас...

Яно прыйшло праз тыдзень.

— Я развітацца. Сыходжу.

— Куды?

— Назад, у лес...

— Чаму?

— Ну,разумееш, я ўсё ж такі, напэўна, мужчынскага роду.

— З чаго ты ўзяло?

— А раптам адчуў, як я цябе люблю і паважаю... І як я па табе сумую... Вось тут, на самым донцы, — і Рыжамоціна паказала на тое месца, дзе ў людзей сэрца. — А быць з табой разам мы не можам, таму што мы розныя. А стаць такім, як ты, я не магу...

— Не сыходзь! Я ж не ведала, не хацела я...

Яно ўжо сумна клыпала па дарозе назад у свой лес.

ТУДЫ, дзе я Яго некалі ўбачыла і знайшла. Ніхто не бачыў, а я знайшла. Знайшла і радавалася, што маю такі нецывілізаваны цуд, якога ні ў кога няма. У добрых рыжых вяснушках і з вушамі... І цяпер гэты цуд адыходзіў. І я раптам зразумела, што Яно ўжо больш не будзе таптацца ў мяне пад вокнамі, пакідаючы дзіўныя сляды. І не будзе сапці ў крэсле, якое ўжо да яго прызвычылася і прыняло яго формы... І я адчула, як у мяне таксама забалела — на самым донцы...

А рыжы цуд быў амаль ужо каля ракі. Уцягваючы ў плечы і без таго кароткую шыю, ён вельмі саромеюся сваёй калматай спіны ў вяснушках.

Ларыса КАРАСІНА

■ Фотаздымак з гісторыяй

ВІНШУЕМ ПЕРАМОЖЦАЎ!

Ці любіце вы рабіць падарункі, шануюныя чытачы? А атрымліваць іх? Камусьці больш падабаецца першая справа, камусьці — другая. «СГ» сёння выпала пачэсная місія «раздачы сланоў» удзельнікам рэдакцыйнага конкурсу «Фотаздымак з гісторыяй», разам з якімі мы амаль год гарталі сямейныя альбомы і згадалі ўрыўкі з гісторыі родаў, шчыльна пераплеценныя з гісторыяй краіны.

Лісты з каштоўнымі, рэдкімі, дарагімі сэрцу фотакарткамі ішлі да нас з Браслаўскага, Карэліцкага, Гомельскага, Смаргонскага, Рагачоўскага, Столінскага, Лагойскага раёнаў, з Нясвіжа і Скідзеля, Брэста і Мінска — часам з іх нават утваралася «чарга» на месца ў наступным нумары, а часам допіс з чарговым аповедам пра родных і блізкіх людзей, што кранаў да слёз, прыходзіў у апошні момант. Некаторымі гісторыямі мы зачыталіся, нібы

добрай белетрыстыкай, і ў чарговы раз пераконваліся, што жыццё — самы таленавіты і бесстаронны аўтар, які ўмее закручваць спіралі лёсу так, што і не снілася сучасным сцэнарыстам...

А ўжо колькі спрэчак разгарнулася ўнутры рэдакцыйнага журы, калі надышоў час вызначаць пераможцаў конкурсу! Абсалютная большасць надрукаваных у рубрыцы фотаздымкаў з гісторыямі былі настолькі цікавымі, захапляльнымі і (перадусім) рознымі — па змесце, выбраным урыўку часу, эмацыйным пасыле — што ўзвесці на п'едэстал кагосьці аднаго не ўяўлялася магчымым...

Не зацягваючы інтрыгу далей, канстатуем: больш за ўсіх галасоў і сімпатый набрала Ірына ЕРМАКОВІЧ з вёскі Азяраўцы Браслаўскага раёна — здымак з яе сямейнага альбома, датаваны 1936 годам, і гісторыя пра тое, як беларускія юнакі і дзяўчаты выяжджалі на заробкі ў Латвію, найлепшым чынам перадалі каларыт і настрой тых,

перадваенных, гадоў. Акрамя таго, прызёрамі конкурсу «Фотаздымак з гісторыяй» сталі **Анатоль ЗАБАЛОТНЫ з вёскі Лучын Рагачоўскага раёна** — з гісторыяй пра службу на Паўночным флоте і засакрэчаны візіт Леаніда Брэжнева; **Валянціна ШАПАРОВА з вёскі Старая Беліца Гомельскага раёна**, якая распавяла пра маці, што не толькі выхавала 14 дзяцей, не размяжоўваючы родных і пасынкаў, але і навучыла ўсіх іх любіць і шанаваць зямлю і трымацца адно за аднаго; **Надзея НЕСЦЯРОНАК з вёскі Ваўкалаты Докшыцкага раёна** (цяпер дзяўчына жыве і працуе ў Мінску), якая праз асабістую гісторыю жыцця свайго прадзеда, што паехаў на заробкі ў чужую зямлю ў Аргенціну, нагадала пра цэлы пласт з гісторыі тагачаснай Беларусі і беларусаў. Мы наўмысна не размяркоўвалі ніякіх прызавых месцаў — кожная гісторыя адметная па-свойму, і абсалютна ўсім аўтарам выказваем вялікую ўдзячнасць.

Шануюныя прызёры, віншваем вас! Калі ласка, звяжыцеся з рэдакцыяй (кантактны тэлефон **(8 017) 287 18 27** або па электроннай пошце (гл. ніжэй).

А конкурс, які так палюбіўся чытачам, завяршыўшы адзін сезон, працягваецца. Мы праранейшаму чакаем ад вас цікавых здымкаў з сямейнага альбома (выключаючы хіба толькі летаўныя здымкі з курорта — дый тое, калі гаворка ідзе пра адпачынак у стылі «Ялта-84», пагадзіцеся, гэта ўжо гісторыя; сучасныя вясельныя фотасесіі і сучасныя ж фота дзяцей). Вам ёсць што паказаць і раскажаць? Давайце пагартаем сямейныя альбомы разам! Фотаздымкі з гісторыяй (не больш за тры) дасылаіце на адрас: 220013, г. Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10 а, або info@zvyazda.minsk.by. Аўтар найлепшага фота з гісторыяй будзе адзначаны прызам.

Як і раней, арыгіналы дасланных фотаздымкаў абавязкова вяртаюцца аўтарам

5 ФІЛЬМАЎ для сямейнага прагляду

Наталля ЯНУЛЕВІЧ, HR-менеджар у IT-кампаніі:

Свой рэйтынг мы склалі разам з 10-гадовым сынам Мацвеем.

1. «Чарлі і шакаладная фабрыка». Гэтую стужку мы глядзелі двойчы. Яна вучыць цаніць сваіх блізкіх, паказвае, як сям'я падтрымлівае ў цяжкай хвіліну. А яшчэ гэта фільм пра справядлівую ўзнагароду: нягледзячы на матэрыяльныя праблемы герой марыў стаць паспяховым і дасягнуў гэтага сваёй працай, верай і дабрывай.

2. Мультифільм «Як прыручыць дракона» расказвае пра сапраўднае сяброўства і вучыць любіць прыроду. Вельмі добрая і душэўная карціна. Мы даўно глядзелі яе, але так запала ў душу, што і сын, і я адразу вырашылі ўключыць яе ў рэйтынг сямейных фільмаў.

3. «Звярыны саюз». Стужка вучыць беражліваму стаўленню да прыроды і любові да жывёл. Тут паказаны глабальныя экалагічныя праблемы — дзеці пачынаюць разумець, што адбудзецца, калі нерацыянальна выкарыстоўваць прыродныя рэсурсы. А яшчэ на прыкладзе жывёл глядач вучыцца адносінам паміж людзьмі. Мiane, напрыклад, вельмі кранула гісторыя дзвюх чарапашак, якія памерлі, абняўшыся.

4. «Сардэчна запрашаем, ці Пабочным уваход забаронены» — чорна-белая савецкая стужка 1964 года, якая, тым не менш, вельмі зацікавіла маё сучаснае дзіця. Усё, што адбываецца ў тагачасным піянерскім лагера, актуальна і сёння: сяброўства, здрада, падхаліства. Мацвей пасля прагляду стаў асабліва цаніць вернасць і надзейнасць. І яшчэ нам спадабалася аптымістычная канцоўка — палёт, які сімвалізуе веру ў чуды. Сын доўга не мог паверыць, што палёт зняты без ужывання спецэфектаў.

5. «Ямаксі» — сацыяльная драма для падлеткаў. Дапамагае зняць «ружовыя акуллары» і паказаць дзецям, што свет бывае несправядлівым: сістэма аховы здароўя карумпаваная, паліцыя заадно са зладзеямі. Але з гэтым трэба замагацца. Несправядлівасці можна супрацьстаяць яе ж метадамі. Ямаксі, сучасныя «ніндзя», дапамагаюць свайму сябру сабраць сродкі на лячэнне. Як робін гуды нашага часу, яны забіраюць грошы ў тых, хто здабыў іх падманам. Фільм распавядае пра каштоўнасць чалавечага жыцця і пра тое, на што варта часам пайсці дзеля яго.

5 КНІГ для чытання разам з дзецьмі:

Алесь КАЛОША, выдавец:

1. Казкі Г.Х. Андэрсана. Раю чытаць не савецкія, а дарэвалюцыйныя пераклады — напрыклад, зборнік «Райскі сад». Бо ў савецкі час цензура выдаляла ўсё хрысціянскае, а гэтага так шмат у казках Андэрсана — той жа «Анёл» пачытайце. У казачнай форме дзеці вучацца маральнасці.

2. Клайв Льюіс, «Хронікі Нарніі». Гэта фактычна Біблія ў фантастычнай, алегарычнай, даступнай для дзяцей форме. Фэнтэзійныя кнігі (усяго іх сем) раскрываюць глыбіню і мудрасць веры.

3. Іван Сяркоў, «Мы з Санькам у тыле ворага». На мой погляд, гэта найлепшая беларуская дзіцячая кніга, недаацэнена крытыкамі. Яе павінны ведаць і чытаць у кожнай сям'і. Аповесць пра дзяцей вайны напісана ў канцы шасцідзясятых гадоў мінулага стагоддзя, аднак яе праблематыка актуальная ва ўсе часы. Лёгкі, з гумарам, і адначасова мудры твор вучыць змагацца і верыць у лепшае.

4. Марк Хэдэн, «Загадкавае начное забойства сабакі». Раман напісаны ў жанры дэтэктыву. 15-гадовы хлопчык, хворы на аутызм, з энтузіязмам расследуе забойства суседскага сабакі. Ён ацэньвае знешні свет згодна з асаблівасцямі сваёй псіхікі. І мы разам з ім з іншага ракурсу глядзім на сябе, больш пачынаем разумець дзяцей, у тым ліку асаблівых. Праз светаўспрыманне і светаадчуванне героя пераацэньваеш і сваё жыццё.

5. Джын Літл, «Чуеш спевы?». Галоўная гераіня Ганна дапамагае свайму брату, які раптоўна аслеп, прыстасавацца да новага жыцця, адчуць сябе звычайным чалавекам і выкараскацца з цемры. У кнізе ўздзімаецца таксама пытанне талерантнасці да людзей, якія размаўляюць на іншай мове, належаць да іншага веравызнання або дзіўна апранаюцца. А брат Ганны паказвае нам прыклад мужнасці, вучыць, як знайсці ў сабе волю жыць і змагацца.

■ Парады псіхолага

КАБ ЖАДАННІ СУПАДАЛІ З МАГЧЫМАСЦЯМІ

На пытанні чытачоў адказвае старшы выкладчык кафедры псіхалогіі Акадэміі паслядыпломнай адукацыі, псіхолаг-кансультант **Алена ОСІПАВА.**

«У маёй мамы ўзмімку будзе юбілей, у сувязі з чым уся сям'я ўжо, умоўна кажучы, пастаўлена на вушы: брат з жонкай шукаюць кавярню і складаюць меню, мы з сёстрамі пішам сцэнарый для ўрачыстай часткі банкета і спрабуем угадаць з падарункамі, тата выдзяляе грошы на свята. А мама курыруе працэс, прычым вельмі своеасабліва: з аднаго боку, яна не хоча нічога сама вырашаць і дэлегіруе паўнамоцтвы нам, а з другога, амаль ніколі не бывае задаволена нашым выбарам і любіць гартна ўсклікаць, што мы нічым ёй не дапамагем. Ці можна нейкім чынам выкруціцца з гэтай сітуацыі, каб і мама была задаволена, і ўсе астатнія не засталіся вінаватымі?»

Алена К.»

Шануюная Алена, я сама нядаўна перажыла юбілей і памятаю свой стан, калі мне чагосьці хацелася, але я не ведала чаго: усё, што прапаноўвалі, або не падабалася, або здавалася празмерна фінансава затратным. І гэта выклікала яшчэ большую злосць! Вельмі хацелася, каб хто-небудзь вырашыў усё за мяне. Стан вашай матулі здаецца вельмі падобным на тую мае адчуванні. Цяпер у вашай мамы яшчэ няма ўяўлення пра тое, як павінна быць арганізавана гэтая ўрачыстасць, але прысутнічае мноства хваляванняў і супярэчлівых жаданняў. Бо юбілей — гэта не толькі арганізацыя святкавання, але і эмацыянальнае перажыванне новага жыццёвага этапу. Таму пастарайцеся быць у дачыненні да маці спагадлівымі і цярылівымі.

Што да падрыхтоўкі ўрачыстасці, тут, мне здаецца, вы крыху спышаецеся і ёсць шанец «перагарэць» і перастаць радавацца будучаму святу. На сёння важна прыняць некалькі галоўных, канцэптualiных рашэнняў:

- 1) Адзначаем або не.
 - 2) Якой сумай грашовых сродкаў валодаем.
 - 3) Дзе адзначаем.
 - 4) Колькі прыкладна чалавек будзе прысутнічаць на свяце.
 - 5) Хто адказвае за заказ стала і хто за сцэнарый (і гэта, у абодвух выпадках, не мама).
- Прапаную працэс падрыхтоўкі сцэнарыя крыху прыпыніць і займацца на гэтым этапе вывучэннем удалых чужых сцэнарыяў, зборам інфармацыі ад людзей, якія ўжо адзначалі юбілей або прысутнічалі на падобных мерапрыемствах, назвапаваннем якіх-небудзь тэматычных вершаў, гульніяў, разборам фотаздымкаў... А маму агульным валявым намаганнем пастаўце перад фактам, што пра канчатковы сцэнарый яна даведаецца толькі на самой ўрачыстасці, а для папярэдняй падрыхтоўкі ёй неабходна сфармуляваць патрабаванні адносна ўключэння ў сцэнарый канкрэтных асоб, успамінаў, падзяк і г.д.

■ Пясочніца

Самая важная справа

У выхадны дзень мама паціху робіць усе неабходныя хатнія справы, а трохгадовая Ірачка засяроджана гуляе з лялькамі. Праз некалькі гадоў мама стомлена падае на канапу і пачынае разважаць уголос:

— Каляровае памыла, бялізну папрасавала, падлогу прыбрала, абед згатавала, шафу пачысціла... Штосьці яшчэ забылася.

— Дзіця пакарміць! — абурана ўдакладняе дачка.

Як без рук?

Пяцігадовы Міша малюе высачэзны дом з рукамі. Бабуля цікавіцца:

- Міша, што гэта?
- Хмарачос.
- А навошта яму рукі?
- Ну, бабулечка, а як жа

Фота Марыны БЕГУНКОВИЧ

інакш ён будзе хмары часцаць?!

Каб соладка спалося

Даніла ўсё ніяк не хоча сынацца. Кліча:

- Мама, а мама!
- Што?

— Дай мне сырнік, калі ласка.

— У ложка?!

— Не, у ручку.

Прыблізна так

Трохгадовы Ілья паўтарае лічбы:

— Адзін, два, тры, чатыры, пяць, шэсць... Шэсць... Мам, давай дамовімся, што далей будзе восем...

Смачна есці!

Маленькая Аня ўпершыню ўбачыла на вуліцы газаварку. Зачаравана:

- Ой, што гэта?!
- Дзядзькі трубы вараць.
- А калі звараць — з'ядуць?

Энергія танца

Тата працуе, а чатырохгадовая Юля круціцца побач і то скідае паперы са стала, то чапляе іншыя прадметы, якія гучна падаюць. Бацька, незадаволена:

- Юля, ты сёння проста нейкае тарнада!
- Я не тарнада, я балерына!

■ Дзеці адной зямлі

«СУЗОР'Е» ВАРТЫХ

Пазнаёміўшыся з даведнікам, прысвечаным суайчыннікам у суседніх краінах, ужо ніхто не скажа, што мы гістарычна, інтэлектуальна бедныя, лічыць прафесар Адам Мальдзіс

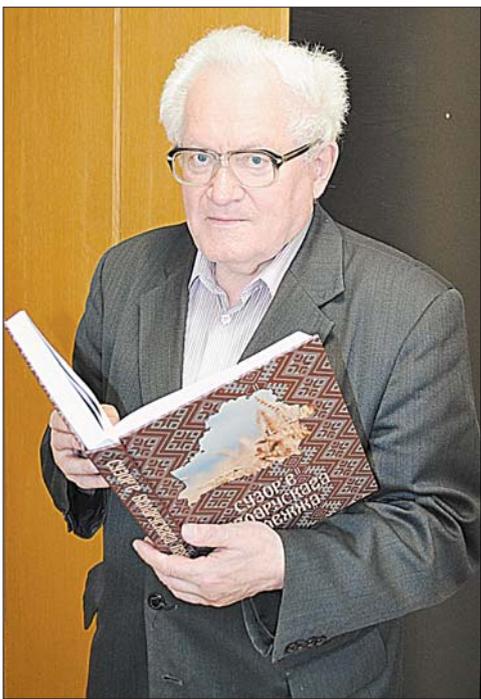
Даведнік «Сузор'е беларускага памежжа» — з'ява доўгачаканая. Пра яго не раз гаварылі ў друку. Вядома было, што яшчэ ў часы існавання Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтру імя Ф. Скарыны творчы калектыў на чале з Адамам Мальдзісам займаўся збіраннем інфармацыі пра суайчыннікаў у свеце. Цяпер, калі даведнік пабачыў свет, мы і вырашылі пагутарыць з прафесарам Мальдзісам, які з'яўляецца старшынёй рэдакцыйнай калегіі новага энцыклапедычнага даведніка, прысвечанага беларускай дыяспары.

— Адам Іосіфавіч, толькі што выйшаў з друку энцыклапедычны даведнік «Сузор'е беларускага памежжа: Беларусы і ўраджэнцы Беларусі ў суседніх краінах». Стараннем Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь ён быў уручаны як падарунак удзельнікам II Фестывалю мастацтваў беларусаў свету, які ў сярэдзіне верасня прайшоў з паспехам у Мінску і на Міншчыне. Ведаю, што работа над гэтым выданнем у 588 старонак вялікага фармату заняла больш за дзесяць гадоў. Вы — старшыня рэдакцыйнай калегіі гэтага даведніка, у якую ўключаны спецыялісты ледзь не ўсіх краін нашага памежжа. Дык што падтурхнула вас і вашых паплечнікаў да стварэння такога кшталту энцыклапедыі?

— Найперш — хранічная хвароба гістарычнай непаўнаважнасці беларусаў, якую мы паспяхова пераадоўваем у часы нашай дзяржаўнай незалежнасці: маўляў, у нас нікога і нічога значнага не было і няма. А чаму няма? Ды таму, што не магло быць, бо ўсе і ўсё, што нараджалася на беларускай зямлі, называлася або рускім, бо праваслаўнае, або польскім, бо каталіцае. Адным словам, вырасла такая краіна-папаялушка паміж дзвюх нібыта старэйшых і сапраўды большых і магутнейшых сясцёр. Зрэшты, частка эліты нашых суседзяў ахвотна падтрымлівала гэты міф пра нашу непаўнаважнасць: сапраўды, як п'яецца, «паміж Польшчай і Расіяй» — толькі «полька беларуская»... І гэты міф пашыраўся ў свеце: колькі разоў я чуў яго і ад славян на розных навуковых кангрэсах і канферэнцыях, і нават у кулуарах чарговай сесіі 1990 года Генеральнай асамблеі Арганізацыі Аб'яднаных Нацый (маўляў, «эта ваша Белоруссия — она до Урала или за Уралом?», ці «у малороссов хоть Запорожская Сечь была, а у западнороссов — ничего»; прытым «Белая Русь», або «Alba Russica», або «Leucorussia» часта змянялася «Западной Россией» або «Kresami Wschodnimi»), хаця яшчэ Карл Маркс выразна размяжоўваў Русь Літоўскую і Русь Маскоўскую).

На самой ж справе грунтоўных прычын для захворвання на непаўнаважнасць у нас няма або амаль няма. Протабеларусы, знаходзячыся паміж двума мажорэрагіёнамі — Усходам і Захадам, не толькі аглыналіся імі, але і, пачынаючы з Полацкага, Тураўскага і Наваградскага княстваў, арганічна сінтэзавалі духоўныя і матэрыяльныя каштоўнасці, творча памнажалі свае народныя багацці і суседскія культурныя ўплывы — прыкладаў таму мноства.

І ўжо зусім іншая справа, што ў апошнія чатыры стагоддзі, уваходзячы ў склад больш магутных дзяржаў — Рэчы Паспалітай і Расійскага царства, Вялікае Княства Літоўскае з'яўлялася яшчэ супольнай па інтарэсах, мове, статутах і летапісах дзяржавай. У выніку суседскіх кантактаў, а таксама даволі частых войнаў і паўстанняў наша прарадзіма становілася краінай-донарам, шчодра дзялілася з суседзямі і несуседзямі сваёй духоўнай і фізічнай крывёю, сваімі інтэлектуальнымі, дзяржаўнымі, эканамічнымі элітамі, якія прабіраліся

Фота Наталлі АСМОЎІЧ

або прабіраліся за мяжу ў пошуках хлеба і волі. У выніку сёння прыблізна кожны чацвёрты беларус і ўраджэнец Беларусі (не лічачы іх нашчадкаў) пражывае за межамі сваёй радзімы. Памятаць і ведаць іх, хаця б самых выдатных асоб — наш святы абавязак. І — найлепшыя лекі ад комплексу непаўнаважнасці, рэцыдывы якой усё яшчэ перашкаджаюць нам жыць і працаваць.

«Сузор'е беларускага памежжа» я рэдагаваў з дваістым пачуццём: радасцю ад разумення таго, колькі выдатных постацяў мы далі свету і чалавецтву, і горыччу ад усведамлення таго, наколькі багацей, зможней, разумней мы жылі б сёння, калі б яны працавалі на карысць і радасць сваёй народа і дзяржавы. І, тым не менш, пазнаёміўшыся з даведнікам, пра які ў нас ідзе гаворка, ужо ніхто не скажа, што мы гістарычна, інтэлектуальна бедныя.

— А ці не паўтарыліся вы тут... Ёсць жа беларускія энцыклапедыі ў 12-ці і 18-ці тамах. Хіба камусьці з нашых славуных землякоў там не хапіла месца?

— Уявіце сабе: не хапіла. Працэнтаў прыкладна на семдзесят. Ды і слова «славуных» я замяніў бы тут словам «вартых». Вядома, прыныцп адбору, адсейвання ў нас існаваў. Ён быў агавораны пры абмеркаванні задумы на розных навуковых форумах: калі гэта «звычайны» вучоны, то не ніжэй за доктара навук, калі вайсковец — то калі гэта, скажам, не Герой Савецкага Саюза ці Расіі, то не ніжэй за генерала. Вядома ж, рабіліся і выключэнні. У нас ёсць адзін просты рабочы. Праўда, у яго ёсць некалькі дзясяткаў зарэгістраваных вынаходак. Таму найперш нам адбіраліся Асобы.

— А выйшла ж яшчэ ў 2000 годзе пад вашым кіраўніцтвам частка першага даведніка «Хто ёсць хто старо беларусаў свету». У тым жа выдавецтве «Энцыклапедыкс»... Ці не дублюе сёлетні даведнік папярэдні?

— Сёлетні багацейшы прыкладна ўтрая. У яго ўвайшлі 1534 біяграфічныя артыкулы. А ранейшыя сёння большыя па аб'ёме. Дарэчы, карыстаючыся аказіяй, я хачу выказаць падзяку выдавецтву «Энцыклапедыкс» і яго дырэктару, кандыдату фізіка-матэматычных навук Ігару Чакалаву-Шыдлоўскаму. У нас некалькі гадоў назад ужо была спроба выдаць «Сузор'е...» у «Беларускай Энцыклапедыі». Але там нічога не выйшла. Відаць, выдаткаў хапала, а работы патрабавалася многа. Таму рукапіс праляжаў там чатыры месяцы без руху, і вярнулі яго нам, дзесьці згубіўшы 65 артыкулаў, што значна запаволіла далейшую работу. Тут трэба падкрэсліць, што папаўненне даведніка новымі асобамі было спынена ў пачатку 2012 года. За апошні час да нас паступіла каля 50 новых «кандыдатаў». Але яны былі адкладзены для на-

ступнага выдання кнігі. З такога правіла былі зроблены толькі два выключэнні: славыты мастак Казімір Малевіч, чьё нараджэнне на тэрыторыі Беларусі было нядаўна даказана яго нашчадкам, і касманаўт Алег Навіцкі, чый экіпаж вярнуўся на зямлю вясной 2013 года.

— А якімі крыніцамі карысталіся вы, каб знайсці папаўненні для даведніка?

— Найперш — перыядычным друкам, беларускім і зарубежным. Потым — матэрыяламі, прысланымі нам зарубежнымі суполкамі нашых суайчыннікаў. Дапамагалі нам энтузіясты з розных краін. І за гэта — ім падзяка праз «Звязду».

— Якімі шляхамі дойдзе даведнік да сваіх «герояў», калі яны жывыя, да замежнага чытача?

— Большая палова яго накладу была распаўсюджана ў час фестывалю мастацтваў беларусаў свету. Астатнія экзэмпляры можна набыць у мінскім «Кніжным салоне» і непасрэдна, прытым значна танней, у выдавецтве. Спадзяюся, што за першым выданнем з'явіцца наступныя, удакладненыя і значна дапоўненыя. Мяркуюцца зрабіць і каларовае выданне. Я параў бы зацікаўленым асобам набываць кнігу калектыўнымі заказамі, а можа, і аплачваючы іх, заказы, грашыма дзяспарных суполак, асабліва калі яны маюць дабрадзёяў.

— Спадзяюся, «Сузор'ем» збіранне і публікацыя матэрыялаў пра нашых суайчыннікаў не закончыцца?

— І я таксама спадзяюся. Мяркуюцца, што наступны том будзе прысвечаны нашым землякам, якія жылі і жывуць у замежжы далёкім. А для гэтага патрэбна штодзённае папаўненне інфармацыйнай базы звестак па беларускім замежжы, якое сёння з вялікай цяжкасцю працягваецца ў Інстытуце культуры Беларусі.

Сёння прыблізна кожны чацвёрты беларус і ўраджэнец Беларусі (не лічачы іх нашчадкаў) пражывае за межамі сваёй радзімы. Памятаць і ведаць іх, хаця б самых выдатных асоб — наш святы абавязак.

І — найлепшыя лекі ад комплексу непаўнаважнасці, рэцыдывы якой усё яшчэ перашкаджаюць нам жыць і працаваць.

— І апошняе пытанне. Вы шмат працуеце як культуралагічны публіцыст, нядаўна выдалі дзве кніжкі — «Беларускія скарбы за мяжой» і «Суайчыннікі», якія складаюцца з матэрыялаў, папярэдні публікаваных у газеце «СБ. Беларусь сёння». Якіх яшчэ кніг чакае ад вас чытачам у бліжэйшы час?

— Спадзяюся, што ў той жа газеце будуць працягвацца тыя ж рубрыкі, што да іх дададуцца новыя: «Як жылі нашы продкі ў XIX стагоддзі» (працяг стагоддзя XVIII-га) і «Цуды зямлі Астравецкай». Другая тэма была мне падказана фізікамі-атамшчыкамі. Яны неяк прыйшлі да мяне і, паколькі я калісьці выдаў пра свой родны раён кніжку «Астравеччына, край дарагі...», папрасілі напісаць нешта на кшталт яе працягу пад назвай «Астравеччына будзе АЭС». Я спытаў у іх: «А каму такая кніжка будзе адрасавана?» Мне адказалі: «Таму, хто прыедзе з розных мясцін на будоўлю». Я ўдакладніў: «Дык яны ж і самі будуць добра ведаць, што яны робяць. Намнога важней ім раскажаць, куды яны прыехалі. Не на «свету канец», як рыфмуецца ў адной песенцы-дрындушцы з Астраўцом, а ў нармальны, развіты край з цудоўнымі людзьмі, помнікамі архітэктуры і прыроды, сенсацыйнымі гістарычнымі падзеямі.

Дай толькі, Божа, на ўсё задуманае здароўя. І — часу.

Гутарку вёў Кастусь ЛАДУЦКА

■ Экслібрыс «Звязды»

АХВЯРА ЦІ КАРНІК?

Уладзімір Саламаха. «...І няма шляху чужога». Мінск, «Мастацкая літаратура», 2014

Іосіф і Яўхім калісьці былі сябрамі. Разам працавалі ў калгасе, гадавалі сыноў, дапамагалі адзін аднаму. Жонка Іосіфа рана памерла, ды і не было паміж імі моцнага кахання, нават не адкажа цяпер стары, чаму тады ажаніўся з Марыяй. Напэўна, таму, што быў ужо не малады, а дзяўчына неяк нечакана стала выказаць яму знакі прыхільнасці. Не ўпэўнены Іосіф, што Стас — яго сын. Можа, таму так лёгка пасля смерці жонкі аддаў хлопчыка на выхаванне бабулі з дзядулем, сам застаўся адзін. Адны засталіся і іншыя нешматлікія жыхары вёскі Гуда. Мужчыны пайшлі на фронт, большая частка жанчын, дзяцей і старых згарэлі разам з вёскай падчас карнай аперацыі фашыстаў...

Ды толькі адзінота Яўхіма, Міхей, Мікалая, які вярнуўся з фронту без нагі, цяжарнай Кацярыны, Надзеі і яе дзятка — блізнят Валіка і Светкі, моцна адрозніваецца ад адзіноты старога Іосіфа. На яго хату (адзіную ацалелую ў Гудзе) аднавяскоўцы глядзяць са злосцю. Дзеці кідаюць у яго снежкі і кавалкі лёду. Мужчыны не прымаюць яго дапамогі па гаспадарцы. Не, яны не зайздросцяць хаце і большаму дастатку (у старога каморка не зусім апусцела за зіму). Яны моцна ненавідзяць Іосіфа, бо яго сын Стас... стаў паліцаем.

Здаецца, для беларускай літаратуры сюжэт досыць класічны. Вайна, вёска, героі, якія апынуліся разам у складанай сітуацыі і вымушаныя нейкім чынам суіснаваць. Аднак, ідучы знаёмым шляхам, пісьменнік Уладзімір Саламаха знаходзіць новыя рысы ў класічным сюжэце. У аповесці «...І няма шляху чужога», якая стала загаловай для ўсяго зборніка прозы, у цэнтры ўвагі аказваецца перадусім псіхалогія герояў. Аўтар спрабуе разгадаць загадку фатальнасці ці прадвызначанасці лёсу, адказаць на пытанне, чаму жыццё кожнага з персанажаў складваецца менавіта такім чынам. Чаму герой выбірае той ці іншы шлях, прымае менавіта такое рашэнне? Чаму чалавек, які нібыта стараецца жыць па-свойму правільна, аказваецца цалкам ізаляваным?

Ці вінаваты стары Іосіф у тым, што яго сын стаў здраднікам? Ці варта яго гэтым дакараць, пакаіць сам-насам з цяжкімі думкамі, прывідамі мінулага, разуменнем уласнага бясілля? Не скажа чытач, што герой Уладзіміра Саламахі калісьці стаў проста пльсіці па цячэнні: «Ён быццам і спрабаваў нешта змяніць у сваім жыцці, але не атрымлівалася: ці то нерашуча гэта рабіў, ці то баяўся, што перамены ні да чога лепшага не прывядуць. Чаму так у яго склалася?».

Ды нельга сцвярджаць, што і астатнія героі аповесці маюць крыштальна чыстае сумленне. Яны не проста асуджаюць бацьку здрадніка, пакаіваюць яго ў ізаляцыі, але фактычна адпраўляюць яго на смерць. Нават поўнае пакаянне старога не з'яўляецца для Яўхіма аргументам для даравання. Каталізатарам выяўлення заганных рыс чалавека становіцца таксама класічная для літаратуры сустрэча з прыроднай стыхіяй — паводкай. Ды Уладзімір Саламаха абыгрывае яе па-свойму. Падчас вайны Іосіф, па сутнасці, не здарджае нікому. Хіба толькі тым, што, маючы магчымасць забіць Стаса, ён не бярэ грэх на душу. Але ці можа бацька адказаць за ўчынкі сына?..

Цяпер жа, падчас паводкі, замест таго, каб узлезці на гарышча хаты і там спакойна перачакаць, а потым жыць па завядзёнцы далей, Іосіф (дарэчы, адзіны, у каго ёсць жыта, крыху прадуктаў і лодка) прымае смелае і лёсавырашальнае рашэнне. Калісьці, шмат гадоў таму, ён не змог прызнацца ў каханні Тэклі ў дзень яе высялення з іншым мужчынам, вярнуць сабе каханую, каб жыць разам. Ён маўчаў тады, калі жыццё магло цалкам змяніцца, увайсці ў іншае рэчышча, але не стаў маўчаць цяпер. Стары адмовіўся ад мінулага, спаліў хату, паклаў у лодку ўсю сваю каштоўную маёмасць (у тым ліку — мех жыта, які выменяў на адзіную залатую манету), ікону і папрасіў даравання і літасці ў аднавяскоўцаў, якія ўсе разам сабраліся на гарышчы калгаснага хлява. Яны прынялі? Не.

Як сябе адчуваў Яўхім, зачыняючы перад старым дзверы, усведамляючы, што Іосіфу ўжо няма куды ісці і толькі ад гэтага рашэння цалкам залежыць яго лёс? Ці мог спакойна спаць, ведаючы, што ўнізе, у лодцы на вадзе чакае яго колішні сябар? Як жыў пасля таго, як ранаіцай убачыў толькі лодку з рэчамі?

Папярэдню, гэтая кніга — чытво не з лёгкіх. Яе сюжэт і вобразы яшчэ доўгі час не адпускуюць, прымушаюць задумвацца і над уласным лёсам. Аўтар не адказвае на ключавыя пытанні твора, чытач мусіць знайсці рашэнні сам.

Можа, усё ж варта прыняць пакаянне чалавека? **Марына ВЕСЯЛУХА**

КРАТКАЯ ИНФОРМАЦИЯ

об открытой продаже облигаций восемьдесят четвертого, восемьдесят пятого, восемьдесят шестого и восемьдесят седьмого выпусков

Открытого акционерного общества «БПС-Сбербанк»

1. Полное и сокращенное наименование эмитента.

На белорусском языке:
полное – Адркрытае акцыянернае таварыства «БПС-Сбербанк»;
сокращенное – ААТ «БПС-Сбербанк»;
на русском языке:
полное – Открытое акционерное общество «БПС-Сбербанк»;
сокращенное – ОАО «БПС-Сбербанк» (далее – эмитент).

2. Место нахождения эмитента, телефон, факс, электронный адрес (e-mail).

Место нахождения эмитента: бульвар имени Мулявина, 6, 220005, г. Минск, Республика Беларусь;
телефон: 148;
факс: (8017) 210 03 42, 289 45 54;
e-mail: inbox@bps-sberbank.by.

3. Наименование периодического печатного издания, в котором будет публиковаться бухгалтерская отчетность эмитента, информация о принятом решении о реорганизации или ликвидации эмитента либо о возбуждении в отношении эмитента производства по делу об экономической несостоятельности (банкротстве), о внесенных изменениях в проспект эмиссии, а также сроки их публикации.

Бухгалтерская отчетность эмитента в составе, определенном Инструкцией о порядке представления и публикации участниками рынка ценных бумаг отчетности и иной информации, утвержденной постановлением Министерства финансов Республики Беларусь от 21.12.2010 №157, публикуется в газете «Республика» в сроки, определенные законодательством Республики Беларусь:

ежеквартальная отчетность – не позднее тридцати календарных дней после окончания отчетного квартала;
годовая отчетность – не позднее трех месяцев со дня окончания отчетного финансового года.

Информация о принятом решении о реорганизации или ликвидации эмитента будет публиковаться в приложении к журналу «Юстиция Беларуси» в срок не позднее двух месяцев с даты принятия соответствующего решения.

Информация о возбуждении в отношении эмитента производства по делу об экономической несостоятельности (банкротстве) будет публиковаться в печатных средствах массовой информации, учрежденных Верховным Судом Республики Беларусь, в течение пяти дней с момента получения соответствующего судебного постановления.

Информация о внесенных изменениях в настоящий Проспект эмиссии будет публиковаться в газете «Республика» в срок не позднее 7 (Семи) дней с даты государственной регистрации соответствующих изменений в Департаменте по ценным бумагам Министерства финансов Республики Беларусь (далее – регистрирующий орган).

4. Сведения о депозитарии, обслуживающем эмитента.

Депозитарием эмитента является ОАО «БПС-Сбербанк», расположенное по адресу: бульвар имени Мулявина, 6, 220005, г. Минск, Республика Беларусь, зарегистрировано Национальным банком Республики Беларусь 28.12.1991, номер государственной регистрации – 25, код депозитария – 007.

Специальное разрешение (лицензия) на право осуществления профессиональной и биржевой деятельности по ценным бумагам №02200/5200-1246-1086 выдано Министерством финансов Республики Беларусь, действительно по 30.01.2022.

5. Размер уставного фонда эмитента.

Уставный фонд эмитента составляет 735 850 000 000 (Семьсот тридцать пять миллиардов восемьсот пятьдесят миллионов) белорусских рублей.

7. Дата принятия решения о выпуске облигаций и наименование органа, принявшего это решение.

Решение о 84-м, 85-м, 86-м и 87-м выпусках облигаций эмитента (далее – облигации) в соответствии с Уставом эмитента принято Наблюдательным советом эмитента (Протокол от 05.09.2014 № 13).

8. Форма выпуска облигаций, объем эмиссии, количество и номинальная стоимость облигаций.

Параметр	84 выпуск	85 выпуск	86 выпуск	87 выпуск
1 Вид облигаций	Процентные, именные, в бездокументарной форме, конвертируемые			
2 Объем эмиссии по номинальной стоимости	35 000 000 (тридцать пять миллионов долларов США)	21 000 000 (двадцать один миллион евро)	500 000 000 (пятьсот миллионов российских рублей)	50 000 000 000 (пятьдесят миллиардов белорусских рублей)
3 Номинальная стоимость	1 000 долларов США	1 000 евро	10 000 российских рублей	1 000 000 белорусских рублей
4 Количество облигаций, шт.	35 000	21 000	50 000	50 000
5 Серия	B84	B85	B86	P87
6 Номера	000001 - 035000	000001 - 021000	000001 - 050000	000001 - 050000

9. Цель выпуска облигаций и направления использования средств, полученных от размещения облигаций.

Выпуск облигаций осуществляется в целях увеличения ресурсной базы эмитента, диверсификации инструментов привлечения средств юридических лиц и индивидуальных предпринимателей (далее – юридических лиц), поддержания конкурентных условий по инструментам привлечения денежных средств юридических лиц.

Средства, полученные от размещения облигаций, будут направлены на реализацию целей деятельности эмитента, предусмотренных Уставом эмитента.

10. Сведения об обеспечении исполнения обязательств по облигациям.

Выпуск облигаций осуществляется эмитентом по согласованию с Национальным банком Республики Беларусь (постановление Правления Национального Банка Республики Беларусь от 10.09.2014 № 566) в пределах 80 процентов нормативного капитала в соответствии с подпунктом 1.8. пункта 1 Указа Президента Республики Беларусь от 28.04.2006 № 277 «О некоторых вопросах регулирования рынка ценных бумаг».

11. Период проведения открытой продажи облигаций.

Открытая продажа облигаций осуществляется с 15.09.2014 по 15.09.2018, если иной срок не будет определен Наблюдательным советом эмитента. Для своевременного формирования депозитарием эмитента реестра владельцев облигаций размещение облигаций не осуществляется в течение 3 (Трех) рабочих дней до даты выплаты процентного дохода за каждый период начисления процентного дохода в течение срока обращения облигаций.

12. Место и время проведения открытой продажи облигаций.

Открытая продажа облигаций осуществляется на внебиржевом и (или) биржевом рынках.

На внебиржевом рынке открытая продажа облигаций осуществляется эмитентом ежедневно (за исключением выходных дней (субботы и воскресенья), государственных праздников и праздничных дней, установленных и объявленных нерабочими в соответствии с законодательством Республики Беларусь) в центральном аппарате эмитента (бульвар имени Мулявина, 6, 220005, г. Минск, Республика Беларусь), а также в структурных подразделениях, указанных на официальном Интернет-сайте эмитента (www.bps-sberbank.by) в соответствии с регламентом работы соответствующего структурного подразделения эмитента.

Размещение облигаций на биржевом рынке осуществляется в соответствии с регламентом торгового дня ОАО «Белорусская валютно-фондовая биржа».

13. Срок обращения облигаций.

Срок обращения облигаций 1826 календарных дней – с 15.09.2014 по 15.09.2019.

14. Дата начала погашения облигаций.

Дата начала погашения облигаций: 15.09.2019.
День начала и дата окончания погашения облигаций считаются одним днем.

15. Размер и порядок определения размера дохода по облигациям, условия его выплаты.

Выплата процентного дохода по облигациям осуществляется владельцам облигаций периодически в течение срока обращения облигаций на основании реестра владельцев облигаций, который формируется по состоянию на 3 (Три) рабочих дня до даты выплаты соответствующего процентного дохода.

Перечисление денежных средств на счета владельцев облигаций при выплате процентного дохода по облигациям осуществляется в валюте номинала в безналичном порядке в соответствии с законодательством Республики Беларусь.

В случае отсутствия в реестре владельцев облигаций данных о счетах владельцев, а также в случаях, если реестр содержит ошибочные банковские реквизиты, сумма, подлежащая выплате владельцу, выплачивается путем его депонирования на отдельном счете эмитента до обращения владельца облигаций, при этом, проценты по депонированным суммам не начисляются и не выплачиваются.

Расчет процентного дохода производится путем его начисления на номинальную стоимость облигации за период начисления процентного дохода, указанный в п. 17 настоящей Краткой информации, по следующей ставке процентного дохода:

по 84-му и 85-му выпуску: 5,0 (Пять) процентов годовых;
по 86-му выпуску: 7,5 (Семь целых пять десятых) процентов годовых;
по 87-му выпуску: ставка рефинансирования Национального банка Республики Беларусь (далее – СР НБ РБ) с учетом ее изменения.

Величина процентного дохода по облигациям 84-го, 85-го и 86-го выпусков рассчитывается по следующей формуле:

$$D = \frac{Hn \times Пп}{100} \times \left(\frac{T365}{365} + \frac{T366}{366} \right),$$

где:
D – процентный доход по процентным облигациям, выплачиваемый периодически в течение срока их обращения;

Hп – номинальная стоимость облигаций;

Пп – ставка дохода (процентов годовых) за период, установленная эмитентом;

T365 – количество дней периода начисления дохода, приходящееся на календарный год, состоящий из 365 дней;

T366 – количество дней периода начисления дохода, приходящееся на календарный год, состоящий из 366 дней.

Величина процентного дохода по облигациям 87-го выпуска рассчитывается по следующей формуле:

$$D = \frac{Hn \times Пд1 \times \left(\frac{T365}{365} + \frac{T366}{366} \right) + Hn \times Пд2 \times \left(\frac{T365}{365} + \frac{T366}{366} \right) + \dots + Hn \times ПдN \times \left(\frac{T365}{365} + \frac{T366}{366} \right)}{100},$$

где:
D – переменный процентный доход по процентным облигациям;

Hп – номинальная стоимость облигаций;

Пд1, Пд2, ... ПдN – ставка дохода (процентов годовых) за соответствующую часть периода, в пределах которого СР НБ РБ была неизменной;

T365 – количество дней периода начисления дохода, приходящееся на календарный год, состоящий из 365 дней;

T366 – количество дней периода начисления дохода, приходящееся на календарный год, состоящий из 366 дней.

Расчет осуществляется по каждой облигации, исходя из фактического количества дней в году.

Округление рассчитанной суммы процентного дохода по облигациям производится математическим способом: по 84-86 выпускам – с точностью до двух знаков после запятой, по 87 выпуску – с точностью до 1 рубля.

Если срок (период) обращения облигации (период начисления процентного дохода) делится переходом с календарного года, состоящего из 365 дней, на календарный год, состоящий из 366 дней, либо наоборот, то при определении значений T365 и T366 уменьшается количество дней в первой части периода независимо от количества дней в календарном году.

Процентный доход по процентным облигациям, выплачиваемый периодически в течение срока их обращения, за первый период начисляется с даты, следующей за датой начала размещения облигаций, по дате его выплаты. Процентный доход по остальным периодам, включая последний, начисляется с даты, следующей за датой выплаты дохода за предшествующий период, по дате выплаты дохода за соответствующий период (дату погашения). При расчете количества дней периода начисления процентного дохода первый и последний дни периода считаются одним днем.

Если дата выплаты процентного дохода по облигации приходится на выходной (нерабочий) день, перечисление денежных средств при выплате процентного дохода осуществляется не позднее рабочего дня, следующего за выходным (нерабочим) днем, при этом проценты на сумму данного процентного дохода за указанный выходной (нерабочий) день не начисляются.

Процентный доход за последний период начисления процентного дохода по облигации выплачивается в день погашения данной облигации.

Выплата части процентного дохода в течение периода начисления процентного дохода не производится.

16. Период начисления процентного дохода по облигациям.

Период начисления дохода по облигациям – с 16.09.2014 по 15.09.2019 (с даты, следующей за датой начала размещения облигации, по дате начала погашения облигации) включительно.

Доход за первый период начисляется с даты, следующей за датой начала размещения облигации, по дате его выплаты включительно. Доход по остальным периодам, включая последний, начисляется с даты, следующей за датой выплаты дохода за предшествующий период, по дате выплаты дохода за соответствующий период начисления дохода (в последнем периоде – по дате начала погашения) включительно.

17. Даты выплаты периодически выплачиваемого процентного дохода. Даты формирования реестра владельцев облигаций для целей выплаты процентного дохода.

Доход выплачивается в дату окончания соответствующего периода начисления дохода:

№ п/п	Период начисления дохода			Дата формирования реестра владельцев облигаций для целей выплаты дохода
	Начало периода	Конец периода, дата выплаты дохода	Продолжительность периода, дней	
1	15.09.2014	15.12.2014	91	10.12.2014
2	15.12.2014	15.03.2015	90	11.03.2015
3	15.03.2015	15.06.2015	92	10.06.2015
4	15.06.2015	15.09.2015	92	10.09.2015
5	15.09.2015	15.12.2015	91	10.12.2015
6	15.12.2015	15.03.2016	91	10.03.2016
7	15.03.2016	15.06.2016	92	10.06.2016
8	15.06.2016	15.09.2016	92	12.09.2016
9	15.09.2016	15.12.2016	91	12.12.2016
10	15.12.2016	15.03.2017	90	10.03.2017
11	15.03.2017	15.06.2017	92	12.06.2017
12	15.06.2017	15.09.2017	92	12.09.2017
13	15.09.2017	15.12.2017	91	12.12.2017
14	15.12.2017	15.03.2018	90	12.03.2018
15	15.03.2018	15.06.2018	92	12.06.2018
16	15.06.2018	15.09.2018	92	12.09.2018
17	15.09.2018	15.12.2018	91	12.12.2018
18	15.12.2018	15.03.2019	90	12.03.2019
19	15.03.2019	15.06.2019	92	12.06.2019
20	15.06.2019	15.09.2019	92	11.09.2019

ЗАВЕРЕНО
Департамент по ценным бумагам
Министерства финансов
Республики Беларусь
Сушко С.А.
17.09.2014

УТВЕРЖДЕНО
Наблюдательным советом
ОАО «БПС-Сбербанк»
Протокол от 05.09.2014 № 13

18. Условия и порядок досрочного погашения (аннулирования) облигаций.

Эмитент может принять решение о досрочном погашении (аннулировании) облигаций настоящего выпуска либо его части в следующих случаях:

- принятия соответствующего решения Наблюдательным советом эмитента. О данном решении эмитент письменно уведомляет владельцев облигаций не позднее 3 (Трех) рабочих дней до установленной даты досрочного погашения облигаций;
- приобретения эмитентом всего объема облигаций настоящего выпуска либо его части до даты окончания срока обращения облигаций.

Кроме того, эмитент может принять решение об аннулировании облигаций, не размещенных на момент принятия такого решения.

При досрочном погашении владельцам облигаций выплачивается их номинальная стоимость, а также доход, рассчитанный с даты, следующей за датой выплаты дохода за предшествующий период, по дате начала досрочного погашения включительно.

Досрочное погашение облигаций осуществляется эмитентом в отношении лиц, указанных в реестре владельцев облигаций, который формируется депозитарием эмитента за 3 (Три) рабочих дня до установленной эмитентом даты начала досрочного погашения облигаций, путем перечисления в безналичном порядке в соответствии с требованиями законодательства Республики Беларусь причитающихся денежных средств на счета владельцев облигаций.

Обязанность эмитента по досрочному погашению облигаций считается исполненной с момента списания причитающихся денежных средств со счета эмитента по реквизитам счетов владельцев облигаций.

В случае отсутствия в реестре владельцев облигаций данных о счетах владельцев облигаций, а также в случае, если реестр содержит ошибочные банковские реквизиты, сумма, подлежащая выплате, депонируется на счете эмитента и выплачивается после письменного обращения владельца облигаций. Проценты по депонированным суммам не начисляются и не выплачиваются.

В соответствии с законодательством Республики Беларусь владельцы облигаций обязаны осуществить перевод досрочно погашаемых облигаций на счет «депо» эмитента не позднее рабочего дня, следующего за днем перечисления эмитентом денежных средств, необходимых для досрочного погашения облигаций по следующим реквизитам:

- получатель – ОАО «БПС-Сбербанк»;
- номер счета «депо» – 369-999100;
- раздел счета «депо» – 10;
- корреспондентский счет «депо» – 1000007;
- раздел корреспондентского счета «депо» – 00;
- основание перевода – «Договор купли-продажи облигаций (дата, номер).

19. Порядок погашения облигаций.

При погашении облигаций владельцу облигаций выплачивается номинальная стоимость облигаций, а также доход за последний период начисления дохода (иные неполученные доходы – при их наличии).

Погашение облигаций осуществляется эмитентом в отношении лиц, указанных в реестре владельцев облигаций, который формируется депозитарием эмитента за 3 (Три) рабочих дня до установленной эмитентом даты начала погашения облигаций, путем перечисления в безналичном порядке в соответствии с требованиями законодательства Республики Беларусь причитающихся денежных средств в валюте номинала на счета владельцев облигаций.

В случае если дата погашения выпадает на нерабочий день, погашение осуществляется в первый рабочий день, следующий за нерабочим днем. Проценты на сумму погашения за указанные нерабочие дни не начисляются и не выплачиваются.

В случае отсутствия в реестре владельцев облигаций данных о счетах владельцев облигаций, а также в случае если реестр содержит ошибочные банковские реквизиты, сумма, подлежащая выплате, депонируется на счет эмитента и выплачивается после письменного обращения владельца облигаций. Проценты по депонированным суммам не начисляются и не выплачиваются.

Обязанность эмитента по погашению облигаций считается исполненной с момента списания причитающихся денежных средств со счета эмитента по реквизитам счетов владельцев облигаций.

В соответствии с законодательством Республики Беларусь владельцы облигаций обязаны осуществить перевод погашаемых облигаций на счет «депо» эмитента не позднее рабочего дня, следующего за днем перечисления эмитентом денежных средств, необходимых для погашения облигаций по следующим реквизитам:

- переводополучатель – ОАО «БПС-Сбербанк»;
- номер счета «депо» 369-999100;
- раздел счета «депо» – 25;
- корреспондентский счет «депо» – 1000007;
- раздел корреспондентского счета «депо» – 00;
- основание перевода – «Перевод ценных бумаг на счет «депо» эмитента в связи с их погашением».

20. Условия и порядок приобретения облигаций эмитентом до даты начала их погашения.

В период обращения облигаций эмитент осуществляет приобретение (выкуп) облигаций у любого их владельца в предусмотренном настоящим пункте порядке.

Приобретение облигаций осуществляется через торговую систему ОАО «Белорусская валютно-фондовая биржа» в соответствии с правилами биржи и (или) на внебиржевом рынке, в местах продажи облигаций, с заключением соответствующего договора.

Выкуп осуществляется по цене, равной номинальной стоимости облигации, в следующие даты: 15.12.2014, 15.03.2015, 15.06.2015, 15.09.2015, 15.12.2015, 15.03.2016, 15.06.2016, 15.09.2016, 15.12.2016, 15.03.2017, 15.06.2017, 15.09.2017, 15.12.2017, 15.03.2018, 15.06.2018, 15.09.2018, 15.12.2018, 15.03.2019, 15.06.2019.

Если установленная дата выкупа выпадает на нерабочий день, определенный таковым, выкуп облигаций осуществляется эмитентом по номинальной стоимости облигации – в первый рабочий день, следующий за нерабочим днем. Проценты по выкупленным облигациям за указанные нерабочие дни не начисляются и не выплачиваются.

Для продажи облигаций эмитенту владельцы облигаций обязаны:

- подготовить заявление, содержащее:
полное наименование владельца облигаций;
место нахождения и контактные телефоны владельца облигаций;
номер выпуска облигаций и количество продаваемых облигаций;
наименование профессионального участника рынка ценных бумаг, который будет осуществлять продажу облигаций на бирже (в случае, если владелец облигаций не является профессиональным участником рынка ценных бумаг);
согласие с условиями приобретения облигаций эмитентом;
подпись уполномоченного лица и печать владельца облигаций;
- предоставить эмитенту указанное заявление не позднее 3 (Трех) рабочих дней до предполагаемой даты продажи облигаций;
- обеспечить не позднее 10:00 дня продажи облигаций эмитенту наличие облигаций на соответствующем разделе своего счета «депо»;
- в случае если для осуществления продажи облигаций эмитенту владельцу облигаций необходимо принятие решения соответствующего органа, или получение согласования, или получение разрешения – заблаговременно принять (получить) данное решение (согласование, разрешение).

Кроме того, в период обращения облигаций эмитент имеет право: приобретать облигации в иные сроки (цену и количество приобретаемых облигаций определяет эмитент), начиная с 29.09.2014;

осуществлять дальнейшую реализацию или досрочное погашение выкупленных облигаций;

совершать иные действия с облигациями в соответствии с законодательством Республики Беларусь.

21. Информация о порядке конвертации облигаций в облигации другого выпуска с более поздней датой погашения.

Конвертация облигаций осуществляется на основании письменного согласия владельца облигаций с последующим заключением соответствующего договора.

Конвертация облигаций осуществляется эмитентом: до даты окончания срока их обращения – в отношении владельцев облигаций, давших письменное согласие на конвертацию облигаций; при их погашении – в отношении владельцев облигаций, давших письменное согласие на конвертацию облигаций, указанных в реестре владельцев облигаций, сформированном на дату, указанную в пункте 19 настоящей Краткой информации.

Конвертация облигаций осуществляется в течение следующего срока: начало конвертации – после государственной регистрации облигаций нового выпуска, размещаемых путем конвертации облигаций; окончание конвертации – не позднее следующего дня после даты, указанной в пункте 14 настоящей Краткой информации.

Письменное согласие владельца облигаций на их конвертацию должно быть представлено эмитенту не позднее 3 (Трех) рабочих дней до даты начала погашения облигаций, подлежащих конвертации.

Заключение соответствующих договоров между эмитентом и владельцем облигаций осуществляется не позднее 2 (Двух) рабочих дней, следующих за днем получения письменного согласия владельца облигаций на их конвертацию.

Владелец облигаций не позднее рабочего дня, следующего за днем зачисления на его счет «депо» облигаций эмитента нового выпуска, размещаемых путем конвертации облигаций, обязан осуществить перевод погашаемых облигаций на счет «депо» эмитента.

22. Основания, по которым выпуск облигаций может быть признан несостоявшимся.

Эмитентом не устанавливаются основания признания выпуска облигаций несостоявшимся.

23. Условия и порядок возврата средств инвесторам при запрещении выпуска облигаций регистрирующим органом.

В случае запрещения регистрирующим органом выпуска (выпусков) облигаций, эмитент в месячный срок с момента получения от регистрирующего органа уведомления о запрещении выпуска возвращает владельцам облигаций денежные средства, полученные в оплату размещенных облигаций, с уплатой накопленного по таким облигациям процентного дохода за пользование денежными средствами по установленной в пункте 15 настоящей Краткой информации ставке процентного дохода, и письменно уведомляет регистрирующий орган о возврате денежных средств владельцам облигаций в полном объеме.

24. Дата и номер государственной регистрации облигаций.

Облигации зарегистрированы регистрирующим органом 17.09.2014 г. Номер государственной регистрации: 84-го выпуска: 5-200-02-2278; 85-го выпуска: 5-200-02-2279; 86-го выпуска: 5-200-02-2280; 87-го выпуска: 5-200-02-2281.

25. Место, время и способ ознакомления с более подробной информацией (проспектом эмиссии).

С более подробной информацией и проспектом эмиссии облигаций можно ознакомиться по юридическому адресу эмитента, а также в подразделениях эмитента, расположенных вне места нахождения эмитента. Перечень структурных подразделений эмитента, расположенных вне места нахождения эмитента:

№ п/п	Подразделения	Адрес
1	Региональная дирекция №100	224005, г. Брест, ул. Мицкевича, 10
2	Центр банковских услуг №101	225320, г. Барановичи, ул. Дзержинского, 7 (здание банка)
3	Центр банковских услуг №103	225710, г. Пинск, ул. Первомайская, 46
4	Региональная дирекция №200	210602, г. Витебск, ул. Ленина, 26/2
5	Центр банковских услуг №202	211440, г. Новополоцк, ул. Олимпийская, 11
6	Центр банковских услуг №203	211391, г. Орша, ул. Комсомольская, 11а
7	Центр банковских услуг №204	211400, г. Полоцк, ул. Ленина, 15а
8	Центр банковских услуг №206	211180, г. Лепель, ул. Войкова, 130а
9	Центр банковских услуг №207	210015, г. Витебск, пр-т Черняховского, 27
10	Региональная дирекция №300	246050, г. Гомель, ул. Крестьянская, 29а
11	Центр банковских услуг №310	246018, г. Гомель, ул. Якуба Коласа, 6а
12	Центр банковских услуг №316	247960, г. Житковичи, ул. Социалистическая, 28а
13	Центр банковских услуг №320	247673, г. Рогачев, ул. Ленина, 69
14	Центр банковских услуг №324	247760, г. Мозырь, ул. Ленинская, 2
15	Центр банковских услуг №327	247500, г. Речица, ул. Урицкого, 19а
16	Центр банковских услуг №333	247434, г. Светлогорск, ул. Ленина, 49а
17	Региональная дирекция №400	230023, г. Гродно, ул. Первого Мая, 2
18	Центр банковских услуг №401	231300, г. Лида, ул. Мицкевича, 6а (здание банка)
19	Центр банковских услуг №402	231895, г. Волковыск, ул. Горбатова, 2
20	Центр банковских услуг №404	231000, Сморгонь, ул. Советская, 19
21	Центр банковских услуг №501	222160, г. Жодино, ул. Деревянко, 3а
22	Центр банковских услуг №502	222520, г. Борисов, ул. Орджоникидзе, 5А
23	Центр банковских услуг №503	223710, г. Солигорск, ул. Ленина, 18 (здание отделения)
24	Центр банковских услуг №504	222310, г. Молодечно, ул. Партизанская, 6
25	Центр банковских услуг №505	223610, г. Слуцк, ул. Ленина, 136 (здание ЦБУ г. Слуцк)
26	Региональная дирекция №600	212030, г. Могилев, ул. Первомайская, 56
27	Центр банковских услуг №601	213826, г. Бобруйск, ул. Пушкина, 172
28	Центр банковских услуг №602	213760, г. Осиповичи, ул. Сумченко, 35
29	Региональная дирекция №700	220035, г. Минск, пр-т Машерова, 80
30	Центр банковских услуг №701	220039, г. Минск, ул. Чкалова, 18
31	Центр банковских услуг №702	220013, г. Минск, ул. Сурганова, 39
32	Центр банковских услуг №703	220004, г. Минск, ул. Кальварийская, 4а
33	Центр банковских услуг №704	220037, г. Минск, ул. Уральская, 1а (здание отделения)
34	Центр банковских услуг №705	220009, г. Минск, ул. О. Кошова, 9 (жилой дом)
35	Центр банковских услуг №706	220004, г. Минск, ул. Романовская Слобода, 14а
36	Центр банковских услуг №707	220050, г. Минск, ул. Свердлова, 24
37	Центр банковских услуг №777	220005, г. Минск, б-р имени Мулявина, 6

Директор Департамента финансовых рынков эмитента **С.А. Стецюра**
Главный бухгалтер эмитента **А.В. Борейко**

Лицензия Национального банка Республики Беларусь № 4 от 05.06.2013 года на осуществление банковской деятельности. УНП 100219673 ОАО «БПС-Сбербанк»

ПРОЕКТНАЯ ДЕКЛАРАЦИЯ ЗАСТРОЙЩИКА ОТ 18.09.2014

Сведения о застройщике: Белорусско-английское Совместное закрытое акционерное общество «ЛадаГарант» (СЗАО «ЛадаГарант»). СЗАО «ЛадаГарант» является универсальным правопреемником СП «Лада ОМС - Холдинг» ЗАО.

Местонахождение: г. Минск, ул. Щорса, 1А, пом. 15.

Режим работы: рабочие дни с понедельника по пятницу с 8.30 до 17.30, обед с 13.00 до 14.00; выходной день – суббота, воскресенье.

Данные о государственной регистрации: зарегистрировано Минским горисполкомом в Едином государственном регистре юридических лиц и индивидуальных предпринимателей за № 100934617.

Сведения о проектах жилых домов, введенных в эксплуатацию за последние 5 лет:

- 9-этажный 5-секционный 175-квартирный жилой дом №91 по ул. Грушевской в г. Минске;
- 15-17-этажный одноквартирный 82-квартирный жилой дом №15 по ул. Маяковского в г. Минске со встроенно-пристроенными помещениями подземного гаража-стоянки, магазина и аптеки;
- 7-этажный 5-секционный 135-квартирный жилой дом №3 по ул. Щорса;
- 15-этажный одноквартирный 89-квартирный жилой дом №8 по 3-й ул. Щорса;
- 9-этажный 4-секционный 135-квартирный жилой дом №1 по ул. Щорса в г. Минске;
- 10-этажный 7-секционный 261-квартирный жилой дом №44 по ул. Железнодорожной в г. Минске;
- 13-этажный 6-секционный 426-квартирный жилой дом №23 по пр. Дзержинского (I-пусковой комплекс (4-секции)) в г. Минске.

Цель проекта – строительство объекта «Многоэтажный жилой дом, не повышенной комфортности, с объектами социальности и многоуровневая стоянка для автомобилей со встроенно-пристроенными помещениями автоцентра в квартале застройки в границах пр. Дзержинского – пр. Жукова – ул. Железнодорожная – ул. Щорса в городе Минске. 1-й этап. Корректировка проекта по перепланировке двухуровневых квартир в одноуровневые». (2А пусковой комплекс).

С привлечением денежных средств граждан

и юридических лиц путем заключения договоров создания объектов долевого строительства.

В пусковом комплексе 2А: этажность – 13, площадь жилого здания – 11 328,3 кв.м общая площадь квартир 9 643,4 кв.м, всего в доме 143 квартиры.

Сведения о сроках реализации: Начало строительства – октябрь 2013 г. Ввод объекта в эксплуатацию – сентябрь 2015 г.

У Застройщика имеются:

- решение Мингорисполкома от 02.12.2010 № 2906 «О разрешении проведения проектно-изыскательских работ, строительства, реконструкции, модернизации и сноса объектов, внесения изменений в проектно-сметную документацию и строительства объекта по проекту с изменениями, о внесении изменений в решения горисполкома»;
- свидетельство (удостоверение) № 500/1393-2942 от 20.12.2013 о государственной регистрации на право временного пользования на земельный участок с кадастровым номером 500000000005005497, расположенный по адресу: г. Минск в границах пр. Дзержинского – пр. Жукова – ул. Железнодорожная – ул. Щорса, площадью 2,4416 га;
- свидетельство (удостоверение) № 500/708-2983 от 09.01.2009 о государственной регистрации на право временного пользования на земельный участок с кадастровым номером 500000000005005142, расположенный по адресу: г. Минск в границах пр. Дзержинского – пр. Жукова – ул. Железнодорожная – ул. Щорса, площадью 0,7029 га;
- проектно-сметная документация, прошедшая в установленном порядке государственную экспертизу в РУП «Белгосэкспертиза Минстройархитектуры» (заключение от 04.12.2007 № 2685-5/07, от 14.01.2008 г. № 113-5/08, от 04.08.2010 №859-15/10).
- разрешение на производство строительно-монтажных работ от 11.-1.2014 г. №2-203Ж-049/13. Договор строительного подряда с ООО «Буд М» № 10/2013 от 11.10.2013 г. (в редакции от 28.10.2013 г.)

Местонахождение строящегося объекта: г. Минск, пересечение пр. Дзержинского – пр. Жу-

кова, в квартале пр. Дзержинского – пр. Жукова – ул. Железнодорожная – ул. Щорса.

Коллективно предлагаемые для заключения договоров создания объектов долевого строительства.

- По жилому дому:
- 1-комнатные – 50 шт.
 - 2-комнатные – 10 шт.
 - 3-комнатные – 20 шт.
- Цена одного квадратного метра** общей площади жилых помещений (без отделки) составляет:
- 1-комнатные квартиры – 1600 долларов США в эквиваленте в белорусских рублях по курсу НБ РБ на день оплаты;
 - 2-комнатные квартиры – 1430 долларов США в эквиваленте в белорусских рублях по курсу НБ РБ на день оплаты;
 - 3-комнатные квартиры – 1430 долларов США в эквиваленте в белорусских рублях по курсу НБ РБ на день оплаты.

Предлагаем для заключения договоров создания объектов долевого строительства по нежилым помещениям:

Офисные помещения, магазин «Детский мир» – 210,1 м² по цене – 2400 долларов США с НДС. Действует система скидок. Платежи по договору создания объекта долевого строительства осуществляются с пересчетом долларовой эквивалента в белорусские рубли по курсу, установленному Национальным банком Республики Беларусь в день оплаты.

Элементы благоустройства: создаются площадки для отдыха, детская площадка, газоны, озеленение; покрытие проездов к дому – асфальтобетон, тротуаров – мелкоразмерная плитка.

Общее имущество дольщиков – межквартирные лестничные клетки, лестницы, коридоры, крыша, техподполье, несущие, ограждающие конструкции, оборудование, находящееся за пределами или внутри жилых и нежилых помещений, элементы благоустройства и озеленения.

Условия ознакомления с информацией по проекту: тел.: 8-017-220-40-43, VELCOM 8-029-699-40-93, 8-029-699-40-32; на сайте http://www.lada.by/ либо по адресу: г. Минск, ул. Щорса, 1А, комн. 305.

РУП «ЖИЛКОММУНТЕХНИКА» ИЗВЕЩАЕТ О ПРОВЕДЕНИИ АУКЦИОННЫХ ТОРГОВ ПО ПРОДАЖЕ СОБСТВЕННОСТИ ОАО «БРЕСТЛИФТ»

Номер лота	Наименование объекта	Местонахождение объекта	Начальная цена продажи, руб. без НДС	Размер задатка, руб.	Право на земельный участок	Условия продажи
ЛОТ № 1	1. Капитальное строение (инв. № 110/С-90133), общ. пл. 27,0 м ² – гараж	Брестская обл., г. Барановичи, ул. Советская, д. 144а	99 675 000	9 967 500	0,1169 га право постоянного пользования (64/285 доли в праве)	без условий
	2. Капитальное строение (инв. № 110/С-90138), общ. пл. 30,0 м ² – гараж					
	3. Капитальное строение (инв. № 110/С-90145), общ. пл. 36,0 м ² – склад					
	4. Капитальное строение (инв. № 110/С-90148), общ. пл. 24,0 м ² – склад					
	5. Капитальное строение (инв. № 110/С-90153), общ. пл. 11,0 м ² – склад					
Продавец (Балансодержатель) – ОАО «Брестлифт»						
Организатор торгов – РУП «Жилкоммунтехника» Филиал «Центр «Белтехинвентаризация» Брестское областное управление						
Срок заключения договора купли-продажи – Не позднее 20 рабочих дней с момента подписания протокола аукционных торгов						
Условия оплаты – Оплата производится в соответствии с заключенным договором купли-продажи						
Номер р/сч для перечисления задатка – р/сч 3012105618108 в региональной дирекции № 700 ОАО «БПС-Сбербанк» по г. Минску, код 369, УПН 102353509						
Аукцион состоится 21 октября 2014 г. в 11.00 по адресу: г. Брест, ул. Наганова, 10-325 Филиал «Центр «Белтехинвентаризация»						

- Для участия в аукционе необходимо предоставить:**
1. Заявление на участие в аукционе по установленной форме и подписанное соглашение о правах и обязанностях с Филиалом «Центр «Белтехинвентаризация»».
 2. Заверенную банком копию платежного поручения о внесении задатка на расчетный счет организатора торгов.
 3. Юридическим лицам – резидентам Республики Беларусь – копию документа, подтверждающего государственную регистрацию юридического лица; представителю юридического лица – доверенность (документ, подтверждающий полномочия должностного лица).
 4. Юридическим лицам – нерезидентам Республики Беларусь – легализованные в установленном порядке копии учредительных документов и выписку из торгового реестра страны происхождения (выписка должна быть произведена не ранее чем за 6 месяцев до даты подачи заявления на участие в аукционе); представителю юридического лица – доверенность (документ, подтверждающий полномочия должностного лица).
 5. Индивидуальным предпринимателям – копию документа, подтверж-

- дающего государственную регистрацию; представителю индивидуального предпринимателя – доверенность (документ, подтверждающий полномочия должностного лица).
 6. Физическим лицам – представителю физического лица – доверенность (документ, подтверждающий полномочия должностного лица) и документ, удостоверяющий личность данного представителя.
 7. При подаче документов на участие в аукционе физические лица, представители физических и юридических лиц, предъявляют паспорт или иной документ, удостоверяющий личность.
 8. Участник аукциона, выигравший торги, либо лицо, признанное покупателем, оплачивает продавцу НДС в размере 20% от продажной цены объекта, стоимость затрат на организацию и проведение аукционных торгов – Организатору аукционных торгов.
- Заявления на участие в аукционе принимаются по адресу: г. Брест, ул. Наганова, 10, каб. 329 в рабочие дни с 9.00 до 17.00. Последний день приема заявлений – 20 октября 2014 г. до 17.00. Контактные тел.: 8 029 626 72 52 ; 8 0162 23 92 59.**

Гродненский филиал РУП «Институт недвижимости и оценки» ИЗВЕЩАЕТ О ПРОВЕДЕНИИ ОТКРЫТОГО АУКЦИОНА ПО ПРОДАЖЕ ИМУЩЕСТВА

Наименование	Характеристика
ЛОТ 1	
Наименование объекта, краткая характеристика	Капитальное строение, инв. № 450/С-26291 (назначение – здание специализированное розничной торговли, наименование – здание магазина), площадью 115,2 кв.м, расположенное по адресу: г. Слоним, ул. Фабричная, 1А. Составные части и принадлежности: 2 пристройки.
Земельный участок, на котором расположен объект	Кадастровый номер 425450100001006522, площадью 0,0177 га (назначение – земельный участок для обслуживания зданий магазина), расположенный по адресу: г. Слоним, ул. Фабричная, 1А
Начальная цена продажи	104 877 511 (сто четыре миллиона восемьсот семьдесят тысяч пятьсот одиннадцать) белорусских рублей без учета НДС
Сумма задатка	10 487 751 (десять миллионов четыреста семьдесят семь тысяч пятьсот одиннадцать) белорусский рубль
Продавец	Слонимский филиал Гродненского областного потребительского общества, г. Слоним, ул. Маяковского, 6, тел. 8-01562-215-91
Организатор торгов	Гродненский филиал РУП «Институт недвижимости и оценки», г. Гродно, ул. Врублевского, д. 3, каб. 209, тел. 41-98-32, 41-98-34
Условия аукциона	Без условий
Условия оплаты	По договоренности сторон
Срок заключения договора купли-продажи	Не позднее 20 рабочих дней с момента подписания протокола аукционных торгов
Номер р/сч для перечисления задатка	р/сч 3012579170017 в Дирекции ОАО «Белинвестбанк» по Гродненской области, БИК 153001739, УНП 500833225.
Аукцион состоится 21 октября 2014 г. в 11.00 по адресу: Гродненская область, г. Гродно, ул. Врублевского, 3, 209	

К участию в аукционе допускаются физические лица, юридические лица и индивидуальные предприниматели, подавшие организатору аукциона в названный в извещении срок заявление с приложением необходимых документов и внесшие в установленном порядке на указанный в извещении текущий (расчетный) счет сумму задатка, получившие билеты участников аукциона с указанием даты регистрации заявления и заключившие с организатором аукциона соглашение о правах и обязанностях сторон в процессе подготовки и проведения аукциона.

Для участия в аукционе в указанный в извещении срок в Гродненский филиал РУП «Институт недвижимости и оценки» подается заявление на участие в аукционе со следующими документами: заверенная банком копия платежного поручения о внесении суммы задатка на текущий (расчетный) счет, указанный в извещении; *юридическим лицам – резидентом Республики Беларусь* – копия документа, подтверждающая государственную регистрацию юридического лица; *индивидуальным предпринимателем* – документ, подтверждающий государственную регистрацию индивидуального предпринимателя, и его копия, которая заверяется организатором аукциона; *юридическим лицам – нерезидентом Республики Беларусь* – легализованные в установленном порядке копии учредительных документов и выписка из торгового реестра страны происхождения (выписка должна быть подготовлена в течение шести месяцев до подачи заявления на участие в аукционе) либо иное эквивалентное доказательство юридического статуса в соответствии с законодательством страны происхождения; документ о финансовой состоятельности, выданный обслуживающим банком или иной кредитно-финансовой организацией, с достоверным переводом на белорусский или русский язык.

При подаче документов на участие в аукционе организатору аукциона

предъявляются: представителем юридического лица, индивидуального предпринимателя – доверенность (документ, подтверждающий полномочия должностного лица) и документ, удостоверяющий личность этого представителя; физическим лицам – документ, удостоверяющий личность физического лица; представителем физического лица – доверенность и документ, удостоверяющий личность физического лица.

Прием заявлений на участие в аукционе со всеми необходимыми документами заканчивается в установленном организатором аукциона день и время, указанные в извещении. Заявления, поступившие после установленного срока, не рассматриваются. Сроком поступления заявления является дата его регистрации в журнале регистрации заявлений на участие в аукционе. Организатор аукциона имеет право снять предмет аукциона с торгов в любое время, но не позднее чем за 3 календарных дня до назначенной даты проведения аукциона, о чем организатором аукциона извещаются участники аукциона.

В процессе торгов начальная цена повышается аукционистом до тех пор, пока только один участник согласится приобрести предмет торгов. Данный участник объявляется победителем торгов. Если аукцион признан несостоявшимся в силу того, что заявление на участие в нем подано только одним лицом, предмет аукциона продается этому лицу при его согласии по начальной цене, увеличенной на 5 процентов.

Заявления на участие в аукционе принимаются по адресу: г. Гродно, ул. Врублевского, 3, каб. 209, с 8.30 до 17.30 (понедельник – четверг) и с 8.30 до 16.30 (пятница). Последний день приема заявлений – 15 октября 2014 г. до 15.00. Телефон для справок: 41-98-32, 41-98-34 – Гродненский филиал РУП «Институт недвижимости и оценки».

Вядучая рубрыкі Ірына ТАМКОВІЧ. Тел. 8 (017) 287-18-15

ПАРША БУЛЬБЫ

Любімая шмат кім агародніна мае схільнасць да розных хвароб. Асабліва часта бульба хварэе на паршу. Звычайна нявольнітыя агароднікі ведаюць толькі адно слова «парша», калі бачаць клубні бульбы з рознымі язвамі, увагнутасцямі, «бародаўкамі» і іншымі пашкодваннямі. Больш дасведчаныя агароднікі ведаюць, што ёсць некалькі відаў паршы, выкліканай рознымі ўзбуджальнікамі: чорная, звычайная, парошыстая, серабрыстая. Усе яны адрозніваюцца не толькі біялагічнымі асаблівасцямі і вонкавымі прыкметамі пашкоджання клубняў, але, галоўнае, ступенню шкоднасці, і неаднолькава працягваюцца ў розных кліматычных умовах, тыпах глебаў.

ВІДЫ

Чорная парша

Пры гэтым захворванні клубні ўсыпаныя «воспінкамі» няправільнай формы і рознай велічыні, якія нагадваюць па вонкавым выглядзе камячкі гразі, што прыстала. Гэтыя «воспінкі» — стадыя спакою ўзбуджальніка чорнай паршы, у якой грыб зімуе на клубнях, у глебе і на раслінных рэштках. Паколькі «воспінкі» не псуецца мяккаць клубняў і лёгка саскарабаюцца з іх лупіны, з такой паршой звычайна ніхто не змагаецца.

Але ва ўзбуджальніка гэтай хваробы, акрамя стадыі спакою ў выглядзе «воспінка», ёсць яшчэ вельмі небяспечныя стадыі развіцця: агрэсіўная і палавая. Агрэсіўная стадыя выяўляецца пасля пасадкі клубняў, калі адбываецца прарастанне «воспінка» у парасткі бульбы і ўкараненне грыбніцы ва ўсе клеткі расліны. Гэта прыводзіць да зрэджвання ўсходаў, завядання ўсёй расліны, да ўтварэння ў пазухах лісця дробных паветраных клубняў, часам да пачырванення і скручвання верхніх лістоў. Акрамя таго, у сярэдзіне лета ўнізе сцёблаў добра прыкметны белы налёт — палавая стадыя грыба, якая выклікае захворванне, якое

назваецца «белай ножкай» і сведчыць пра асабліва моцнае развіццё хваробы.

На чорную паршу хварэюць таксама рэдзька, капуста, буракі, морква, салата, гарбуз, агуркі і іншыя культуры — усяго каля 160 відаў з многіх сямействаў. Ранняяспелыя гатункі больш успрымальныя да гэтага захворвання, чым позняяспелыя.

Звычайная парша

У клубняў бульбы, заражаных звычайнай паршой, зніжаецца пажыўная каштоўнасць, павялічваецца колькасць адходаў пры чыстцы, памяншаецца колькасць крухмалу, пагаршаецца і таварны выгляд. Выкарыстанне хворых клубняў на насенне зніжае ўраджай на 15-40 %.

Вядомыя чатыры тыпы звычайнай паршы: плоская, выпуклая, глыбокая і сеткаватая.

Плоская парша выяўляецца, як правіла, на маладых клубнях, утвараючы на іх іржава-карычневую струпападобную язву, якія пашкоджваюць самы верхні слой лупіны.

Выпуклая парша можна адрозніць па ўтварэнні на паверхні клубняў «бародавак» або выпуклых струпоў, у астатнім яна не адрозніваецца ад плоскай паршы.

Найбольш шкодна **глыбокая форма паршы**, якая

працягваецца звычайна ў перыяд уборкі бульбы і ўтварае на клубнях карычневую язву, акружаныя разарванай лупінай, якія пранікаюць у мяккаць клубня на глыбіню да 0,5 см.

Сеткаватую паршу можна пазнаць па суцэльнай шурпатай паверхні, якая складаецца з неглыбокіх канавак, што перасякаюцца ў розных напрамках. Пры ўборцы бульбы з вільготнай глебы ў глыбіні язвачка можна бачыць шараваты, зялёны налёт прамяністых грыбоў, які хутка знікае на паветры.

Споры ўзбуджальнікаў звычайнай паршы з хворых клубняў або з глебы пранікаюць у здаровыя клубні пераважна ў маладым узросце. Яны здольныя выжываць доўгі час пры марозе 30 °С і захоўваюцца ў высушаным стане больш за два гады.

Парошыстая парша

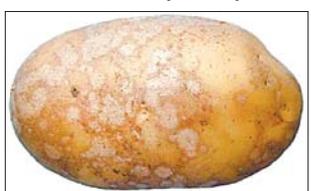
На свежасабраных клубнях заражэнне працягваецца ў выглядзе язвы з абрыўкамі верхніх і ніжніх слаёў лупіны. На дне язвы, якія маюць зорчату форму, відаць парашкападобную бурую масу спор узбуджальніка хваробы. Заражэнне раслін бульбы адбываецца спорами, якія распаўсюджваюцца ў хворых клубнях або ў глебе, дзе яны здольныя існаваць да 5 гадоў.

Серабрыстая парша

На яе хварэе толькі бульба, у асноўным клубні, асабліва ў канцы лета. Гэтае захворванне можна выявіць ужо пры выкопванні клубняў па слаба прыкметных, крыху ўціснутых светла-карычневых плямах.

Шкоднасць хваробы выяўляецца галоўным чынам падчас захоўвання, асабліва ясты, калі клубні пакрываюцца цёмна-карычневымі ўціснутымі

тымі плямамі з серабрыстым бляскам, добра бачным на мокрай паверхні, бурэюць і загниваюць, парасткі адміраюць і не даюць усходаў.

Крыніцай інфекцыі служаць заражаныя клубні, радзей глеба, дзе грыб доўга захоўваецца. Паражэнне серабрыстай паршой спрыяе пранікненню ў клубні падчас захоўвання ўзбуджальнікаў іншых грыбных і бактэрыяльных хвароб.

МЕРЫ БАРАЦЬБЫ

Парша развіваецца найбольш моцна, калі рэакцыя глебы бліжкая да шчолачнай, таму нельга пры правядзенні пасадкі ўносіць пад бульбу свежы гной. Лепш вясной выкарыстоўваць перагной.

Калі вы ўсё ж такі высадзілі клубні з невялікімі пашкоджаннямі паршой, то трэба ў фазу цвіцення, калі пачынаецца працэс утварэння клубняў, добра паліваць бульбу вадой.

Неабходна пры шчолачнай рэакцыі глебы (рН > 7) зрабіць падкисленне глебы. Для гэтага трэба ўнесці пад бульбу раствор сульфату амонію, з разліку 2 сталовыя лыжкі на 10 л вады, расходуючы па 0,5 л раствора на куст. Паліў гэтым раствором трэба праводзіць падчас цвіцення.

Нельга штучна ашчэлачваць глебу шляхам унясення вапны, даламітавай мукі або мелу перад пасадкай бульбы.

Адным з важных метаў барацьбы з паршой бульбы, пры наяўнасці такой магчымасці, з'яўляецца захаванне севазвароту. Карысна размяшчаць бульбу пасля бабовых культур.

Неабходна перад пасадкай праводзіць загартоўку клубняў святлом.

Выкарыстоўвайце сарты, якія маюць адносную ўстойлівасць да паршы.

СЁННЯ

Сонца	Усход	Заход	Даўжыня дня
Мінск	6.47	19.19	12.32
Віцебск	6.36	19.09	12.33
Магілёў	6.37	19.09	12.32
Гомель	6.35	19.05	12.30
Гродна	7.03	19.34	12.31
Брэст	7.04	19.34	12.30

Месяц

Апошняя квадра 16 верасня. Месяц у сузор'і Рака.

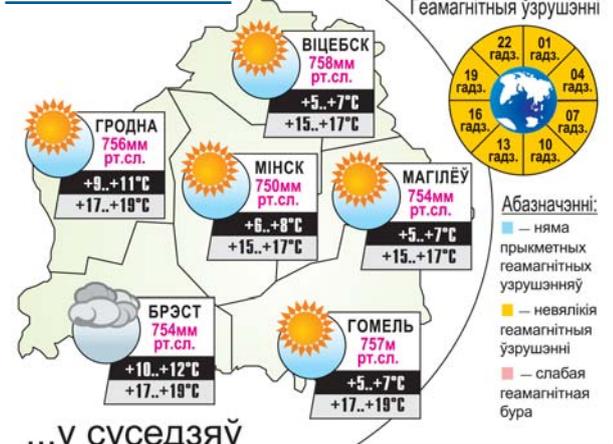
Імяніны

Пр. Елізаветы, Раісы, Апанаса, Глеба, Захара, Максіма, Фёдара, К. Ірмы, Ірэны, Мацея, Станіслава, Юзафа.

Фота Аляксандра ШАБЛЮКА.

ЗАЎТРА

..у суседзях

ВАРШАВА	+17...+19°C	КІЕЎ	+17...+19°C	РЫГА	+17...+19°C
ВІЛЬНЮС	+16...+18°C	МАСКВА	+17...+19°C	С.ПЕЦЯРБУРГ	+16...+18°C

УСМІХНЕМСЯ

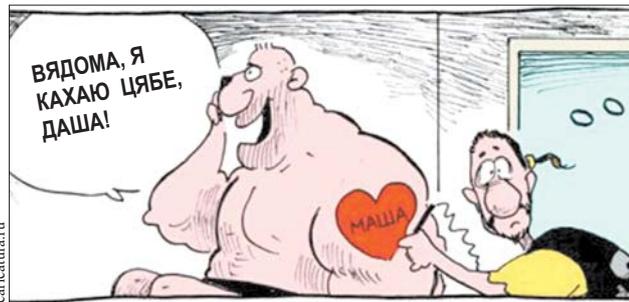
Заўважыў: калі не выходзіць з дому, то і грошы перастаюць знікаць загадкавым чынам.

— Добры дзень! Мы пачынаем семінар «Як за адзін дзень зарабіць дзесяць мільёнаў рублёў». Пытанне да залы: колькі каштаваў квіток на семінар?

— Дзесяць тысяч рублёў.
— А колькі месцаў у гэтай зале?
— Тысяча.
— Дзякуй, семінар скончаны.

Жанчыны любяць карміць сваіх мужчын: накрыве на стол, сядзе побач і ўважліва глядзіць, як мужчына есць. Прычым, чым горш гатуе, тым больш уважліва глядзіць...

Жонка тэлефануе мужу:
— Мілы, у мяне ёсць для цябе дзве навіны: добрая і дрэнная.
— У мяне няма зараз часу, скажы толькі добрую.
— Ну-у... Увогуле, падушка бяспекі працуе...

Людзі вельмі адасобленыя, нават скрытныя, іх свет вельмі асабісты і ў яго няпроста трапіць староннім асобам. Яны могуць цалкам залежаць ад сваіх партнёраў, але ў той жа час многія з іх здольны рашуча і нечакана разарваць сяброўства, калі іх што-небудзь не задаволіць. Яны прывыклі ўсё спасцігаць сваім розумам, схільны да разважанняў; задумлівыя і глыбокія, яны ставяцца да жыцця сур'ёзна, магчыма нават занадта. Сябрам і блізкім неабходна ведаць, калі да іх можна звярнуцца з любым пытаннем, а калі лепш за ўсё пакінуць іх у адзіноце.

Даты Падзеі Людзі

1819 год — нарадзіўся Жан Бернар Леон Фуко, французскі фізік. Маятнік Фуко, ток Фуко — кожнаму з нас са школьнай парты вядомыя гэтыя назвы. Французскі вучоны Жан Бернар Фуко вымяраў хуткасць святла ў паветры і вадзе, пацвердзіў хвалевую прыроду святла, з дапамогай маятніка прадэманстравалі вярчэнне Зямлі вакол восі. Ён вынайшаў гіраскоп, які і цяпер шырока выкарыстоўваецца ў тэхніцы і навігацыі. З 1855 года Фуко, з'яўляючыся супрацоўнікам Парыжскай абсерваторыі, распрацаваў прэцызійны спосаб вырабу люстэраў для вялікіх рэфлектарай. Замест металічных ён прапанаваў выкарыстоўваць больш лёгкія і танныя шкляныя люстэры, пакрытыя сярэбранай плёнкай.

1925 год — за подпісам старшыні ЦВК СССР Міхаіла Іванавіча Калініна з'явіўся першы ў савецкай гісторыі закон аб абавязковай ваеннай службе. Забіраючы моладзь пад ружжо, бальшавікі спасылаліся на складанае міжнароднае становішча. Да 1925-га мара аб сусветнай рэвалюцыі ўжо змянілася размовамі аб пабудове сацыялізму.

му ў адной асобна ўзятай краіне, для чаго патрэбна была вялікая армія. Пацыфісцкія матывы, уласцівыя Леніну і яго папалчнікам у гады Першай сусветнай вайны, шмат у чым аблегчылі ім шлях да ўлады. Цяпер жа яны змяніліся звыклай для імперыі мілітарызскай рыторыкай. Ваяваць, як не раз бывала ў айчынай гісторыі, браліся не ўменнем, а колькасцю. І ў канцы 20-х, і ў 30-я гады ўзровень падрыхтоўкі чырвонаармейцаў заставаўся дастаткова нізкім.

1934 год — 80 гадоў таму нарадзіўся (горад Віцебск) Канстанцін Дзмітрыевіч Чубанаў, беларускі вучоны ў галіне экалогіі і лесаводства, доктар біялагічных навук (1992). У 1959 годзе скончыў Беларускі лесатэхнічны інстытут. З 1964-га — у Бярэзінскім біясферным запаведніку (з 1968 года — намеснік дырэктара). З 1971 года — у Цэнтральным батанічным садзе НАН Беларусі. Аўтар навуковых прац па праблемах уздзянення антрапагенных нагрузкаў на лясныя экосістэмы, запаведныя тэрыторыі, зялёныя насаджэнні ў гарадскіх умовах.

Было сказана

Усевалад ІГНАТОЎСКИ, гісторык:

«Кожны мае сваё мінулае, на каторым будзеца яго будучыня».

ЗВЯЗДА БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЕТА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ: Савет Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, Палата прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь

РЭГІСТРАЦЫЯ ПАСВЕДЧАННЕ НУМАР 2 АД 17 ЛЮТАГА 2009 ГОДА, ВЫДАДЗЕНАЕ МІНІСТЭРСТВАМ ІНФАРМАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ.

Дырэктар—галоўны рэдактар КАРЛЮКЕВІЧ Аляксандр Мікалаевіч. РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ: Н. ДРЬІЛА (намеснік галоўнага рэдактара), Н. КАРПЕНКА (першы намеснік галоўнага рэдактара), А. ЛЯУКОВІЧ (першы намеснік дырэктара), А. КЛЯШЧУК, Н. РАСОЛЬКА, С. РАСОЛЬКА, А. СЛАНЕЎСКИ (намеснік галоўнага рэдактара), В. ЦЕЛЯШУК, Л. ЦІМОШЫК.

Выдавец — Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом «Звязда» НАШ АДРАС: 220013 г. Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а. ТЭЛЕФОНЫ: прыёмная — 287 19 19 (тэл./факс), аддзелаў: пismaў — 287 18 64, падпіскі і распаўсюджвання — 287 18 38, 287 17 21, бухгалтэрыі: 287 18 81.

Аўтары апублікаваных матэрыялаў нясуць адказнасць за падбор і дакладнасць фактаў, іх меркаванні не з'яўляюцца супадзеннем з меркаваннем рэдакцыі. Рэдакцыя па сваім меркаванні адбірае і публікуе адрасаваныя ёй пismaў. Перадрук матэрыялаў, апублікаваных у «Звяздзе», толькі з дазволу рэдакцыі.

http://www.zviazda.by;

e-mail: info@zviazda.minsk.by, (для зваротаў): zvarot@zviazda.minsk.by

Матэрыялы, пазначаныя гэтым значком, носяць рэкламны характар. Адказнасць за змест рэкламы нясуць рэкламадаўцы.

Газета адрэдагавана ў Рэспубліканскім унітарным прадпрыемстве «Выдавецтва «Беларускі Дом друку». ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004.

220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 79. Выходзіць 5 разоў на тыдзень.

Тыраж 20.051. Індэкс 63850. Зак. № 3798.

Нумар падпісаны ў 19.30

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

17 верасня 2014 года.